

Høringsnotat

Lovavdelingen
Juli 2018
Snr. 18/3837

Forslag til endringer i tvisteloven – tvistelovevalueringen

Innhold

1	Bakgrunn og hovedinnholdet i høringsnotatet	5
2	Tvistelovsreformen og tvistelovevalueringen	5
2.1	Tvistelovsreformen	5
2.2	Evalueringen.....	6
2.3	Hovedfunn fra evalueringen.....	7
2.4	Inntrykket fra evalueringen	9
3	Aktiv saksstyring	9
3.1	Planmøte.....	9
3.1.1	Gjeldende rett	9
3.1.2	Evalueringen.....	10
3.1.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	10
3.2	Prosessuell preklusjon i allmennprosess og småkravprosess	15
3.2.1	Innledning.....	15
3.2.2	Gjeldende rett om preklusjon og forholdet til tvistemålsloven	15
3.2.3	Evalueringen.....	16
3.2.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer – preklusjon i allmennprosessen	17
3.2.5	Vurdering og forslag til mulige lovendringer – preklusjon i småkravprosessen	19
4	Saksforberedelse og hovedforhandling i allmennprosessen.....	20
4.1	Rettens angivelse av fristers avslutning.....	20
4.1.1	Innledning.....	20
4.1.2	Gjeldende rett – kort om regler for fristberegning, forkynnelse og om enkelte av fristreglene i tvisteloven	20
4.1.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	22
4.2	Avslutning av saksforberedelsen og sluttinnlegg	24
4.2.1	Gjeldende rett	24

4.2.2	Forholdet til tvistemålsloven og begrunnelsen for regelen	24
4.2.3	Evalueringen	24
4.2.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	25
4.3	Oppnevning av juridisk kyndige meddommere.....	27
4.3.1	Gjeldende rett	27
4.3.2	Forholdet til tvistemålsloven	27
4.3.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	27
4.4	Rettens innledende klargjøring.....	30
4.4.1	Gjeldende rett og forholdet til tidligere tvistemålslov	30
4.4.2	Evalueringen	30
4.4.3	Vurdering.....	30
4.5	Partenes innledende innlegg.....	31
4.5.1	Gjeldende rett og begrunnelsen for regelen	31
4.5.2	Evalueringen	32
4.5.3	Vurdering.....	32
4.6	Krav og motkrav i småkrav- og allmennprosess	33
4.6.1	Gjeldende rett	33
4.6.2	Forholdet til tvistemålsloven	33
4.6.3	Evalueringen	34
4.6.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	34
5	Småkravprosessen.....	34
5.1	Innledning.....	34
5.2	Tidsfristen for behandling av saker etter småkravprosess	35
5.2.1	Gjeldende rett	35
5.2.2	Bakgrunnen for regelen og senere endringer.....	35
5.2.3	Evalueringen	36
5.2.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	36
5.3	Verdigrensen for behandling av saker etter reglene om småkravprosess	37
5.3.1	Gjeldende rett	37
5.3.2	Nærmere om bakgrunnen for verdigrensen for småkravprosessens virkeområde	37
5.3.3	Evalueringen	38
5.3.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	38
6	Sakskostnadsreglene	40
6.1	Innledning.....	40
6.2	Kostnadsbegrensning i saker med lav tvistesum	40
6.2.1	Gjeldende rett	40

6.2.2	Vurderinger og forslag til mulig lovendring	41
6.3	Rettens overprøving etter tvisteloven § 20-5 fjerde ledd.....	42
6.3.1	Gjeldende rett	42
6.3.2	Forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for regelen	43
6.3.3	Evalueringen	43
6.3.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	44
6.4	Rettens fastsetting av prosessfullmektigens godtgjøring.....	45
6.4.1	Gjeldende rett	45
6.4.2	Forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for regelen	46
6.4.3	Evalueringen	46
6.4.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	46
6.5	Statens ansvar for partenes sakskostnader	48
6.5.1	Gjeldende rett	48
6.5.2	Evalueringen	48
6.5.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	48
7	Regler om overprøving og om ankeinstansen	50
7.1	Innledning.....	50
7.2	Endringene i reglene om adgangen til overprøving ved innføringen av tvisteloven	50
7.3	Aktiv saksstyring og konsentrasjon i lagmannsretten	51
7.3.1	Gjeldende rett	51
7.3.2	Evalueringen	51
7.3.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	52
7.4	Ankesummen	53
7.4.1	Gjeldende rett	53
7.4.2	Evalueringen	54
7.4.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	55
7.5	Adgangen til å nekte anke fremmet etter tvisteloven § 29-13 annet ledd	58
7.5.1	Gjeldende rett	58
7.5.2	Evalueringen	58
7.5.3	Vurdering.....	60
7.5.4	Mulig forslag til endring i tvisteloven § 29-13 fjerde ledd.....	61
7.6	Meddommere i lagmannsretten	61
7.6.1	Gjeldende rett	61
7.6.2	Vurdering og forslag til mulig lovendring	62
8	Behandling i forliksrådet.....	62
8.1	Verdigrensen for saker som skal behandles av forliksrådet.....	62

8.1.1	Gjeldende rett	62
8.1.2	Forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for regelen	63
8.1.3	Evalueringen	64
8.1.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	64
8.2	Avvisning ved klagers uteblivelse i forliksrådet	65
8.2.1	Gjeldende rett, bakgrunnen for reglene og senere endringer	65
8.2.2	Evalueringen	67
8.2.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	67
8.3	Adgangen til å bringe inn nye krav eller nye parter i stevningen til tingretten	68
8.3.1	Gjeldende rett	68
8.3.2	Evalueringen	69
8.3.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	69
8.4	Innstilling av en sak i forliksrådet der saken er brakt inn for en nemnd ..	69
8.4.1	Gjeldende rett	69
8.4.2	Bakgrunnen for regelen.....	70
8.4.3	Evalueringen	71
8.4.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	71
8.5	Litispendens ved innstilling av sak i forliksrådet.....	72
8.5.1	Gjeldende rett	72
8.5.2	Forholdet til tvistemålsloven og nærmere om reglene.....	72
8.5.3	Evalueringen	73
8.5.4	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	74
9	Diverse spørsmål.....	75
9.1	Saksanlegg ved Oslo tingrett og Oslo byfogdembete.....	75
9.1.1	Gjeldende rett	75
9.1.2	Evalueringen	76
9.1.3	Vurdering og forslag til mulige lovendringer.....	76
9.2	Vernetting.....	77
9.2.1	Gjeldende rett	77
9.2.2	Vurdering og forslag til mulig lovendring	77
9.3	Stansing av sak etter tvisteloven § 16-6 tredje ledd bokstav c	78
9.3.1	Gjeldende rett	78
9.3.2	Evalueringen	79
9.3.3	Vurdering og forslag til mulig lovendring	79
9.4	Domsavsigelse ved sirkulasjon	79
9.4.1	Gjeldende rett	79

9.4.2	Evalueringen	80
9.4.3	Vurdering og forslag til mulig lovendring	80
10	Økonomiske og administrative konsekvenser	81

1 Bakgrunn og hovedinnholdet i høringsnotatet

Høringsnotatet er en oppfølging av evalueringen av tvisteloven. Forslagene har i hovedsak bakgrunn i innspill under evalueringen, evalueringsrapporten og senere innspill fra domstolene, advokater og andre sentrale aktører.

Forslagene i høringsnotatet er gjennomgående begrunnet med å fremme tvistelovens formål om en forsvarlig og mer effektiv saksbehandling og en større grad av proporsjonalitet ved at saksbehandlingen og sakskostnadene skal stå i et rimelig forhold til sakens betydning og tvistegjenstandens verdi. Det foreslås å heve ankesummen og å heve verdigrensen for obligatorisk forliksrådsbehandling og behandling ved småkravprosess. Videre foreslås det enkelte endringer i reglene om sakskostnader, for å bidra til å dempe sakskostnadsnivået. Høringsnotatet inneholder en rekke tekniske og pedagogiske endringer. Det foreslås blant annet klargjøring av preklusjonsregler og endringer som gjelder fristregler i tvisteloven, herunder både når det gjelder fristfastsettelse og for å oppnå mer hensiktsmessige tidsfrister. Videre har flere av endringsforslagene til formål å klargjøre loven ut fra det som legges til grunn som gjeldende rett. Et formål med høringsnotatet og bakgrunnen for flere av endringsforslagene er å oppnå den kulturendringen man ved tvisteloven så for seg gjennom aktiv saksstyring i domstolene og ved konsentrasjon av saker i ankebehandlingen.

2 Tvistelovsreformen og tvistelvevalueringen

2.1 Tvistelovsreformen

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) trådte i kraft 1. januar 2008. Tvisteloven erstattet lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven). Lovgivningsprosessen som ledet fram til vedtakelsen av tvisteloven startet ved oppnevning av Tvistemålsutvalget, som avga utredningen NOU 2001: 32 «Rett på sak». Utvalget foreslo at en ny lov om tvisteløsning (tvisteloven) skulle erstatte gjeldende tvistemålslov. Forslaget innebar strukturelle, lovtekniske og en rekke materielle lovendringer. Etter alminnelig høring av NOU 2001: 32 fremmet Justisdepartementet ved Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) forslag til ny lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven). Lovforslaget bygde i hovedtrekk på Tvistemålsutvalgets forslag.

Tvisteloven innebar på mange måter en reform av sivilprosessen, med formål om en mer effektiv rettspleie som gir raskere, billigere og riktigere tvisteløsning for partene, og som bidrar til rettsavklaring. Tvisteloven la opp til en kulturendring blant dommere og advokater når det gjelder saksbehandlingen for sivile tvister ved blant annet økt dommerstyring, et gjennomgående proporsjonalitetsprinsipp – det vil si at saksbehandlingen og sakskostnadene skal stå i et rimelig forhold til sakens betydning – og en mer konsentrert behandling av sakene. Ved regler om

gruppesøksmål og en egen prosessform for små krav (småkravprosess) var hensikten å bedre tilgangen til domstolene og fremme rettsavklaring også for krav av mindre verdi. Samtidig har tvisteloven som mål å få løst flere saker utenfor domstolene ved regler om avklaring av tvister før sak reises og regler om mekling.

Under behandlingen av forslaget til ny tvistelov i Stortinget, ble det påpekt at den reformen som loven la grunnlaget for ikke ville inntre kun ved vedtakelsen av loven, og at resultatene av reformen ville vises over noe tid. Stortinget besluttet å be Regjeringen om å evaluere tvisteloven i løpet av tre år etter lovens ikrafttredelse, jf. Innst. O. nr. 110 (2004–2005) side 8.

2.2 Evalueringen

Et opplegg for evaluering av tvisteloven ble skissert i tvistelovens ikrafttredelsesproposisjon, Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) side 44 følgende. Her ble det oppgitt såkalte samfunns mål og måltall som skulle være gjenstand for evaluering. *Samfunnsmålene* var lavere kostnader for partene, redusert behov for søksmål, raskere prosess, at den materielle rett slår gjennom, en rettferdig og tillitsskapende domstolsbehandling, senket domsterskel når det er behov og en mer effektiv domstolsbehandling. *Måltallene*, sett bort fra for saker etter småkravprosessen, var at partenes faktiske saks kostnader i gjennomsnitt skulle reduseres med 30 prosent, at hoved- og ankeforhandling skulle ta 30 prosent kortere tid og at et gjennomsnittlig dommerårsverk skulle gjennomføre 15 prosent flere saker. Et måltall var også at et gjennomsnittlig dommerårsverk burde gjennomføre to og en halv ganger så mange saker etter småkravprosessen sammenlignet med saker som ble behandlet etter tvistemålsloven.

Evalueringen er basert på rapporten «Konkret opplegg for evaluering av og gevinstrealiseringsplan for den nye tvisteloven», som ble avgitt av en arbeidsgruppe med representanter fra Justisdepartementet, Domstoladministrasjonen og Senter for statlig økonomistyring (nå Direktoratet for økonomistyring) i 2008.

Evalueringen ble gjennomført ved spørreundersøkelser hos advokater, dommere og forlikradsmedlemmer, som også blant annet ble bedt om å sammenlikne situasjonen under tvisteloven med situasjonen under tvistemålsloven. Spørreundersøkelsene ble foretatt i tre runder (2007/2008, 2009/2010 og 2011/2012). Det ble videre foretatt en gjennomgang av statistikk fra domstolenes saksbehandlingssystem Lovisa, i tillegg til at det ble gjennomført en statistisk analyse av utviklingen i saks kostnader basert på et representativt utvalg dommer fra tingretter, lagmannsretter og Høyesterett. Det ble gjennomført en brukerundersøkelse i utvalgte ting- og lagmannsretter. I løpet av høsten 2011 og våren 2012 gjennomførte departementet møter med de fleste av landets tingretter og lagmannsretter. På møtene ble det diskutert og utvekslet synspunkter både på regelverket og graden av mål oppnåelse. Departementet hadde også møter med Universitetet i Oslo og Regjeringsadvokaten om samme tema. Departementet mottok innspill til evalueringen fra blant andre Domstoladministrasjonen, herunder rapporter fra Domstoladministrasjonens regelutvalg, Advokatforeningen, Politidirektoratet og Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn. I tiden etter at evalueringsrapporten ble avgitt, har departementet fått ytterligere innspill fra sentrale aktører, blant annet Advokatforeningen, Borgarting lagmannsrett og Domstoladministrasjonen.

En rapport fra arbeidet med evalueringen ble ferdigstilt sommeren 2013. Rapporten er publisert på departementets nettsider. Departementets formelle tilbakemelding på Stortingets anmodningsvedtak ble gitt i Prop. 1 S (2013–2014) for Justis- og beredskapsdepartementet punkt 1.7.1 og 1.7.2, der hovedfunnene fra evalueringen ble presentert.

2.3 Hovedfunn fra evalueringen

Hovedfunnene fra evalueringen er omtalt i evalueringsrapporten punkt 4.1. De funnene som i størst grad foranlediger forslag til endringer i tvisteloven, vil bli omtalt nedenfor i dette punktet. For øvrig er funnene fra evalueringen omtalt underveis i høringsnotatet der de konkrete endringsforslagene vurderes.

I punkt 2 i evalueringsrapporten vurderes spørsmålet om tvisteloven legger til rette for en mer effektiv håndtering av rettstvister. I punkt 3 behandles det mer konkrete effektivitetsmålet om at prosessen skulle bli raskere og at hoved- og ankeforhandling i gjennomsnitt skulle ta 30 prosent kortere tid enn etter tvistemålsloven, når det ses bort fra saker som går etter småkravprosessen. På side 13 i rapporten fremgår blant annet følgende:

«Både målt ut fra saksbehandlingstid og antall rettsmøtetimer, er behandlingen av sivile saker samlet sett blitt mer effektiv med tvisteloven. Også saksforberedelsen synes å ha blitt mer effektiv, noe som tilsier at de konkrete virkemidlene som planmøte og avslutning av saksforberedelsen to uker før hoved- og ankeforhandling har hatt tilsiktet virkning. Det er også en effektiviseringsgevinst i at saker i større grad synes å finne sin løsning utenfor domstolene, noe som også bidrar til å redusere partenes kostnader. Departementet ser at de nye reglene om hoved- og ankebehandling representerer en kulturendring som krever ytterligere tid, og at behandlingen av de sivile tvistene derfor ikke har blitt så effektiv som ønskelig når det gjelder antall rettsmøtetimer. Målet om 30 % reduksjon i hoved- og ankeforhandlingstidene er antakelig satt noe høyt, men departementet vil likevel vurdere om det er behov for regelendringer for å effektivisere hoved- og ankeforhandlinger ytterligere. Videre vil departementet vurdere om regelendringer kan bidra til en mer ensartet praksis blant tingrettene når det gjelder saksbehandlingstiden i småkravsaker.

Evalueringen viser at antallet behandlede tvistesaker per dommerårsverk i tingrettene har økt med 7,5 % fra 2006–2007 til 2010–2012. For lagmannsrettene har det i samme periode vært en reduksjon i antallet behandlede tvistesaker per dommerårsverk.

Produktiviteten i sivile saker er blant annet avhengig av sakenes kompleksitet og omfang, og mye tyder på at det de siste årene har blitt flere og mer omfangsrike saker. En annen grunn til at produktivitetsmålene for allmennprosessen ikke helt har slått til, kan være at målet om kortere hoved- og ankeforhandlinger målt i rettsmøtetimer ikke er nådd fullt ut. Dette må også ses i sammenheng med at tvisteloven på mange måter har forskjøvet tyngdepunktet fra hoved- og ankeforhandlingen til saksforberedelsen, noe som kan ha innvirkning på produktiviteten. På tross av at 15 %-målet ikke er nådd, ser departementet positivt på at det samlet sett har vært en ikke ubetydelig produktivitetsøkning i tingrettene. Selv om departementet er trygg på at det generelt i domstolene arbeides med å utnytte ressursene på en god måte, synes det fortsatt å være et visst urealisert effektiviseringspotensial. Departementet vil se nærmere på behovet for regelendringer, særlig når det gjelder ankeforhandlingene.»

I punkt 5 i evalueringsrapporten vurderes målet om at tvisteloven skulle medføre en senket domsterskel ved behov. I sammendraget i punkt 1.4 oppsummeres dette slik (side 14 følgende):

«Det er særlig reglene om en egen småkravprosess og bestemmelsene om gruppesøksmål som skulle bidra til å lette tilgangen til domstolene i saker der det er behov for det. Tvistelovens regler om aktiv saksstyring, konsentrasjon av sakene og forholdsmessighet mellom en saks betydning og behandling av den, er imidlertid også alle virkemidler som er egnet til å dempe kostnadsutviklingen i sivile saker, og har dermed indirekte betydning for tilgangen til domstolene. Basert på svarene fra dommerne og advokatene, synes det alt i alt å være grunnlag for å konstatere at terskelen for saksanlegg er betydelig senket for saker som går etter småkravprosessen, også for personer med begrensede ressurser. Dette er i tråd med målsetningen, og bidrar trolig også til at den materielle rett slår mer igjennom. Ordningen med gruppesøksmål er foreløpig prøvd ut i så liten grad at det er vanskelig å si noe sikkert om denne prosessformen i særlig grad har bidratt til en senket terskel for saksanlegg der det er behov for det. I saker som går etter allmennprosess antar departementet at terskelen er senket noe, selv om det kan synes uklart i hvor stor grad dette er tilfellet. En noe større etterlevelse av reglene om aktiv saksstyring, konsentrasjon og forholdsmessighet vil bidra til å senke terskelen ytterligere.»

Målet om lavere kostnader for partene behandles i evalueringsrapporten punkt 7. I sammendraget i punkt 1.4 oppsummeres dette slik (side 15 følgende):

«Det følger av Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) at ‘når det ses bort fra saker som vil gå etter småkravprosessen, bør partenes faktiske kostnader i gjennomsnitt bli redusert med 30 prosent’. I allmennprosessen vil virkemidlene som skal bidra til å effektivisere prosessen, slik som aktiv saksstyring, konsentrasjon og forholdsmessighet, også være egnet til å bidra til kostnadsreduksjon. Tvisteloven § 20-5 om spesifisering av sakskostnadsoppgavene skal bidra til å forenkle rettens kontroll av sakskostnadene. Det er også uttrykkelig fastsatt at retten ved vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, skal legge vekt på om det ut fra betydningen av saken har vært rimelig å pådra dem. Potensialet for reduserte sakskostnader i småkravprosessen er knyttet til at prosessen er lagt opp så enkelt som mulig – avveid mot hensynet til forsvarlig saksbehandling, og at tvisteloven § 10-5 begrenser hvilke sakskostnader som kan kreves av motparten.

Departementet har foretatt en statistisk analyse av utviklingen av sakskostnader under tvistemålsloven for årene 2006–2007 og under tvisteloven for årene 2009–2011. Det er undersøkt om sakskostnadene i seg selv er redusert, og om det har vært noen utvikling i forholdet mellom sakskostnader og tvistesum. Analysene viser at tilkjente sakskostnader i tingrettene i saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer, i gjennomsnitt er redusert med 33,6 % fra 2006–2007 til 2009–2011. Målet om 30 % reduksjon i sakskostnadene når det ses bort fra småkravsakene, anses dermed nådd for tingrettenes del.

Målet om 30 % reduksjon anses ikke nådd for lagmannsrettenes del. Dette har trolig sammenheng med at sakene ikke er så konsentrerte som ønsket. Heller ikke for Høyesterett kan det påvise noen reduksjon i sakskostnadene. Høyesterett står imidlertid i en særstilling, og det synes ikke rimelig å forvente en så stor reduksjon i sakskostnadene her som i tingrettene og lagmannsrettene.

Analysene viser at det i liten grad er proporsjonalitet mellom tvistesum og tilkjente sakskostnader, både i allmennprosess i tingrettene og i lagmannsrettene. Dette vil kunne påvirke det generelle kostnadsnivået.

Spørreundersøkelser hos advokatene og dommerne viser at dommernes overprøving av sakskostnader neppe har endret seg med tvisteloven, og at de fortsatt i liten grad nedsetter kravene. Dette kan være en medvirkende årsak til at sakskostnadene generelt ikke er redusert i henhold til målsetningen. Departementet vil vurdere om det er hensiktsmessig med regelendringer for å gjøre dommernes overprøvingsadgang mer effektiv. Domstolenes kontrollfunksjon på dette området er viktig, ikke minst fordi sakskostnadene også har en side til tilgangen til domstolene.»

2.4 Inntrykket fra evalueringen

Både funnene fra evalueringen og andre innspill departementet har mottatt, tilsier at tvistelovsreformen i hovedsak har vært vellykket. Mange av de fastsatte samfunnsmålene og måltallene har blitt realisert helt eller delvis. Inntrykket fra evalueringen er også at aktørene opplever allmennprosessen etter tvisteloven som mer ryddig og forutsigbar enn under tvistemålsloven.

Samtidig er det på det rene at ikke alle samfunnsmålene og måltallene er realisert fullt ut. Tilbakemeldinger fra aktørene tyder også på at enkelte av de nye ordningene etter tvisteloven kan være utfordrende å praktisere. Etter hvert som de nye reglene har blitt praktisert og tolket i domstolene, har de vist seg å ha visse uforutsette sider som kan tilsi at det bør gjøres justeringer.

Det er trolig flere og sammensatte grunner til at samfunnsmålene som lå til grunn for evalueringen ikke fullt ut er realisert. Som påpekt i evalueringsrapporten, er det mulig at enkelte av måltallene var for ambisiøse. Det er også rimelig å forvente at det tar tid før man oppnår den kulturendringene tvisteloven legger opp til for domstolene og andre aktører, slik at målsetningene med tvisteloven på sikt vil bli realisert i enda større grad enn det som er påvist gjennom evalueringsrapporten og som har vist seg i tiden etter evalueringen. For øvrig er det etter departementets syn grunn til å anta at det på en del punkter er mulig å forbedre måloppnåelsen gjennom å gjøre endringer og justeringer i tvisteloven.

Hovedformålet med dette høringsnotatet er å løfte frem mulige lovendringer som kan bidra til at formålene med tvisteloven og målene som lå til grunn for evalueringen av tvisteloven realiseres i større grad, i tillegg til å foreslå konkrete endringer basert på innspill, erfaringer og tolking av gjeldede rett i rettspraksis.

3 Aktiv saksstyring

3.1 Planmøte

3.1.1 Gjeldende rett

Det følger av tvisteloven § 9-2 annet ledd bokstav g og § 9-3 tredje ledd bokstav d at stevning og tilsvarende henholdsvis skal og bør angi saksøkers og saksøktes syn på den videre behandlingen av saken. Etter tvisteloven § 9-4 annet og tredje ledd skal

retten, straks tilsvare er inngitt, drøfte den videre saksforberedelse med partene. Drøftingen skal som hovedregel skje i rettsmøte («planmøte»), men møte kan utelates dersom sakens framdrift tilsier det eller det åpenbart er unødvendig. Etter drøftingen skal retten legge en plan for den videre saksforberedelsen, og i den forbindelse sette frister og treffe nødvendige beslutninger.

Under planmøtet skal blant annet bevisene gjennomgås, jf. § 9-4 annet ledd bokstav f. Det skal blant annet vurderes om det kreves befarings eller tilgang til eller framleggelse av bevis, om bevis skal sikres, og om det bør oppnevnes sakkyndig.

Reglene om planmøte gjelder også ved anke over dommer i lagmannsretten og Høyesterett, jf. tvisteloven § 29-14 tredje ledd og § 30-8 tredje ledd. Ved anke over kjennelser og beslutninger kan planmøte gjennomføres hvis det er behov for å drøfte den videre saksforberedelsen, jf. § 29-14 annet ledd og § 30-8 annet ledd. Utgangspunktet er også her at den ankende part og ankemotparten henholdsvis skal og bør angi sitt syn på den videre behandlingen av ankesaken, jf. § 29-9 tredje ledd bokstav j, jf. § 29-11 annet ledd tredje punktum, og § 30-3 første ledd.

Det er ikke regler om planmøte i småkravprosessen.

Reglene om planmøte var en nyvinning ved tvisteloven. Et formål med å gjennomføre planmøte er å bidra til kortere saksbehandlingstid, i tillegg til å oppnå en konsentrasjon av saken og at saksbehandlingens omfang tilpasses sakens viktighet. Tanken var at det særlig i innledningsfasen ved behandlingen av saken i første instans er viktig at retten griper aktivt inn i behandlingen og tar styringen for å oppnå disse formålene. Det ble ansett som viktig at partene og retten gjennom samtidig kommunikasjon drøftet den videre behandling av saken, og at dette skulle bidra til en strukturert saksforberedelse og et bindende opplegg for den videre behandlingen av saken.

3.1.2 Evalueringen

Tilbakemeldinger i evalueringsrunden og øvrige innspill til departementet gir inntrykk av at ordningen med planmøte samlet sett har vært vellykket.

Under departementets møter med domstolene ble det spilt inn at det ikke i alle tilfeller er hensiktsmessig at planmøte avholdes «straks» tilsvare er inngitt, jf. § 9-4 annet ledd. Det ble vist til at det kan være hensiktsmessig å utsette planmøte hvis utsiktene til å nå frem til en løsning gjennom mekling er så gode at mekling bør gjennomføres straks tilsvare er inngitt. Det ble også nevnt at det særlig i omfattende og kompliserte tvistesaker kan ligge slik an at saken både for partene og retten ikke har nådd en slik modenhet at man har fullstendig oversikt over hvordan den videre behandlingen av saken bør gjennomføres. I tillegg ble det nevnt at det kan gå lang tid mellom planmøtet og berammet hovedforhandling hvis domstolen har restanser. Dette gjelder både i tingretten og ved ankebehandling. Som et mulig forslag ble det vist til innføring av krav om drøfting og fastsetting av fremdriftsplan for hoved- og ankeforhandling allerede under planmøtet.

3.1.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Som nevnt er inntrykket fra evalueringen at reglene om planmøte samlet sett fungerer bra. Dersom planmøte i den enkelte sak fremstår som unødvendig, åpner loven for at avklaringer om saksbehandlingen kan gjøres på annen måte. På

bakgrunn av innspillene i evalueringen vurderer departementet i det følgende om det bør foreslås justeringer av ordningen for at den kan fungere enda bedre i praksis.

3.1.3.1 *Tidspunktet for planmøte*

Med bakgrunn i at ikke alle saker nødvendigvis vil være like modne på det tidspunktet stevning og tilsvaret er inngitt, har det vært stilt spørsmål ved om det er hensiktsmessig at det alltid må avholdes planmøte «straks» tilsvaret er inngitt.

For å ivareta formålet om at planmøte skal bidra til kortere saksbehandlingstid, antar departementet at det vil være hensiktsmessig at retten og partene i hvert fall innleder saksbehandlingen i den enkelte sak med et planmøte straks tilsvaret er inngitt. Det antas at det vil være mulig og tjenlig at retten legger en slik plan for den videre behandlingen som stevningen og tilsvaret gir mulighet for. Retten kan eventuelt benytte adgangen til å ta opp saksbehandlingen i et nytt rettsmøte hvis det er forhold som ennå ikke er tilstrekkelig avklart eller sakens utvikling skulle tilsi det, jf. tvisteloven § 9-5 tredje ledd.

Når det gjelder spørsmålet om mekling bør gjennomføres før eventuelt planmøte, vises det til utgangspunktet om at retten skal vurdere muligheten for å få rettstvisten helt eller delvis løst i minnelighet gjennom mekling eller rettsmekling på ethvert trinn av saken, jf. tvisteloven § 8-1 første ledd.

Muligheten for en rask og vellykket mekling kan tale for at regelen om tidspunktet for planmøte («straks») gjøres noe mindre rigid. Samtidig vil det være usikkert om mekling fører til sakens avslutning. For å sikre at det straks tas grep om den videre saksforberedelsen, kan det synes betenkelig å gjøre endringer i det formelle utgangspunktet ved å gi en generell regel om at planmøte av hensyn til mekling likevel ikke skal gjennomføres straks. De sakene som ligger så godt til rette for mekling at det oppfattes tjenlig å mekle uten å måtte bruke tid på planmøte, er antagelig ofte av en så enkel karakter at retten vil kunne prøve mekling umiddelbart. I så tilfelle kan retten gå direkte over til å drøfte den videre saksbehandlingen dersom meklingen ikke skulle føre til sakens avslutning. Departementet ble under møtene med domstolene kjent med at en slik tilnærming allerede brukes aktivt i noen domstoler.

Departementet anser det derfor i utgangspunktet ikke hensiktsmessig å foreslå endringer i lovens formelle utgangspunkt om at planmøte skal gjennomføres straks tilsvaret er inngitt.

I de situasjonene hvor det oppstår spørsmål om mekling bør gjennomføres før eventuelt planmøte, synes det strengt tatt ikke å være nødvendig å endre loven av hensyn til muligheten til å gjennomføre slik mekling umiddelbart. Dagens regel synes ikke å være til hinder for en slik praksis som har vært ført ved enkelte domstoler, jf. ovenfor. For å bringe lovens ordlyd bedre i tråd med praksis, foreslår departementet imidlertid å ta inn en presisering i tvisteloven § 9-4 tredje ledd, som tar høyde for at det i noen saker kan ligge så godt til rette for mekling at det bør være fleksibilitet med hensyn til tidspunktet for planmøtet. Det foreslås imidlertid ikke å endre regelen i tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav a om at spørsmålet om mekling skal være gjenstand for drøfting i planmøtet, selv om mekling er forsøkt før planmøtet. I en sak der partene ikke gjennom et umiddelbart forsøk på mekling har nådd helt frem til en minnelig løsning, kan det likevel gjenstå så lite for å nå et slikt resultat at det er hensiktsmessig at retten tar opp

igjen tråden selv om den ordinære saksforberedelsen for øvrig er påbegynt parallelt.

En lovteknisk løsning der forslaget til presisering av tidspunktet for planmøte tas inn i tvisteloven § 9-4 tredje ledd, i stedet for i innledningen til bestemmelsens annet ledd, har til formål å markere at det er tale om et unntak fra lovens utgangspunkt om at planmøte skal gjennomføres straks tilsvar er inngitt. Når det gjelder vilkåret for å kunne utsette planmøte av hensyn til mekling, vil dette i bygge på et hensiktsmessighetskjønn fra rettens side. Det antas at utsettelse bare bør skje i de tilfellene hvor retten vurderer at saken i sin helhet kan løses ved mekling, og at muligheten for rettsmekling ikke bør kunne tas i betraktning på dette tidspunktet. I tillegg antas det at det bør fremgå uttrykkelig at det kun er hvis tvisten «straks» kan løses i minnelighet, at drøfting av den videre saksbehandlingen kan utstå.

Et forslag er at tvisteloven § 9-4 tredje ledd kan lyde slik:

«(3) Drøfting etter annet ledd skal skje i rettsmøte, som kan være et fjernmøte. Hvis sakens framdrift tilsier det, eller drøfting i rettsmøte åpenbart er unødvendig, kan retten be om partenes skriftlige uttalelse eller få den nødvendige avklaring på annen måte. *Hvis retten anser det som nærliggende at saken kan løses i minnelighet gjennom mekling, kan drøfting etter annet ledd utstå til mekling er forsøkt.*»

Et annet alternativ er å endre § 9-4 tredje ledd slik:

«(3) Drøfting etter annet ledd skal skje i rettsmøte, som kan være et fjernmøte. Hvis sakens framdrift tilsier det, eller drøfting i rettsmøte åpenbart er unødvendig, kan retten be om partenes skriftlige uttalelse eller få den nødvendige avklaring på annen måte. *Hvis retten anser det som hensiktsmessig å forsøke å løse saken i minnelighet straks tilsvar er inngitt, kan drøfting etter annet ledd utstå til mekling er forsøkt.*»

3.1.3.2 Fastsettelse av fremdriftsplan i planmøte?

Hvis parter og prosessfullmektiger allerede innledningsvis i saksforberedelsen får presentert eller angitt en tilmålt tid i hovedforhandlingen, kan det for eksempel tenkes at de vil innta en mer aktiv holdning til behovet for å spisse bevisførselen. Dagens utforming av tvisteloven § 9-4 gir allerede rom for å ta opp dette spørsmålet i planmøtet. Spørsmålet er derfor om det bør innføres en regel i § 9-4 om at det skal fastsettes en fremdriftsplan i planmøtet, eller om det bør tas inn som et eget punkt i opplistingen i § 9-4 annet ledd at fremdriftsplanen skal drøftes i planmøtet.

Et argument mot å innføre en regel om å *fastsette* en fremdriftsplan i planmøtet, er at det vanskelig kan forventes at parter og prosessfullmektiger på et så tidlig tidspunkt har tilstrekkelig oversikt over hvordan saken til sist best bør fremstilles og prosederes. Det gjelder i det minste om en holder de aller enkleste sakene utenfor. Lite vil være vunnet ved å legge opp til at retten og partene skal utarbeide en plan som det enten må ventes at vil bli gjenstand for endringer under saksforberedelsen, eller som viser seg å være lite egnet under hovedforhandlingen.

Riktignok må både partene og retten som utgangspunkt allerede etter dagens regel i § 9-4 annet ledd bokstav h, om at berømmelse av hovedforhandling skal drøftes,

ha tilstrekkelig oversikt til at det avsettes passende tid til hovedforhandlingen som helhet. På bakgrunn av berømmelsen må parter og prosessfullmektiger i hvert fall i grove trekk ha en oppfatning om hva slags bevisførsel og innlegg det vil bli tid til. Et mer prinsipielt argument mot å fastsette fremdriftsplan på et så tidlig tidspunkt, er imidlertid at det kan sies å gå nokså langt i retning av at det er saken som må tilpasses prosessen.

Med en regel om at fremdriftsplan skal være et punkt som *drøftes* i planmøtet, vil retten kunne tilpasse spørsmålet om fastsettelse av fremdriftsplan til den enkelte sak. I enkle saker kan det ligge til rette for at hele planen fastsettes i detalj. I mer omfattende saker kan det være en fordel at spørsmålet tas opp, selv om endelig plan må fastsettes senere. I ankeinstansen kan det også ligge til rette for å fastsette en fremdriftsplan i planmøtet, ettersom sakene normalt vil være bedre tilskåret i ankeomgangen og siden man kan bygge på erfaringene fra behandlingen i tingretten. En løsning som innebærer «drøftingsplikt», og ikke en plikt til å fastsette tidsplan, vil imidlertid ikke gi partene samme oppfordring til å forberede planmøtet tilstrekkelig til at det faktisk vil la seg gjøre å fastsette en fremdriftsplan. Det er da usikkert om så mye vil være vunnet, eller om det reelt sett blir tale om et obligatorisk punkt som retten og partene bare formelt vil sjekke ut.

Etter departementets syn fremstår det ikke som hensiktsmessig å innføre en regel i tvisteloven § 9-4 om at fremdriftsplan for hoved- og ankeforhandling skal fastsettes i planmøte. Departementets foreløpige syn er at det antagelig heller ikke er hensiktsmessig med en regel om at fremdriftsplan skal drøftes i planmøtet. Departementet antar at det er en bedre løsning at det er opp til den saksforberedende dommerens skjønn hvorvidt spørsmålet om fremdriftsplanen tas opp, og hvorvidt en fremdriftsplan kan eller bør fastsettes i planmøtet.

3.1.3.3 *Drøfting av påstander og påstandsgrunnlag i planmøte*

Under departementets møter med domstolene var det et tema at planmøte i dag i for stor grad er orientert mot prosessuelle spørsmål. De prosessuelle sidene av saken forutsetter imidlertid i noen grad også innsikt i sakens materielle sider. For eksempel kan det effektivisere saksforberedelsen og gjennomføringen av saken dersom det i større grad er klarlagt hvilket faktum og hvilke anførsler partene er enige og uenige om. Dette kan bidra til at saken konsentreres om de temaene som er omtvistet og kan legge til rette for en bedre tilskjæring av bevisførselen.

Per i dag kan nok situasjonen i en del saker være at partene ikke presenterer et tilstrekkelig klart bilde av anførsler og bevis til at det ligger til rette for at dommeren kan gå langt i å ta opp spørsmål om påstander og påstandsgrunnlag. Partene kan på sin side oppfatte at agendaen for planmøtet ikke gir en oppfordring til å forberede seg på slike spørsmål i forkant. Tvisteloven § 9-4 annet ledd åpner for å ta opp også disse forholdene i planmøtet. Som følge av at bevisene skal gjennomgås, jf. tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav f, vil man til en viss grad berøre spørsmålet om påstander og påstandsgrunnlag, og etter omstendighetene vil formentlig retten kunne gjøre dette av andre grunner etter å ha satt seg inn i stevning og tilsvarende, for eksempel fordi det oppdages uklarheter. Det er også rom for å drøfte slike spørsmål i medhold av § 9-4 annet ledd bokstav j. En grunn til å innta spørsmålet om påstand og påstandsgrunnlag som et punkt i opplistingen i §

9-4 annet ledd, kan likevel være at det vil bidra til en enda bedre utnyttelse av planmøtet.

Det vil variere i hvilken grad det i den enkelte sak ligger til rette for at man kan lykkes med en tilskjæring av saken når det gjelder spørsmål om påstand og påstandsgrunnlag. I små saker kan det ligge til rette for at saksforberedende dommer sammen med parter eller prosessfullmektiger går gjennom påstander og påstandsgrunnlag. Tilsvarende vil gjelde for saksforberedelsen i ankeinstansen, hvor sakene allerede i utgangspunktet skal være mer spisset, og hvor en gjennomgang kan gi klarhet, særlig i hvilke deler av faktum det kan legges til grunn at partene er enige om. I mer omfattende saker etter allmennprosessen er det imidlertid ikke nærliggende at det vil ligge til rette for en gjennomgåelse av både påstander og ikke minst påstandsgrunnlag i planmøtet. I slike saker vil en regel om at påstander og påstandsgrunnlag skal gjennomgås antagelig innebære en u hensiktsmessig ressursbruk.

Departementet antar som utgangspunkt at det ikke bør pålegges retten å drøfte påstandene og påstandsgrunnlagene i planmøtet. Departementet antar at det bør være opp til den saksforberedende dommeren i den enkelte sak å vurdere spørsmålet om hvor langt retten skal gå inn i slike drøftelser.

3.1.3.4 *Bevisbegrensning*

Twisteloven § 9-4 annet ledd bokstav f, om gjennomgåelse av bevisføringen, er generelt formulert. Samtidig er det i bestemmelsen presisert enkelte forhold som skal gjennomgås, nemlig om det kreves befarings eller tilgang til eller framleggelse av bevis, om bevis skal sikres og om det bør oppnevnes sakkyndig.

Det kan være naturlig at det under gjennomgåelsen av bevisene også tas opp om det kan være grunnlag for begrensning av bevisføringen ut fra forholdsmessighetsbetraktninger, jf. tvisteloven § 21-8. Det kan imidlertid være vanskelig for retten å vurdere forholdsmessigheten av bebudet bevisførsel uten at det er bragt en rimelig grad av klarhet i påstandsgrunnlagene. Selv om rettens faktiske muligheter til å legge føringer for bevisføringen vil variere fra sak til sak, antar departementet at det uansett er nyttig at forholdsmessighetsvurderingen uttrykkelig tas opp av retten, slik at det overfor partene gis en føring om hvordan bevisføringen bør innrettes i den videre saksforberedelsen. Dette vil i og for seg ikke innebære en realitetsendring, ettersom dette allerede er et forhold som kan tas opp med hjemmel i den generelle formuleringen i § 9-4 annet ledd bokstav f. Formålet med å ta inn en henvisning til proporsjonalitetsbegrensningen i tvisteloven § 21-8 vil være å tydeliggjøre at det bør gjøres en forholdsmessighetsvurdering allerede innledningsvis i saksforberedelsen.

Et forslag kan være at tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav f lyder slik:

«f) gjennomgåelse av bevisføringen, herunder om det kreves befarings eller tilgang til eller framleggelse av bevis, om bevis skal sikres, om det bør oppnevnes sakkyndig, og om varslet bevisføring bør begrenses ut fra hensynet til proporsjonalitet etter § 21-8,»

3.2 Prosessuell preklusjon i allmennprosess og småkravprosess

3.2.1 Innledning

Et virkemiddel i tvisteloven ved fristoversittelser og relaterte forhold fra en parts side under saksforberedelsen er at en prosesshandling settes ut av betraktning. Dette betegnes som «prosessuell preklusjon» og innebærer at retten nekter en part å foreta en prosesshandling eller å komme med en innsigelse mot den annen parts prosesshandling fordi prosesshandlingen er foretatt for sent eller innsigelsen er fremsatt for sent.

3.2.2 Gjeldende rett om preklusjon og forholdet til tvistemålsloven

Tvistemålsloven hadde flere regler som kunne medføre preklusjon av prosesshandlinger, slik som ved fremsettelse av nye krav og utvidelse av påstanden, jf. tvistemålsloven § 62 tredje ledd, ved nye bevisstilbud, jf. § 189 annet ledd, og ved nye anførsler, jf. § 335 annet ledd. Vilkårene for preklusjon var for det første at prosesshandlingen ikke var foretatt så tidlig som den med rimelighet kunne, og for det andre at prosesshandlingen ville lede til at avslutningen av saken ville bli betraktelig forsinket, eller at den var foretatt for å forhale saken eller overrumple motparten. Dersom vilkårene var oppfylt, skulle preklusjon bero på en skjønnsmessig vurdering av blant annet graden av klander. I ankeinstansene gjaldt det etter tvistemålsloven strengere regler for preklusjon, jf. § 375 annet og fjerde ledd. Disse bestemmelsene ble ofte sammenfattet under betegnelsen «eventualmaksimen», det vil si at partene skulle opptre med den eventualitet for øye at det er siste gang de får fremlegge nytt prosessstoff i saken, jf. Skoghøy, *Tvisteløsning 3.* utgave side 575.

Ved tvisteloven ble det innført ytterligere preklusjonsregler, jf. § 9-10 om avsluttet saksforberedelse og § 9-16 om endring i krav, påstand, påstandsgrunnlag og bevis etter avsluttet saksforberedelse, som i noen grad var ment å utvide adgangen til å prekludere. Begrunnelsen var at reglene ville gi parter og prosessfullmektiger et incitament til å utforme krav og påstander og til å påberope påstandsgrunnlag og bevis før saksforberedelsens avslutning. Dette skulle legge til rette for at partene og retten stilte best mulig forberedt til hovedforhandlingen, og at hovedforhandlingen kunne gjennomføres så konsentrert som mulig.

Etter tvisteloven § 9-10 første ledd avsluttes saksforberedelsen normalt to uker før hovedforhandling. Retten kan imidlertid fastsette et annet tidspunkt. Etter tvisteloven § 9-16 gjelder det fra tidspunktet for avslutning av saksbehandlingen begrensninger i muligheten til å sette frem nye krav, utvide påstanden til et fremsatt krav, fremsette nytt påstandsgrunnlag eller tilby nye bevis. Slike endringer kan bare foretas mot motpartens protest dersom de er foranlediget av motpartens sluttinnlegg, eller retten tillater det.

Disse preklusjonsbestemmelsene suppleres av tvisteloven § 16-6 tredje ledd, som gir retten en generell adgang til å nekte en part å foreta en unnlatt prosesshandling dersom et rettsmøte må utsettes eller saken vil bli vesentlig forsinket. Regelen har blitt beskrevet som «en reminisens av den tidligere eventualmaksimen», jf. Skoghøy, *Tvisteløsning 3.* utgave s. 728. Bestemmelsen gir adgang til å avskjære prosesshandlinger som er omhandlet i § 9-16 før saksforberedelsen er avsluttet. Under saksforberedelsen skal det imidlertid foreligge atskillig sterkere grunner for å nekte prosesshandlinger som går ut på slike endringer, enn det skal til for å nekte

samtykke etter avsluttet saksforberedelse, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 424. Samme sted antas det at det vil være mer aktuelt å anvende § 16-6 tredje ledd der det er behov for å nekte prosesshandlinger som innebærer andre endringer enn dem som fanges opp av § 9-16, for eksempel begjæring om oppnevning av sakkyndige, eller begjæring om bevisopptak.

Selv om ordet «unnlåtelsen» i tvisteloven § 16-6 tredje ledd isolert sett trekker i retning av at en konkret frist må være oversittet, er den alminnelige oppfatning at bestemmelsen også gjelder for endringer i en parts prosessopplegg, for eksempel ved å fremsette et nytt påstandsgrunnlag, utvide påstanden til et framsatt krav eller tilby nye bevis, jf. Skoghøy, *Tvisteløsning* 3. utgave side 728 og 885-886, Øyen, *Prosessuell preklusjon i sivilprosessen*, *Jussens Venner* 2014 side 187 (på side 192-198) og Schei m.fl., *Tvisteloven kommentarutgave* 2. utgave Bind I side 548, med videre henvisninger. Dette har også støtte i rettspraksis, jf. HR-2017-1612-U (avsnitt 10).

I allmennprosessen gjelder også enkelte konkrete preklusjonsregler, slik som ved begjæring om bevisopptak som er for sent fremsatt, jf. tvisteloven § 27-2 annet ledd, for adgangen til å gjøre gjeldende innsigelser mot prosesshandlinger, jf. tvisteloven § 9-6 annet ledd, og for adgangen til å trekke inn krav mot tredjepersoner og adgangen for tredjeparter til å tre inn som part, jf. tvisteloven § 15-2 tredje ledd og § 15-3 annet ledd.

For lagmannsretten trekker i utgangspunktet tvisteloven § 29-4 opp rammene for behandlingen i ankesaken. Det er kun en begrenset adgang til å utvide de krav og påstander som ble avgjort av tingretten. For muntlig ankeforhandling, jf. tvisteloven § 29-18, gjelder bestemmelsen i tvisteloven § 9-16 om at utvidelser og endringer av krav, påstand mv. i utgangspunktet er avskåret etter at saksforberedelsen er avsluttet. Tidspunktet for saksberedelsens avslutning er normalt to uker før ankeforhandlingen, jf. tvisteloven § 29-14 tredje ledd, jf. § 9-10. I tillegg gjelder bestemmelsen i § 16-6 tredje ledd også for lagmannsretten.

3.2.3 Evalueringen

I evalueringen har Advokatforeningen fremhevet at rettsvirkningene av fristoversittelser for den forsømmende part i ytterste fall vil kunne innebære rettstap. Hvis forsømmelsen er begått av en prosessfullmektig, vil i noen grad erstatningskrav mot prosessfullmektigen kunne avbøte konsekvensene, men det kan være vanskelig for parten å sannsynliggjøre et økonomisk tap fordi det kan knytte seg usikkerhet til det hypotetiske utfallet av saken. Generelt har Advokatforeningen fremholdt at det bør være forholdsmessighet mellom følgene av partens manglende aktivitet og karakteren av forsømmelsen, og samlet sett er det etterspurt en mer gjennomgripende vurdering av regelsettet om forsømmelser og frister. Domstolene har i møter med departementet blant annet fremholdt at hvis retten skal kunne innta en aktiv rolle i saksforberedelsen, må den ha virkemidler for å sanksjonere overtredelser av pålegg som gis av retten.

3.2.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer – preklusjon i allmennprosessen

3.2.4.1 *Bør det klargjøres at tvisteloven § 16-6 tredje ledd gjelder for endringer i en parts prosessopplegg?*

Departementet har vurdert om det bør foreslås endringer i tvisteloven § 16-6 tredje ledd for å klargjøre at regelen også gjelder for endringer i en parts prosessopplegg og ikke kun der det er satt en konkret frist, se ovenfor i punkt 3.2.2 om dette. Selv om bestemmelsen i teori og rettspraksis har blitt forstått i samsvar med forutsetningene i forarbeidene, antas det at bruken av ordet «unnlatelsen» i bestemmelsens innledning skaper uklarhet. Departementet antar derfor at ordlyden i bestemmelsen med fordel kan presiseres.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 16-6 tredje ledd første punktum slik:

«(3) Selv om *parten ikke har fravær i saken*, kan retten ved kjennelse nekte prosesshandlingen foretatt hvis et rettsmøte må utsettes eller saken vil bli vesentlig forsinket. Om endringer av saken etter avsluttet saksforberedelse gjelder § 9-16.»

I tillegg kan det av pedagogiske hensyn være grunn til å innta en henvisning til § 16-6 tredje ledd i den særskilte preklusjonsbestemmelsen i § 9-16. I dag inneholder § 16-6 tredje ledd en henvisning til § 9-16, men det omvendte er ikke tilfellet. En slik henvisning kan formentlig bidra til å klargjøre anvendelsesområdet til § 16-6 tredje ledd og understreke dens karakter av å være en preklusjonsregel.

Et nytt fjerde ledd i tvisteloven § 9-16 kan lyde slik:

«(4) *Før avsluttet saksforberedelse kan endringer etter første ledd første punktum og øvrige prosesshandlinger nektes etter § 16-6 tredje ledd.*»

3.2.4.2 *Bør det innføres en adgang til å sette preklusive frister?*

Departementet har i tillegg vurdert om det bør innføres en adgang for saksforberedende dommer til å fastsette frister som ved oversittelse fører til preklusjon av adgangen til å foreta prosesshandlingen. Dette vil kunne gi retten et styringsverktøy som kommer i tillegg til adgangen til preklusjon etter tvisteloven § 16-6 tredje ledd. Den sentrale forskjellen vil i så fall være at retten allerede på tidspunktet for fristfastsettelsen kan bestemme at fristen skal være preklusiv. En mulig løsning kan være å innføre en skjønnsmessig adgang til å sette en slik frist når dette anses å være nødvendig for å unngå forsinkelse eller unødig utsettelse av saken.

Departementets foreløpige standpunkt er at en skjønnsmessig adgang til å sette preklusive frister under saksforberedelsen ikke bør innføres. Slik departementet ser det, er det en viktig innvending at fastsetting av slike frister vil kunne medføre atskillig ekstraarbeid for saksforberedende dommer. Det er en fare for at en slik regel vil kunne lede til arbeidskrevende anmodninger om fastsettelse av preklusiv frist og tilhørende begjæringer om fristutsettelse. Dersom en fristoversittelse i praksis ikke medfører de konsekvenser som begrunnet fastsettelsen av den preklusive fristen, blir spørsmålet videre hvilken betydning dette skal tillegges.

Det oppstår også spørsmål om i hvilken utstrekning det skal gis adgang til oppfriskning, herunder betydningen av gyldig fravær.

Et ytterligere argument mot å innføre en slik regel er at domstolen har anledning til å underrette partene om at den vurderer å nekte prosesshandlingen foretatt etter § 16-6 tredje ledd hvis den aktuelle prosesshandlingen ikke foretas innen en bestemt frist. Gjeldende rett er ikke til hinder for at domstolen orienterer om den sannsynlige konsekvensen av fristoversittelse når det settes en frist i medhold av tvisteloven § 11-6 annet ledd. Departementet ser det slik at man ved en slik fremgangsmåte vil kunne oppnå mange av de samme fordelene som i tilfeller der det settes preklusive frister. Dersom en part er varslet om at oversittelse vil kunne lede til at prosesshandlingen nektes foretatt, gis parten et sterkt incentiv for å overholde fristen. Ved vurderingen av om prosesshandlingen skal nektes fremmet, kan omstendighetene på tidspunktet for fristoversittelsen tas i betraktning. Betydningen av gyldig fravær mv. kan da utgjøre en del av vurderingen. På bakgrunn av dette er det departementets foreløpige vurdering at det ikke er et tilstrekkelig behov for å innføre en slik adgang til å sette preklusive frister.

Departementet har vurdert om retten bør pålegges en *plikt* til å orientere partene om at den overveier å nekte prosesshandlingen foretatt. En fordel med en slik regel er at det vil øke forutberegneligheten for partene, som gis et signal om at fristoversittelse vil kunne få reelle konsekvenser. Etter departementets foreløpige oppfatning bør plikten til å underrette partene kun omfatte tilfeller der det ved fastsettelse av fristen er klart at oversittelse kan medføre vesentlig forsinkelse eller utsettelse av saken. Det er dermed ikke utelukket å nekte prosesshandlingen fremmet i medhold av § 16-6 tredje ledd selv om partene ikke har fått et slikt varsel. Etter omstendighetene vil det imidlertid kunne være grunn til å underrette partene underveis i fristforløpet.

Et alternativ er å innta en slik regel i tvisteloven § 11-6 annet ledd. I så fall kan bestemmelsen lyde slik:

«(2) Retten kan sette frister for prosesshandlinger etter reglene i domstolloven § 140 og kapittel 8 og ellers treffe de avgjørelser som er nødvendige for behandlingen. *Dersom det ved fastsettelse av en frist er klart at oversittelse kan lede til at prosesshandlingen nektes foretatt etter § 16-6 tredje ledd, skal partene underrettes om dette.*»

Et annet alternativ kan være å innta en tilsvarende regel i tvisteloven § 16-6 tredje ledd. I så fall kan bestemmelsen lyde slik:

«(3) Selv om *parten ikke har fravær i saken*, kan retten ved kjennelse nekte prosesshandlingen foretatt hvis et rettsmøte må utsettes eller saken vil bli vesentlig forsinket. *Dersom det ved fastsettelse av en frist er klart at oversittelse kan medføre konsekvenser som nevnt i første punktum, skal partene underrettes om at de kan bli nektet å foreta prosesshandlingen.* Om endringer av saken etter avsluttet saksforberedelse gjelder § 9-16.»

3.2.5 Vurdering og forslag til mulige lovendringer – preklusjon i småkravprosessen

Preklusjonsbestemmelsen i tvisteloven § 9-16, jf. § 9-10, gjelder ikke tilsvarende i småkravprosessen. Tvisteloven § 10-2 tredje ledd pålegger partene en plikt til å varsle om bevis innen én uke før rettsmøtet, men oppstiller ikke en preklusjonsadgang. Dette er begrunnet med at en streng preklusjonsregel ikke passer inn i småkravprosessen, som skal være en uformell prosess hvor partene skal ha mulighet for å greie seg uten advokat, jf. NOU 2001: 32 side 763-764. Behovet for prosessuell preklusjon ble forutsatt dekket av bestemmelsen i tvisteloven § 16-6 tredje ledd, som er plassert blant de generelle bestemmelsene i tvistelovens fjerde del.

I Lov og Rett nr. 1/2 2010 side 76-81, Øyen, «Prosessuell preklusjon i småkravprosessen», tas det til orde for at hjemmelen for preklusjon i småkravprosessen bør fremgå klarere av tvisteloven (side 81):

«Preklusjonshjemmelen i § 16-6 tredje ledd første punktum er såpass bortgjemt og uklart at en uten videre kan legge til grunn at loven verken gir selvprosederende parter et signal om de plikter å foreta eventuelle endringer i eget prosessopplegg så tidlig i prosessen som mulig, eller om risikoen for preklusjon der en endring foretas sent i prosessen. Lovens utforming medfører også risiko for at dommere overser disse temaene i forbindelse med sin veiledning og formaning av selvprosederende parter.»

For å skape «økt klarhet og regeltilgjengelighet» foreslår Øyen to endringer i tvisteloven § 10-2, som er bestemmelsen som regulerer saksforberedelsen i småkravprosessen. For det første foreslås det å presisere partenes plikt til å foreta endringer av eget prosessopplegg så tidlig i prosessen som mulig. For det andre foreslås det å innta en preklusjonsbestemmelse etter mønster av § 16-6 tredje ledd første punktum.

Departementet er enig i at det fra en pedagogisk synsvinkel er hensiktsmessig dersom adgangen til preklusjon i småkravprosessen fremgår klarere av loven. Vilkårene bør i hovedsak være de samme som etter tvisteloven § 16-6 tredje ledd. Videre mener departementet at det kan være grunn til å innta en regel om at prosesshandlinger i småkravprosessen bør foretas så tidlig som mulig. En slik regel kan sies å fremgå forutsetningsvis av tvisteloven, men særlig hensynet til selvprosederende parter tilsier at regelen bør fremgå uttrykkelig i reglene om småkravprosessen. Dette kan formentlig bidra til at flere parter vil innrette seg på å opplyse saken fullstendig så tidlig som mulig under saksforberedelsen. Retten vil da gis et bedre grunnlag for å gi partene nødvendig veiledning og sørge for at behandlingen av saken tilpasses betydningen av tvisten.

På denne bakgrunn kan det være grunn til å overveie å gjøre to tilføyelser i tvisteloven § 10-2. For det første kan § 10-2 tredje ledd endres slik:

«(3) *En part som vil trekke inn et nytt krav eller en ny part i medhold av §§ 15-1 til 15-3, [utvide] [endre] påstanden til et framsatt krav, sette fram et nytt påstandsgrunnlag eller tilby nye bevis, må foreta prosesshandlingen så snart parten har mulighet for det. Partene plikter innen en uke før rettsmøtet etter § 10-3 å varsle om bevis og sende inn dokumentbevis som ikke tidligere er varslet eller innsendt. Partene kan innen samme frist avgi skriftlige utredninger når særlige grunner taler for det.*»

For det andre kan et nytt fjerde ledd i tvisteloven § 10-2 lyde slik:

«(4) Der en part ikke har overholdt sin plikt etter tredje ledd første og annet punktum, kan retten ved kjennelse nekte prosesshandlingen foretatt hvis et rettsmøte må utsettes eller saken vil bli vesentlig forsinket.»

4 Saksforberedelse og hovedforhandling i allmennprosessen

4.1 Rettens angivelse av fristers avslutning

4.1.1 Innledning

Tvisteloven inneholder en rekke bestemmelser som fastsetter at prosesshandlinger må foretas innen en bestemt frist og som angir fristens lengde, og før øvrig regler hvor det overlates til retten å fastsette en frist. Regelverket for fristberegning må sies å være nokså teknisk. Det knytter seg til reglene om forkynnelse, forkynnelses tidspunkt og fristberegning, som fremgår av domstoloven og forskrifter.

Departementet har fått innspill om at beregningen av frister etter reglene i tvisteloven kan skape utfordringer, med særlig henvisning til de praktisk viktige reglene om tilsvarefrist og ankefrist, der oversittelse av fristen med fraværsvirkning kan få store konsekvenser for partene. Spørsmål som har utgangspunkt i fristreglene i tvisteloven har også vært behandlet i rettspraksis ved flere anledninger den siste tiden, se blant annet HR-2018-430-U, HR-2018-977-U og LB-2018-72158.

4.1.2 Gjeldende rett – kort om regler for fristberegning, forkynnelse og om enkelte av fristreglene i tvisteloven

Fristreglene i tvisteloven må sees i sammenheng med domstoloven kapittel 8, som inneholder nærmere regler om beregning av frister. Domstoloven § 148 åpner for at avslutningen av frister kan angis gis ved et bestemt antall dager, uker, måneder eller år, eller ved å angi en konkret dato. I tvistelovens fristregler er avslutningen av fristen gjennomgående angitt ved antall uker eller måneder. Det følger av domstoloven § 148 annet ledd at frister som er bestemt ved uker eller måneder, skal ende på den dagen i den siste uke eller siste måned som i navn eller tall tilsvarer dagen fristen begynte å løpe.

Dersom fristen fastsettes av en dommer, eller en rettsavgjørelse er utgangspunktet for en frist, begynner fristen å løpe fra det tidspunktet fristbestemmelsen eller rettsavgjørelsen lovlig forkynnes eller meddeles, jf. domstoloven § 147. Det er altså tidspunktet for lovlig forkynnelse (forkynnesdatoen) som er fristutgangspunktet. De nærmere reglene om forkynnelse og meddelelse fremgår av domstoloven kapittel 9. De praktisk viktigste forkynnesformene er postforkynnelse, jf. domstoloven § 163 a, og underhåndsforkynnelse, jf. domstoloven § 179.

Ved forkynnelse overfor andre enn prosessfullmektiger brukes normalt postforkynnelse. Nærmere regler for slik forkynnelse er fastsatt i postforkynningsforskriften. Etter forskriften § 7 skal forkynnes tidspunktet som hovedregel anses å være fem virkedager fra det tidspunktet brevet postlegges.

En prosessfullmektig kan motta forkynnelser og meddelelser på vegne av sin part, jf. tvisteloven § 3-4 første ledd. Forkynnelse overfor prosessfullmektiger skjer tradisjonelt ved underhåndsforkynnelse, jf. domstoloven § 179. Forkynnelse anses å være lovlig utført når avgjørelsen har kommet frem til prosessfullmektigens kontor. Forkynneestidspunktet kan forskyves hvis prosessfullmektigen har vært fraværende og først senere fikk anledning til å gjøre seg kjent med dokumentet, men som hovedregel ikke mer enn to virkedager.

Det følger av postforkynningsforskriften § 4 tredje ledd at alle dokumenter i sivile saker kan forkynnes elektronisk til godkjente brukere, blant annet advokater, etter reglene i forskrift om elektronisk kommunikasjon med domstolene (ELSAM-forskriften). Når det gjelder forkynneestidspunktet, inneholder ELSAM-forskriften § 9 annet ledd en henvisning til femdagersregelen i postforkynningsforskriften § 7. Denne bestemmelsen har ikke trådt i kraft, jf. ELSAM-forskriften § 9 fjerde ledd, men dette tilsier i utgangspunktet at det også for elektronisk forkynnelse skal skje en slik standardisert beregning av forkynneestidspunktet. Høyesteretts ankeutvalg har i HR-2018-327-U lagt til grunn at frem til ikrafttredelsestidspunktet skal de alminnelige reglene om underhåndsforkynnelse gjelde.

Virkningen av fristoversittelse er regulert i tvisteloven kapittel 16 del III. Oversittelse av frist for blant annet tilsvare etter søksmål og oversittelse av ankefristen anses som fravær etter § 16-7 første ledd. Dersom det ikke gis oppfriskning, jf. § 16-12, skal saken avvises etter § 16-9 eller avgjøres ved fraværdom etter § 16-10. Ved oversittelse av andre frister kan retten etter § 16-7 annet ledd ved forelegg bestemme at det vil bety fravær om handlingen ikke foretas innen en bestemt frist.

Reglene om tilsvarefrist og ankefrist er praktisk viktige regler, og fristoversittelse kan få stor betydning for partene. Tilsvarefrister gjelder både ved behandling i forlikrådet, i første instans og ved anke. Dersom en sak tas til behandling i forlikrådet, skal klagen forkynnes for klagemotparten og det skal settes en frist for å inngi tilsvare som normalt skal være to uker, jf. tvisteloven § 6-4 første ledd. Ved stevning for tingretten følger det av § 9-3 at retten skal fastsette en frist for inngivelse av skriftlig tilsvare, som normalt skal være tre uker. Ved anke til lagmannsretten skal det etter § 29-10 settes en frist for anketilsvare som normalt skal være på tre uker. Reglene om tilsvarefrist gjelder tilsvarende ved anke til Høyesterett, jf. tvisteloven § 30-3. Når det gjelder frister for overprøving, er det slik at dom fra forlikrådet overprøves ved stevning til tingretten og at fristen er én måned, jf. tvisteloven § 6-4. Ved anke til lagmannsretten over tingrettens avgjørelse er ankefristen i alminnelighet én måned jf. § 29-5 første ledd. Reglene om frist for anker til lagmannsretten gjelder tilsvarende ved anke til Høyesterett jf. tvisteloven § 30-3.

Etter tvisteloven § 9-3 har retten kompetanse til å sette fristen for å inngi tilsvare til en bestemt dato, jf. første ledd. Praksisen for dette synes å variere mellom tingrettene. Også andre preklusive frister etter tvisteloven § 16-7 settes til en bestemt dato. Når det gjelder fristen for anke og andre rettsmidler, følger ankefristen av loven og løper fra datoen for forkynnelse, jf. tvisteloven § 29-5 første ledd og domstoloven § 147.

4.1.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Departementet ser at det i praksis oppstår utfordringer med beregningen av frister som angis i antall uker eller måneder. Dette gjelder blant annet praktisk viktige regler, slik som reglene om tilsvarsfrist og ankefrister, der oversittelse av fristen kan få store konsekvenser for partene. Utfordringene knyttet til fristberegningen gjør seg gjeldende både ved beregningen av frister som løper for egne prosesshandlinger og for vurderingen av når motpartens frister utløper.

Departementet ser også at beregningen i forbindelse med rettsferien kan være utfordrende. Som det fremgår ovenfor, åpner domstoloven § 148 for at fristens avslutning kan bestemmes ved angivelsen av en konkret dato. En praktisk måte å imøtekomme utfordringene ved fristberegningen på, kan være at retten setter fristen til en bestemt dato. Det er grunn til å tro at en slik ordning vil kunne skape større klarhet for aktørene og redusere risikoen for utilsiktede fristoversittelser. Med dette vil løsningen også kunne være prosessbesparende. Når det gjelder fristfastsettelse knyttet til rettsferien, vil departementet presisere at et forslag om å sette frister til en bestemt dato ikke har til hensikt å endre fristreglene knyttet til rettsferien, men at retten etter endringsforslaget skal ta hensyn til rettsferien ved fastsettelsen av den konkrete kalenderdag en frist settes til.

Når det gjelder domstolenes fristfastsettelse, antas det at man som utgangspunkt vil kunne finne løsninger som harmonerer med den standardiseringen av forkynneestidspunktet som gjelder ved postforkynne og underhåndsforkynne, herunder elektronisk forkynne, jf. ovenfor. I og med at det for det store flertallet av tvistesaker vil være slik at informasjonsdelingen skjer i Aktørportalen, vil departementet peke på at det er et mål at virkningene av eventuelle lovendringer for fristfastsettelser løses på en god måte for brukerne av Aktørportalen.

Departementet ønsker i denne omgang høringsinstansenes syn på en løsning som innebærer at retten – enten generelt eller i enkelte av tvistelovens fristregler - fastsetter frister som en konkret dato. Departementet har foreløpig ikke foretatt en helhetlig gjennomgang av tvistelovens fristregler og sammenhengen mellom fristreglene og reglene om forkynne og fristberegning i domstoloven og i forskriftsverket. Behovet for endringer i form av at retten skal fastsette frister ved en konkret dato, synes særlig å utpeke seg når det gjelder reglene om tilsvarsfrist og ankefrist. For frister som følger av loven og angis i forkant av en bestemt dato, slik som i tvisteloven § 9-10 om avslutning av saksforberedelsen to uker for hovedforhandling, vil det være mindre utfordrende å beregne fristen uten at den er angitt som en bestemt dato. Et alternativ kan være at en adgang eller plikt for domstolene til å fastsette frister til en konkret dato, skal gjelde for de bestemmelser der tvisteloven bestemmer at retten skal fastsette en frist. Det kan også være at hensynet til en enhetlig regulering av fristreglene i tvisteloven tilsier at rettens adgang til å sette frister til en bestemt dato bør gjøres generell, det vil si til å gjelde alle preklusive frister. Et spørsmål er for øvrig om plikten til å sette frister til en bestemt dato i alle tilfeller bør være obligatorisk for retten.

Departementet har foreløpig utarbeidet forslag til endringer om at retten skal sette frist til en bestemt kalenderdag i tvisteloven § 6-4, § 6-14, § 9-3, § 29-5 og § 29-10. Disse endringsforslagene er i første rekke ment å illustrere en løsning for fristfastsettelse knyttet til en bestemt kalenderdag. Det vil antagelig være behov for å se nærmere på hvordan lovbestemmelsene kan utformes på en mest mulig

pedagogisk måte når det gjelder sammenhengen mellom tvistelovens fristregler og reglene om forkynnelse og fristberegning. Det vil også være aktuelt å foreslå endringer i andre bestemmelser i tvisteloven der det angis at frister løper fra forkynnelse av en avgjørelse, men departementet har foreløpig ikke gjort nærmere vurderinger av dette eller av spørsmålet om i hvilken grad en slik løsning for fristfastsettelsen skal gjelde og eventuelt fastsettes generelt, jf. avsnittet ovenfor.

Videre kan det blant annet være grunn til å se nærmere på spørsmålet om adgangen til å be retten om å sette ny frist dersom parten godtgjør at forkynnelse skjedde klart senere enn forutsatt. Det kan også være behov for å se nærmere på spørsmålet om rettsvirkningene dersom avgjørelsen ikke blir lovlig forkynt, i og med at situasjonen kan være annerledes enn etter domstolloven § 147, som etter gjeldende rett vil innebære at det heller ikke løper noen frist.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 6-4 første ledd slik:

«(1) Hvis forliksrådet fremmer saken, forkynnes klagen for klagemotparten med pålegg om å inngi tilsvaret innen en frist som normalt *skal være to uker og som skal fastsettes til en bestemt kalenderdag*. Tilsvaret skal inngis skriftlig eller muntlig etter reglene i kapittel 12. Forliksrådet skal gi nødvendig veiledning om hva tilsvaret må inneholde og konsekvensene av at tilsvaret ikke inngis innen fristen, eller er mangelfullt.»

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 6-14 første ledd slik:

«(1) Dommer av forliksrådet kan overprøves ved søksmål for tingretten etter reglene i kapittel 9 og 10. Fristen for stevning er én måned. *Forliksrådet skal fastsette fristen til en bestemt kalenderdag*. Det kan gis oppfriskning for oversittelse av fristen. Om forenklet stevning gjelder § 9-2 fjerde ledd.»

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 9-3 første ledd slik:

«(1) Hvis ikke retten bestemmer at tilsvaret skal avgis i rettsmøte etter § 9-5, skal saksøkte gi skriftlig tilsvaret eller et muntlig tilsvaret som retten setter opp skriftlig, jf. § 12-1 annet ledd. Retten skal fastsette en frist *for saksøkte til å inngi eller få satt opp tilsvaret*. Fristen bør normalt være tre uker, og skal fastsettes til en bestemt kalenderdag. Retten skal gi nødvendig veiledning om hva tilsvaret må inneholde, og om konsekvensene av at tilsvaret ikke avgis innen fristen eller er mangelfullt.»

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 29-5 første ledd slik:

«(1) Fristen for å anke er én måned når ikke annet er bestemt ved lov. *Retten skal fastsette fristens utløp til en bestemt kalenderdag*.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 29-10 annet ledd slik:

«(2) Retten forkynner ankeerklæringen for ankemotparten og setter frist for anketilsvaret. Fristen bør normalt være tre uker for anker over dommer og én uke for anker over kjennelser og beslutninger, og skal fastsettes til en bestemt kalenderdag.»

For øvrig, og dersom det viser seg å være hensiktsmessig å foreslå en generell regulering, for eksempel i kapittel 11, kan dette for eksempel gjøre slik:

«*Der retten fastsetter frister for partenes prosesshandlinger som nevnt i § 16-7 første og annet ledd, skal denne fastsettes til en bestemt kalenderdag. Andre frister*

fastsatt av retten kan fastsettes til en bestemt kalenderdag dersom retten finner det hensiktsmessig.»

Departementet foreslår også at postforkynningsforskriften endres slik at femdagersfristen for elektronisk forkynnelse som i dag er inntatt i § 7 annet ledd, harmoneres med dagens tillegg av to dager ved underhåndsforkynnelse. Når bestemmelsen i postforkynningsforskriften settes i kraft, er det ikke hensiktsmessig med en lengre frist enn hva som er regelen ved underhåndsforkynnelse i dag, det vil si et tillegg på to dager. Det alminnelige tillegget på fem dager ved postforkynnelse er blant annet begrunnet i at postgang tar tid, noe som er et hensyn som ikke slår til ved elektronisk forkynnelse.

4.2 Avslutning av saksforberedelsen og sluttinnlegg

4.2.1 Gjeldende rett

Twisteloven § 9-10 fastsetter at saksforberedelsen som hovedregel avsluttes to uker før hovedforhandling. Retten skal som regel kreve at partene innen dette tidspunktet inngir et sluttinnlegg, som kort skal angi den påstand, de påstandsgrunnlag og de rettsregler som påberopes, og de bevis parten vil føre, jf. § 9-10 annet ledd.

Virkingen av at saksforberedelsen avsluttes er at en part ikke mot motpartens protest kan sette frem nye krav, utvide påstanden, sette fram et nytt påstandsgrunnlag eller tilby nye bevis, med mindre det skjer før hovedforhandlingen og er foranlediget av motpartens sluttinnlegg, eller retten tillater det, jf. tvisteloven § 9-16.

4.2.2 Forholdet til tvistemålsloven og begrunnelsen for regelen

Twistemålsloven hadde ikke en tilsvarende bestemmelse som tvisteloven § 9-10 om avslutning av saksforberedelsen i førsteinstans. Begrunnelsen for å innføre en slik regel i tvisteloven var at man ville komme bort fra den situasjon man ofte kunne komme i under tvistemålsloven, hvor spørsmål om grunnlag og bevis først ble avklart under hovedforhandlingen, eventuelt en dag eller to i forkant. Man mente at dette skapte risiko for uriktige avgjørelser.

For saksforberedelsen i lagmannsretten gjaldt tvistemålsloven § 375 om at rettens formann eller forberedende dommer ved forberedelse av ankeforhandling, så snart vedkommende mente at forberedelsen var ferdig, skulle meddele partene at ankeforhandling vil bli berammet eller at frist vil bli satt for levering av det første innlegg i skriftlige saker, dersom partene ikke innen en fastsatt frist hadde mer å anføre. Etter utløpet av denne fristen kunne nye ankegrunner ikke fremsettes for lagmannsretten med mindre motparten samtykket eller retten fant at det ikke var rimelig grunn til å motsette seg endringer. Det samme gjaldt nye omstendigheter og nye bevisstilbud, enten det var den ankende part eller motparten som kom med dem.

4.2.3 Evalueringen

Evalueringen viser at de fleste dommere og advokater erfarer at saksforberedelsen som regel blir avsluttet to uker før hovedforhandling slik loven legger opp til, se

evalueringsrapporten side 48. Av de som ga uttrykk for at dette bare i liten grad var tilfelle, var det imidlertid en noe høyere andel advokater enn dommere.

Under møtene med domstolene har det ved flere anledninger blitt fremhevet at det er behov for å justere reglene for å unngå «kryssforsendelser» av prosesskriv som inngis samtidig med sluttinnlegg. Det er vist til at dette vil kunne medføre betydelig arbeid med saken etter fristen som er satt for saksforberedelsens avslutning. En typisk situasjon er at nye forhold blir gjort gjeldende i prosesskriv som inngis samtidig med sluttinnlegget, hvilket foranlediger ytterligere merknader fra motparten. Det kan også tenkes at motparten inngir et tilsvarende prosesskriv samtidig med sitt sluttinnlegg.

4.2.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Etter dagens regler kan det som nevnt ovenfor bli betydelig arbeid med saken også etter utløpet av fristen for saksforberedelsens avslutning. Dette fordi fristen for å inngi sluttinnlegg som utgangspunkt er sammenfallende med tidspunktet for saksforberedelsens avslutning, og fordi dette gjelder for begge eller alle parter i saken. Videre gjør preklusjonsregelen i tvisteloven § 9-16 unntak for de tilfeller hvor prosesshandlingen er foranlediget av en motparts sluttinnlegg.

Det kan vurderes om det er hensiktsmessig med regler om at saksforberedelsen som hovedregel skal avsluttes tidligere enn tidspunktet for fristen for å inngi sluttinnlegg. I utgangspunktet er det en forutsetning for sluttinnlegget at bevissituasjonen er klarlagt, noe den først vil være etter at saksforberedelsen er avsluttet. En slik ordning vil kunne bidra til å sikre at det samtidig med sluttinnlegget ikke fremsettes noe som for motparten i realiteten er nye forhold, og som dermed vil kunne foranledige tilsvarende nye skriv fra motparten. Når formålet med sluttinnlegget først og fremst er å skape en slik klarhet i tvisten at hovedforhandlingen kan gjennomføres mest mulig konsentrert, bør hovedregelen være slik utformet at man i størst mulig grad unngår at sluttinnleggene selv foranlediger ytterligere prosesshandlinger, eller at det samtidig med sluttinnlegget inngis prosesskriv som foranlediger ytterligere prosesshandlinger. For å sikre dette, bør ikke perioden mellom saksforberedelsens avslutning og sluttinnlegget være for kort. Reglene bør imidlertid fortsatt gi rom for unntak ut fra hva som er tjenlig i den enkelte sak.

Når det gjelder tidspunktet for avslutning av saksforberedelsen, er lovens utgangspunkt som nevnt to uker før hovedforhandling. Domstolene har adgang til å avslutte saksforberedelsen på et annet tidspunkt, jf. tvisteloven § 9-10 første ledd, men i praksis synes det å være slik at lovens hovedregel om to uker jevnt over legges til grunn. Bestemmelsen i tvisteloven § 9-10 ble utarbeidet etter modell fra den danske retsplejeloven § 356. Etter denne bestemmelsen avsluttes riktignok saksbehandlingen som hovedregel fire uker før hovedforhandling. Begrunnelsen for en hovedregel om to ukers frist i tvisteloven var først og fremst at en «for tidlig» frist ville kunne medføre at «presset for å få komme med nye påstandsgrunnlag og bevis mv. etter fristen» ville øke, jf. NOU 2001: 32 B side 754. Departementet vil vise til at ordningen med at det settes en frist for saksforberedelsens avslutning og for virkningen av at fristen for å fremsette nye bevis mv. oversittes, i dag er innarbeidet, og at partene jevnt over har innrettet seg etter dette. Som et generelt utgangspunkt må man kunne anta at partene vil være i

stand til å innrette seg på samme måte også dersom det gjøres endringer i fristens utgangspunkt.

Departementet foreslår at tvisteloven § 9-10 første ledd endres slik at saksforberedelsen som hovedregel avsluttes noe tid før sluttinnlegg skal inngis. Det antas at det kan være hensiktsmessig med et tidspunktet for saksforberedelsens avslutningen som er tre uker før hovedforhandling. Det er også mulig at tidspunktet for avsluttet saksforberedelse kunne vært fire uker i forkant, men departementet antar at dette i praksis kan være utfordrende å etterleve blant annet for advokater som driver rendyrket prosedyrevirksomhet og gjennomgående har flere verserende saker for domstolene på samme tid.

Samtidig foreslår departementet at regelen om at sluttinnlegget skal inngis to uker før hovedforhandlingen, med mindre retten bestemmer noe annet, inntas i tvisteloven § 9-10 annet ledd.

Som en konsekvens av endringene som foreslås i tvisteloven § 9-10, som medfører at fristen for saksforberedelsens avslutning og fristen for sluttinnlegg ikke vil være sammenfallende, bør det gjøres en teknisk endring i tvisteloven § 9-16 første ledd. Det foreslås at henvisningen til at prosesshandlinger som er «foranlediget av motpartens sluttinnlegg» endres, slik at det henvises til prosesshandlinger som er «foranlediget av motpartens prosesskriv». Det følger forutsetningsvis av sammenhengen i og formålet med § 9-16 første ledd at henvisningen gjelder et prosesskriv som parten ikke har hatt anledning til å besvare fordi det er inngitt enten samtidig med eller helt tett på fristen for saksbehandlings avslutning. I den grad det anses nødvendig i forbindelse med endringsforslaget, kan et alternativ være å presisere i ordlyden at dette gjelder prosesshandlinger som er foranlediget av prosesskriv som parten ikke med rimelighet kunne ha besvart tidligere.

På denne bakgrunn kan tvisteloven § 9-10 endres slik:

«§ 9-10. Avsluttet saksforberedelse. Sluttinnlegg

(1) Saksforberedelsen avsluttes *[tre]* *[fire]* uker før hovedforhandlingen hvis ikke retten fastsetter et annet tidspunkt.

(2) Retten skal som regel kreve at partene *inngir et sluttinnlegg. Sluttinnlegget skal inngis to uker før hovedforhandlingen, med mindre retten fastsetter et annet tidspunkt.* Sluttinnlegget skal kort angi den påstand, de påstandsgrunnlag og de rettsregler som påberopes, og de bevis parten vil føre. Med sluttinnlegget skal følge forslag til framdriftsplan for hovedforhandlingen, jf. § 9-11 annet ledd.»

På bakgrunn av forslag til endringer i § 9-10, kan tvisteloven § 9-16 første ledd endres slik:

«(1) Etter avsluttet saksforberedelse kan en part ikke mot motpartens protest sette fram nye krav, utvide påstanden til et framsatt krav, sette fram et nytt påstandsgrunnlag eller tilby nye bevis med mindre det skjer før hovedforhandlingen og er foranlediget av motpartens *prosesskriv [som parten ikke med rimelighet kunne ha besvart tidligere]*, eller retten tillater det. Slik tillatelse skal gis når

a) parten ikke kan bebreides at endringen ikke er foretatt tidligere, og det vil være urimelig å nekte endringen,

b) motparten har tilstrekkelig grunnlag for, uten utsettelse, å ivareta sine interesser etter endringen, eller

c) nektelse vil kunne påføre parten et urimelig tap.»

4.3 Oppnevning av juridisk kyndige meddommere

4.3.1 Gjeldende rett

Det følger av § 9-12 første ledd at retten under hovedforhandlingen settes med to meddommere dersom en av partene krever det, eller retten finner det ønskelig. Det følger av § 9-12 annet ledd at meddommerne skal være fagkyndige dersom hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det. Dersom det er behov for fagkyndige meddommere, skal disse oppnevnes slik at de har fagkyndighet tilpasset saken, jf. § 9-12 tredje ledd første punktum. Avgjørelse om oppnevning av meddommere treffes som utgangspunkt ved beslutning av forberedende dommer, jf. tvisteloven § 19-2 andre ledd. I domstoloven § 94 gis det nærmere regler om selve oppnevningen.

Etter tvisteloven § 9-12 tredje ledd er det adgang til å oppnevne fagkyndige meddommere som har juridisk kyndighet i de retts spørsmål saken reiser (rettskyndige meddommere). Vilkåret om at hensynet til forsvarlig behandling tilsier det, gjelder også i disse tilfellene. I tillegg er det et krav om at vedkommende som skal oppnevnes, er foreslått av begge partene, jf. § 9-12 tredje ledd tredje punktum.

4.3.2 Forholdet til tvistemålsloven

Adgangen til å oppnevne rettskyndige meddommere etter tvisteloven er utvidet sammenlignet med rettstilstanden etter tvistemålsloven. Etter tvistemålsloven § 325 var det fastsatt at meddommerne skulle være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling tilsier det. Etter eldre rettspraksis ble det som den overveiende hovedregel ikke gitt adgang til å oppnevne meddommere med juridisk kyndighet (rettskyndighet). Begrunnelsen var at slik innsikt bør tilføres retten gjennom bevisføring og prosedyrer og ikke ved oppnevning av meddommere. Unntak kunne tenkes i helt spesielle tilfeller, for eksempel der det er behov for bransjekunnskap som ligger i grenseområdet mot rettslig kunnskap, jf. Rt. 1987 side 1417 og Rt. 1995 side 1800.

I forarbeidene til tvisteloven fremheves det at en adgang til å oppnevne rettskyndige meddommere «kan bidra til å gi domstolene et bredere saksfelt, med flere tvister med opphav i næringsvirksomhet. Iallfall der hensynet til å unngå offentlighet om tvisteløsningen ikke er sentralt for partene, kan forslaget gjøre at de lettere velger domstolsbehandling framfor voldgift», jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 212.

4.3.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

I juridisk teori og i andre fora har spørsmålet om de alminnelige domstolenes rolle og som alternativ til voldgiftsbehandling av store, kommersielle tvister, vært et

tema. I den anledning har det blitt reist spørsmål om endringer i tvisteloven § 9-12 kan være hensiktsmessig.

Det er i en artikkel i Lov og Rett, 2015 side 315–317, av Ingvald Falch og Amund Bjøranger Tørum, tatt til orde for at det i store kommersielle tvister burde være en videre adgang til å bringe særskilt juridisk fagkyndighet inn i de alminnelige domstolene. Forfatterne viser til at det er behov for å styrke de alminnelige domstoler som et alternativ til voldgift. Det vises til at dette vil gi et bedre tvisteløsningstilbud for næringslivet, styrke rettsavklaringen på de aktuelle rettsområdene og forbedre rekrutteringen til de alminnelige domstolene. Forfatterne argumenterer for at endringer i tvisteloven § 9-12 kan bidra til dette. Konkret foreslås det at juridisk kyndige meddommere skal oppnevnes i tvister av «en viss størrelse» hvis partene er enige om det. Det foreslås at kravet om at partene er enige om personvalget bør sløyfes, og at valget i stedet bør skje etter mønster av voldgiftsloven § 13, hvor hver part foreslår en kandidat hvis de ikke blir enige om begge.

I Lov og Rett nr. 4 2016, som er et temanummer om tvisteloven og komplekse næringslivstvister, er det samlet flere innlegg fra en paneldebatt arrangert av Forum for tvisteløsning i 2015 om «Tvisteløsning i komplekse saker – et alternativ til voldgift?». I artikkelen «Domstolene som alternativ til voldgift» utdyper Ingvald Falch sine synspunkter i den tidligere artikkelen. Temanummeret inneholder også flere andre artikler som gir uttrykk for kritikk eller støtte til forslaget, se blant annet artiklene fra Margrethe Buskerud Christoffersen og Espen Bjerkvoll, som bidrar til å utfylle debatten.

Departementet vil først vise til at det er flere forhold som gjør at de alminnelige domstolene har et godt grunnlag for å behandle store og komplekse saker. Dommerne er generalister, men samtidig spesialister i dommerhåndverket. I de store domstolene er det lagt til rette for moderat spesialisering og for at tilfaldsprinsippet som styrer fordelingen av sakene håndheves med skjønn. Aktørportalen og utstyr i rettssalene som legger til rette for en digital prosess, bidrar også til at saker med stort dokumenttilfang kan behandles på en god og effektiv måte. For øvrig er det advokatenes ansvar å opplyse saken og bidra til at rettsspørsmål blir gjort forståelig for dommerne. Tvisteloven gir virkemidler som kan benyttes for å oppnå dette.

Departementet ser likevel at det kan være behov for å vurdere lovendringer som kan bidra til at behandling ved de alminnelige domstolene i større grad fremstår som et reelt alternativ til voldgift ved store og komplekse kommersielle tvister. Også slike saker bør i størst mulig grad behandles ved de alminnelige domstolene. Blant annet vil dette kunne styrke rettsutviklingen på sentrale formuerettslige områder. For øvrig er det et formål i seg selv at næringslivet gis et godt tvisteløsningstilbud.

Departementet antar at et tiltak for å oppnå disse formålene kan være å foreslå endringer i reglene om oppnevning av juridisk kyndige meddommere, slik at man på dette området kan møte det behovet som synes å tegne seg i saker som er aktuelle for voldgiftsbehandling.

Et spørsmål er i hvilken utstrekning retten bør være bundet av partenes ønske om å oppnevne juridisk kyndige meddommere. At retten skal være bundet av partenes ønske, vil kunne øke forutberegneligheten for aktører i næringslivet som i en

eventuell tvisteklausul kan avtale oppnevning av rettskyndige meddommere for de alminnelige domstolene. På den annen side vil en vid bestemmelsesrett for partene kunne medføre at domstolene får en lite formålstjenlig sammensetning i den enkelte sak. Dersom domstolenes alminnelige juridiske kompetanse klart nok er tilstrekkelig for å behandle tvisten på en forsvarlig måte, er det lite hensiktsmessig å binde retten til å oppnevne juridisk kyndige meddommere.

Etter departementets foreløpige vurdering kan en fornuftig løsning være å foreslå en regel som ivaretar partenes ønske om oppnevning av juridisk kyndige dommere dersom partene har avtalt dette. Dette vil i så fall være en spesialregulering for slike tilfeller, slik at vilkåret i § 9-12 annet ledd, om at oppnevning skjer dersom hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det, ikke gjelder i disse tilfellene. Med en slik regel bør det imidlertid være en adgang for retten til å nekte oppnevning av juridisk kyndige meddommere, som for eksempel kan være aktuelt når det fremstår som åpenbart unødvendig ut fra en helhetsvurdering av tvistesummens størrelse, sakens betydning og kompleksiteten i sakens rettslige spørsmål.

Med et forslag om å åpne for at det kan oppnevnes juridisk kyndige meddommere dersom partene har avtalt dette, kan det vurderes om vilkåret i § 9-12 tredje ledd tredje punktum, om at begge parter er enige om personvalget, bør endres. Dersom partene har avtalt bruk av juridisk kyndige meddommere, kan det være uheldig at en uenighet om hvem som skal oppnevnes stenger for at saken skal behandles med en slik sammensetning. Hensynet til domstolenes uavhengighet tilsier etter departementets syn at den endelige beslutningen skal ligge hos retten. For ordens skyld nevnes at vilkårene i domstoloven § 94 må være oppfylt for vedkommende fagkyndige meddommere. Departementet antar at det i de fleste tilfeller vil være slik at retten oppnevner de juridisk kyndige meddommere som er foreslått av partene. Et forslag kan være å innta en regel om at juridisk kyndige meddommere oppnevnes etter forslag fra partene hvis ikke særlige grunner taler mot det. Det antas at hensynet til domstolenes uavhengighet er tilstrekkelig ivare tatt ved at retten har adgang til å overprøve partenes forslag eller ønske etter en konkret vurdering.

Av pedagogiske årsaker kan det være hensiktsmessig å ta inn et nytt fjerde ledd i tvisteloven § 9-12 som samler spesialreguleringene for å sette retten med juridisk kyndige meddommere. Nåværende fjerde og femte ledd blir i så fall nytt femte og sjette ledd. Meningen med en slik utforming av § 9-12 er at det er fjerde ledd som uttømmende regulerer oppnevning av juridisk kyndige dommere, og at første til tredje ledd, herunder vilkåret i annet ledd om hensynet til forsvarlig behandling i saken, ikke gjelder ved oppnevning av juridisk kyndige meddommere.

Tvisteloven § 9-12 første til fjerde ledd kan lyde slik:

«(1) I tillegg til fagdommeren eller fagdommerne settes retten under hovedforhandlingen med to meddommere dersom en av partene krever det eller retten finner det ønskelig.

(2) Meddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det.

(3) De fagkyndige meddommerne oppnevnes slik at de har fagkyndighet tilpasset saken. Det kan oppnevnes meddommere med ulik fagkyndighet.

(4) Retten skal settes med juridisk kyndige meddommere dersom det er avtalt mellom partene [og partene krever det], med mindre retten finner at en slik sammensetning er åpenbart unødvendig ut fra tvistesummens størrelse, sakens betydning og de rettslige spørsmål saken reiser. Meddommere med juridisk kyndighet oppnevnes etter forslag fra partene, med mindre retten finner at særlige grunner tilsier at personen ikke skal oppnevnes.»

4.4 Rettens innledende klargjøring

4.4.1 Gjeldende rett og forholdet til tidligere tvistemålslov

Det følger av tvisteloven § 9-15 første ledd at retten i hovedforhandlingen skal klarlegge påstander, påstandsgrunnlag og bebudet bevisføring.

Regelen om rettens innledende klargjøring var en nyvinning ved tvisteloven. Formålet var å bidra til mer konsentrerte hoved- og ankeforhandlinger og å gi partene visshet om at retten har forstått hva saken dreier seg om. I tillegg så man for seg at misforståelser fra rettens side ville kunne oppklares på et tidlig stadium i forhandlingene.

4.4.2 Evalueringen

Spørreundersøkelsen i 2009 viste at et flertall av dommerne mente at ordningen med innledningsvis klarlegging i liten grad bidro til en mer effektiv gjennomføring av hoved- og ankeforhandlingene, se evalueringsrapporten side 49–52. Nesten halvparten av advokatene svarte det samme. I undersøkelsen i 2011 var det en noe større andel dommere som mente at ordningen med innledningsvis klarlegging hadde bidratt til en mer effektiv gjennomføring av forhandlingene. Et flertall av dommerne svarte for øvrig at den totale saksbehandlingstiden bare i liten eller svært liten grad kunne reduseres ved å avsette tilstrekkelig tid til forberedelse av dommerens klargjøring. Under møtene med domstolene var innspillene noe mer blandede. Det ble blant annet vist til at selv om ordningen med rettens klargjøring ikke nødvendigvis var av stor betydning for en effektiv gjennomføring av forhandlingene, kan den avdekke uklarheter og bidra til at dommeren setter seg bedre inn i saken.

4.4.3 Vurdering

Ut fra de tilbakemeldingene som har kommet gjennom spørreundersøkelsene, i møtene med domstolene og fra annet hold, blir spørsmålet i første rekke om ordningen med rettens innledende klargjøring skal avvikles. Det fremstår ikke som aktuelt å utvide ordningen.

Departementet merker seg at tilbakemeldingene på de direkte spørsmålene om ordningen med rettens innledende klargjøring har bidratt til bedre gjennomføring av hovedforhandlingene, stort sett var negative. Samtidig ble det fremhevet at ordningen var egnet til å avklare eventuelle misforståelser og uklarheter. Det å rydde uklarheter av veien kan bidra til å fremme en konsentrert saksavvikling, og sånn sett vil dommerens innledende klargjøring kunne ha en viss betydning for avvikling av hovedforhandlingen. Inntrykket er ikke at virkningen i retning av større konsentrasjon har vært betydelig, men departementet antar at dette kan ha

sammenheng med at parter og prosessfullmektiger før dommerens gjennomgåelse uansett vil ha forberedt et opplegg for hovedforhandlingen, og at man stort sett vil holde frem med opplegget slik det er forberedt. I lys av at rettens klargjøring i noen tilfeller kun er basert på et resymé av partenes sluttinnlegg, og gjelder forhold som partene like etter skal presentere selv, ser departementet at det kan stilles spørsmål ved betydningen av ordningen. Videre kan det tale imot ordningen at en slik angivelse av partenes påstandsgrunnlag kan bli omfattende og tidkrevende.

Ordningen med rettens innledende klargjøring må imidlertid ses i sammenheng med de øvrige grep som ble tatt for å effektivisere hoved- og ankeforhandlingene ved utarbeidelsen av tvisteloven. Det gjelder særlig avviklingen av tvistemålslovens tradisjonelle innledningsforedrag til fordel for dagens ordning for de innledende innleggene etter tvisteloven § 9-15 annet og tredje ledd. Som det fremgår av punkt 4.5.2 nedenfor, synes også erfaringene med omleggingen av partenes innledende innlegg under hovedforhandlingen å være noe blandede, samtidig som det kan se ut til at det er en positiv utvikling mot mer spissede, avgrensede innlegg enn før, slik som tilsiktet ved tvisteloven.

Departementet foreslår i utgangspunktet ingen endringer i tvisteloven § 9-15 første ledd. Det vises for øvrig til punkt 4.5 nedenfor, som gjelder spørsmålet om det bør tas grep i retning av å gå tilbake til en hovedregel om mer omfattende innledningsforedrag. Dersom en slik endring ville være aktuell, kunne det antagelig være nærliggende å foreslå at ordningen med innledende klargjøring fra rettens side avvikles.

4.5 Partenes innledende innlegg

4.5.1 Gjeldende rett og begrunnelsen for regelen

Etter tvisteloven § 9-15 annet ledd skal saksøker gi en «konsentrert saksframstilling med gjennomgåelse av dokumentbevis og andre bevis som ikke skal gis gjennom forklaringer eller befaring». Saksøkte skal «gis anledning til å framstille sitt syn» og «innlegget skal fortrinnsvis begrenses til korrigeringer og suppleringer» av saksøkers saksframstilling, jf. § 9-15 tredje ledd.

I tvistemålsloven § 330 het det at rettens formann skulle oppfordre partene til å fremstille sin sak for retten. Partene skulle da fremsette og begrunne sine påstander, oppgi de bevis som de støttet seg til, påvise betydningen av de tilbudte bevis når det trengtes, og uttale seg om motpartens anførsler. Det var for så vidt ingen spesielle føringer for omfanget av innleggene, utover det som kunne utledes av den generelle bestemmelsen i tvistemålsloven § 327 om at rettens formann blant annet skulle sørge for at saken ble utredet uten unødig vidløftighet og uten at uvedkommende omstendigheter ble trukket inn.

Begrunnelsen for at det ble strammet inn på innledningsforedragene ved tvisteloven, var først og fremst at de andre «grepen» knyttet til saksbehandlingen ble forutsatt å lede til at saken allerede ville være mer avklart og spisset ved forhandlingenes start, enn det som var tilfellet under tvistemålsloven.

4.5.2 Evalueringen

Spørreundersøkelsen som ble gjennomført under evalueringen viste at det var nokså sprikende oppfatninger om hvorvidt partenes innlegg i praksis var blitt kortere og mer konsentrerte enn de tradisjonelle innledningsforedragene, se evalueringsrapporten side 52–53. Domstoladministrasjonens regelutvalg var opprinnelig negative til de nye reglene om innlegg, og ga i sin rapport fra 2011 uttrykk for at man burde gå tilbake til en ordning med omfattende og fullstendige innledningsforedrag fra begge parter side. Departementet har imidlertid merket seg at regelutvalget i sin rapport fra 2013 ga uttrykk for at det syntes å være en gradvis holdningsendring, og at den nye ordningen i tvisteloven § 9-15 annet og tredje ledd i enkelte saker fungerte godt. Det ble i den forbindelse uttrykt at regelutvalget nå mente at man ikke burde gå tilbake til en hovedregel om «tradisjonelle innledningsforedrag».

4.5.3 Vurdering

Tvisteloven § 9-15 annet og tredje ledd legger i utgangspunktet opp til at partene får ulik anledning til å redegjøre for sin sak innledningsvis. For saksøkte kan det oppleves utilfredsstillende at saksøkeren skal få anledning til å legge frem saken, mens en selv er henvist til å korrigere og supplere. Videre antas det at en part kan oppleve at det er viktig å komme godt ut innledningsvis i hovedforhandlingen, ut fra en tanke om at rettens førsteinntrykk kan være vel så viktig som det inntrykk man gir under det avsluttende innlegget. Sammenhengen mellom de to innledende innleggene kan dessuten være en utfordring for saksøkte dersom saksfremstillingen fra saksøker ikke holder god kvalitet, fordi det da kan være vanskelig for saksøkte å begrense seg til å korrigere og supplere. Det antas at saksøktes prosessfullmektig ofte vil forberede og ha et mer omfattende innlegg som tar høyde for at saksøkers saksfremstilling ikke gir et tilfredsstillende utgangspunkt.

En utfordring er å finne en felles formel for alle saker. Dagens ordning synes å ha positive sider i mindre omfattende og mer enkle saker. I mer komplekse saker kan det være slik at retten er tjent med grundigere og «tradisjonelle innledningsforedrag», og at det heller brukes noe mindre tid på de avsluttende innleggene. I slike saker, gjerne med omfattende dokumentasjon som er av stor betydning for saken, og hvor for eksempel ulike deler av faktum henger nært sammen, kan det være tjenlig at også saksøkte gir en helhetlig fremstilling av saken fra sitt ståsted. Grundige utlegninger av de rettslige utgangspunktene er det på den andre siden ikke nødvendigvis behov for i disse sakene.

Dersom man skal kunne oppnå målet om kortere hoved- og ankeforhandlinger, må det imidlertid nødvendigvis skjæres inn på noen punkter. I lys av dette anses det hensiktsmessig at utgangspunktet etter regelen i § 9-15 om partenes innledende innlegg er at de legges opp slik at en dobbeltbehandling av faktum unngås. Det heter i tvisteloven § 9-15 tredje ledd at saksøktes innlegg «fortrinnsvis» skal være korrigering og supplering, noe som åpner for å gjøre tilpasninger i den enkelte sak, for eksempel dersom partenes uenighet om faktum er så omfattende at en fremgangsmåte etter lovens utgangspunkt vil føre til en svært uoversiktlig framstilling. Departementets inntrykk er at dette i praksis skjer i betydelig utstrekning, slik at dagens regel ikke er til hinder for en hensiktsmessig ordning ut fra de hensyn som gjør seg gjeldende i den enkelte sak. Videre er det i tvisteloven

lagt opp til å avhjelpe situasjoner der saksforholdet fremstår som uoversiktlig for retten ved at saksøker kan pålegges å inngi en redegjørelse for det faktiske forhold under saksforberedelsen, jf. tvisteloven § 9-9 fjerde ledd, og ved at partene kan inngi skriftlige fremstillinger etter § 9-9 tredje ledd. Det er departementets inntrykk at det ved å benytte disse reglene kan være mer å hente for å oppnå effektivisering enn det dagens praksis i domstolene tyder på. Videre vil departementet peke på at det er meningen at bestemmelsen i tvisteloven § 26-2 første ledd, om at dokumentbevis i mindre grad enn under tvistemålsloven behøver å leses opp, også skal bidra til å effektivisere forhandlingene.

Departementet antar på denne bakgrunn at det som et utgangspunktet ikke er hensiktsmessig å foreslå endringer i tvisteloven § 9-15 annet og tredje ledd.

4.6 Krav og motkrav i småkrav- og allmennprosess

4.6.1 Gjeldende rett

Utgangspunktet i tvisteloven er at alle saker hvor tvistesummen er under 125 000 kroner skal behandles etter reglene for småkravprosess i tvisteloven kapittel 10, jf. tvisteloven § 10-1 annet ledd. I tvisteloven § 10-1 tredje ledd er det gjort unntak for enkelte sakstyper, jf. bokstav a til c, og unntak som åpner for saker med tvistesum under kroner 125 000 hvis saken for en part har vesentlig betydning utover den konkrete tvist, eller hensynet til forsvarlig behandling nødvendiggjør behandling ved allmennprosess, jf. bokstav d.

Grunnlaget for verdifastsettelsen av tvistesummen er regulert i tvisteloven § 17-2. Det avgjørende er verdien kravet har for saksøkeren på tidspunktet da saken bringes inn for tingretten, med fradrag for krav som måtte erkjennes i tilsvaret. Når tvistesummen vurderes, skal flere krav mot samme part legges sammen, jf. tvisteloven § 17-3 første ledd. Derimot skal ikke krav og motkrav legges sammen.

Hvis sak først er reist, kan saksøkte bringe inn flere krav mot samme saksøkte, og den saksøkte kan normalt bringe inn krav mot saksøker i samme sak, jf. tvisteloven § 15-1. I begge tilfeller er imidlertid ett av vilkårene at kravene kan behandles «hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler», jf. § 15-1 første ledd bokstav c og annet ledd.

4.6.2 Forholdet til tvistemålsloven

Tvistemålsloven § 9 svarte i det vesentlige til tvisteloven § 17-3 om hva verdifastsettingen omfatter, og når det gjelder regelen om at krav og motkrav ikke skal legges sammen. Reglene om småkravprosess var nye ved tvisteloven. Tvistemålsloven § 322 fjerde ledd hadde en bestemmelse om at saker om formuesverdier der tvistegjenstandens verdi ikke oversteg 20 000 kroner, skulle behandles ved forenklet rettergang. I tvistemålsloven § 322 fjerde ledd annet punktum var det fastsatt at kravet likevel skulle behandles ved alminnelig rettergang dersom det etter regler i kapittel 5 eller 6 skulle behandles i samme sak som krav som skulle behandles ved alminnelig rettergang. Det omfattet blant annet tvistemålsloven § 56 om motsøksmål.

4.6.3 Evalueringen

Domstoladministrasjonens regelutvalg har i forbindelse med evalueringen tatt opp spørsmål knyttet til tvistelovens regulering av krav og motkrav som i utgangspunktet skal følge ulike prosessformer. Det er vist til at krav som isolert sett skal behandles etter reglene om småkravprosess ikke kan bringes inn som motkrav i en allmennprosess, fordi vilkåret i tvisteloven § 15-1 annet ledd, jf. første ledd bokstav c, er at «kravene kan behandles av retten med samme sammensetning og hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler». Regelutvalget peker på at det gjerne vil være mer prosessøkonomisk å behandle kravene i samme sak, selv om kravene etter loven skal behandles i forskjellige prosessformer. Det er vist til at det i praksis gjerne forekommer at kravene behandles i samme prosessform, og det vil være hensiktsmessig å gjøre endringer i tvisteloven i tråd med dette.

4.6.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

På bakgrunn av innspillet fra Domstoladministrasjonens regelutvalg ser departementet at det kan være grunn til å vurdere å innføre en uttrykkelig hjemmel til å behandle motkrav i en innledet allmennprosess, selv om motkravet er under 125 000 kroner. Det vil være en prosessøkonomisk og praktisk løsning, som departementet har inntrykk av at allerede praktiseres av flere domstoler. Det kan være hensiktsmessig å ta inn en reservasjon for det tilfellet at retten skulle finne det betenkelig.

For å gjøre det klart at det er adgang til å behandle «småkrav» som motkrav i en allerede innledet allmennprosess, kan et forslag være å føye til et unntak i tvisteloven § 15-1 annet ledd.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 15-1 annet ledd slik:

«(2) Saksøkte kan sette fram krav mot saksøkeren dersom vilkårene etter første ledd bokstav a og c er oppfylt. *Første ledd bokstav c er likevel ikke til hinder for at krav som omfattes av § 10-1 annet ledd, settes fram mot saksøkeren i en sak som behandles ved allmennprosess, med mindre retten finner det betenkelig.»*

5 Småkravprosessen

5.1 Innledning

Tvisteloven kapittel 10 gir egne prosessregler om behandling av små krav, det vil si krav med tvistesum under 125 000 kroner, i saker for tingretten.

Tvistemålsloven hadde regler om forenklet rettergang for saker om formuesverdier der verdien av tvistegjenstanden ikke oversteg 20 000 kroner. Tvisteloven kapittel 10 har et betydelig utvidet virkeområde sammenlignet med rettstilstanden under tvistemålsloven.

Et mål med tvisteloven var blant annet at domstolterskelen skulle senkes, for å kunne gi et reelt tilbud til de som har et rimelig behov for å få løst sine tvister i domstolene. Det ble innført regler i tvisteloven kapittel 10 som legger opp til en enklere saksbehandlingen for små krav for tingretten, for å bidra til raskere og billigere saksbehandling enn ved saker etter allmennprosessen. I

evalueringsrapporten på side 97 konkluderes det med at småkravprosessen i stor grad har bidratt til å senke domstolterskelen i sivile saker.

Reglene om småkravprosess bygger på proporsjonalitetsprinsippet og effektivitetshensyn. Behandlingen skal være tilpasset betydningen av tvisten, og reglene legger opp til en enklere og mer summarisk behandling av sakene. Reglene er ment å ivareta hensynet til rettssikkerhet og er avveid mot hensynet til en forsvarlig saksbehandling for å nå fram til et materielt riktig resultat. I evalueringen var det flere innspill til tvistelovens regler om småkravprosess, og inntrykket er at det gjennomgående er forskjellige oppfatninger om hvordan de enkelte reglene i småkravprosessen fungerer. Det synes imidlertid å være en noenlunde samlet oppfatning om at reglene om behandling av småkrav ivaretar hensynet til partenes rettssikkerhet og en forsvarlig saksbehandling. Departementets utgangspunkt er derfor at det ikke er grunn til å vurdere prinsipielle eller mer overordnede endringer knyttet til ordningen med småkravprosess. På bakgrunn av innspillene i evalueringen vurderes det i det følgende om det er behov for å gjøre endringer eller tilpasninger i enkelte av reglene i tvisteloven kapittel 10.

5.2 Tidsfristen for behandling av saker etter småkravprosess

5.2.1 Gjeldende rett

For saker som behandles etter reglene om småkravprosess følger det av tvisteloven § 10-4 første ledd at saken normalt skal være avsluttet med dom innen tre måneder etter at stevning ble inngitt.

5.2.2 Bakgrunnen for regelen og senere endringer

Tvistemålsutvalget foreslo opprinnelig at saker som ble behandlet etter reglene om småkravprosess skulle være avsluttet med dom innen fire måneder etter at stevning ble inngitt. Departementet foreslo i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) å sette fristen til tre måneder, slik det nå fremgår av tvisteloven § 10-4 første ledd. For saker etter allmennprosessen er utgangspunktet at saken skal være berammet til hovedforhandling innen seks måneder etter at stevning er inngitt, jf. tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav h. Som begrunnelse for å oppstille en kortere tidsfrist for saksbehandlingen i småkravprosessen sammenlignet med saker etter allmennprosessen, viste departementet til at småkravprosessen skal være svært enkel etter at tilsvar er inngitt. Det ble videre vist til at saksbehandlingskravene gjør at en slik lengde på fristen ikke vil bety noen prioritering av saker etter småkravprosessen i forhold til andre sivile saker. Det vises til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 202.

I Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) ble enkelte sider ved tidsfristen i småkravprosessen vurdert. Departementet så ikke grunn til å vurdere en endring av utgangspunktet for saksbehandlingsfristene, med henvisning til rammene for proposisjonen. Om fristens lengde uttalte departementet likevel at den utgjorde et realistisk mål, men pekte på at dersom fristene skal være realistiske, må det være slik at vedkommende domstol ikke har en stor mengde ubehandlede saker. Det ble foreslått en modifikasjon av påbudet om fristen for gjennomføring av småkravprosess, særlig med tanke på tilfeller der partenes sykdom eller fravær gjør lengre saksbehandlingstid nødvendig eller domstolen har en stor mengde

ubehandlede saker. Det vises til Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) side 36 og 59. Ved endringslov 26. januar 2007 nr. 3 ble det tatt inn en presisering i ordlyden i § 10-4 første ledd om at saken *normalt* skal være avsluttet innen tre måneder.

5.2.3 Evalueringen

Det er i evalueringen kommet innspill om at behandlingsfristen på tre måneder i tvisteloven § 10-4 første ledd er for kort. Det er vist til at fristen er vanskelig å overholde, og at den bidrar til at småkravsakene må gis høyere prioritet enn det som var lovgivers forutsetning. Det er blant annet pekt på at domstolen har mange og viktige saker som skal prioriteres, slik som saker om barn, psykisk helsevern, fristsaker i straffeprosessen og andre saker som ikke er underlagt fri rådighet.

En utfordring som flere har pekt på, er at saker om småkrav ofte krever mye veiledning fra rettens side, fordi det er selvprosederende parter i mange av sakene. Det er vist til at dette kan føre til økt tidsbruk under saksforberedelsen og rettsmøtet, at småkravsaker med selvprosederende parter kan være mer ressurskrevende enn saker som behandles etter allmennprosessen og at det i slike saker gjerne er merarbeid knyttet til innkreving av gebyr og forkynning.

5.2.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

På bakgrunn av innspillene i evalueringen ser departementet at det kan være grunn til å vurdere endringer når det gjelder tidsrammene for behandlingen av småkravsaker.

Departementet vil bemerke at det er grunn til å holde fast ved utgangspunktet og formålet om at småkravprosessen skal være en enklere og mer effektiv behandlingsmåte sammenlignet med allmennprosessen, blant annet med henvisning til at småkravprosessen er forutsatt å være enkel etter at tilsvar er inngitt. Departementet antar at den nåværende fristens lengde i utgangspunktet utgjør et realistisk mål i de fleste småkravsaker. Som påpekt i evalueringen, kan det i saker der det er selvprosederende parter gjerne bli slik at domstolen får merarbeid ved saksforberedelsen, blant annet til forkynning og veiledning. Dette bør det tas høyde for i tidsrammen for behandlingen. Departementet ser også at det er uheldig dersom dagens tremånedersfrist i enkelte domstoler medfører at behandlingen av andre viktige saker utsettes for å kunne overholde fristen i småkravsaker.

Et forslag kan være å sette fristens utgangspunkt til et senere tidspunkt enn fra tidspunktet da stevning ble inngitt, for eksempel ved å la fristens utgangspunkt sammenfalle med den fristen for tilsvar som retten fastsetter.

En endring i tvisteloven § 10-4 første ledd kan på denne bakgrunn gjøres slik:

«(1) Hvis ikke saken avsluttes på annen måte, skal den normalt være avsluttet med dom innen tre måneder etter *utløpet av den første frist retten har fastsatt for å inngi tilsvar.*»

Et annet alternativ kan være å utvide fristen for å avslutte saken fra tre til fire måneder.

En endring i tvisteloven § 10-4 første ledd i tråd med dette alternativet kan gjøres slik:

«(1) Hvis ikke saken avsluttes på annen måte, skal den normalt være avsluttet med dom innen *fire* måneder etter at stevning ble inngitt.»

5.3 Verdighesen for behandling av saker etter reglene om småkravprosess

5.3.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 10-1 annet ledd bokstav a fastsetter at ved småkravprosess behandles alle saker hvor tvistesummen er under 125 000 kroner. For øvrig er det etter § 10-1 annet ledd bokstav b og c etter nærmere vilkår anledning til å behandle saker med tvistesum på 125 000 kroner eller mer og saker som ikke gjelder formuesverdier, etter reglene om småkravprosess.

5.3.2 Nærmere om bakgrunnen for verdighesen for småkravprosessens virkeområde

Tvistemålsutvalget viste til at anvendelsesområdet for småkravprosessen først og fremst må fastlegges ut fra kriterier som begrunner den særlige behandlingsformen, og at kostnadsaspektet er det sentrale aspektet. Med henvisning til at kostnadene ved allmennprosessen blir for store i forhold til verdien av tvisten, ble det lagt til grunn at tvistegjenstandens verdi er det sentrale avgrensningskriteriet, se NOU 2001: 32 A side 339. Utvalget gjorde en vurdering av hvilket nivå tvistesummen må være på for å unngå at det ved behandling etter allmennprosess blir slik at de samlede prosessutgiftene vanligvis overstiger tvistebeholdet, og foreslo på denne bakgrunn at saker med tvistesum under 2 ganger folketrygdens grunnbeløp (G) (per 1. mai 2001 totalt 102 720 kroner) skulle underlegges en enklere og billigere behandling etter reglene for småkravprosess. En beløpsgrense mellom 1 og 2 G ble vurdert. Utvalget landet på et forslag i det øverste sjiktet av dette. Utvalget viste i denne sammenheng til at småkravreglene er fleksible og legger til rette for en klart grundigere behandling av de «store» småkravene enn av de helt små kravene.

Departementet sluttet seg til utvalgets begrunnelse for småkravprosessens virkeområde, og foreslo en beløpsgrense nær opptil utvalgets forslag, på 125 000 kroner. Departementet kommenterte også hvorfor beløpsgrensen ikke ble satt lavere, det vil si ned mot et nivå tilsvarende 1 G. Det ble blant annet vist til at selv med en allmennprosess som blir mindre ressurskrevende for partene enn etter datidens tvistemålslov, er prisnivået på rettshjelpstjenester så høye at det også for saker med tvistesum mellom 60 000 kroner og 125 000 kroner er behov for en forenklet prosess. Det ble vist til at partene i disse sakene ellers vil kunne pådra seg en uforholdsmessig høy prosessrisiko dersom begge sidene engasjerer advokat, noe som vil kunne føre til at mange av sakene ikke blir avgjort i domstolene, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 198–199.

Departementet fant at beløpsgrensene i tvisteloven burde uttrykkes ved et konkret beløp som er lett tilgjengelig, og ikke ut fra grunnbeløpet. Det ble pekt på at grunnbeløpet fastsettes til dels ut fra andre hensyn enn dem som bør være avgjørende etter tvisteloven, og at det er naturlig at lovgiver med noen års mellomrom vurderer hvordan disse reglene virker.

5.3.3 Evalueringen

Evalueringen viser at det er noe ulike oppfatninger av om nivået på beløpsgrensen for saker som skal behandles etter småkravprosess er passende. Flere har pekt på at beløpsgrensen i alle fall ikke er for høy, og at grensen bør oppjusteres av lovgiver når pengeverdien synker. Det er kommet forslag om at beløpsgrensen bør heves til det dobbelte for at småkravprosessen skal få noen særlig betydning, med henvisning til at dette også ville hjelpet på muligheten for å få dekket advokathonorarer. Det er også kommet forslag om å heve grensen til 200 000 kroner. Samtidig har andre pekt på at grensen er noe høy, når man ser hen til at en sak med tvistesum i det øvre sjiktet kan ha stor økonomisk verdi for parten sammenholdt med den begrensede tiden som settes av til saksforberedelse og rettsmøte til muntlig sluttbehandling. For øvrig gir flere uttrykk for at grensebeløpet på 125 000 kroner er passende, men at beløpet bør indeksreguleres.

Det fremkommer av evalueringsrapporten at spørreundersøkelser viser at flere dommere og advokater mener at terskelen for å oppsøke domstolene i saker med tvistesum over 125 000 kroner er for høy for parter med begrensede ressurser (side 96–97). I rapporten viser departementet til at en heving av grensen mellom småkrav- og allmennprosess, slik at flere omfattes av småkravprosess, vil kunne bøte på dette, og fremhever at departementet er særlig opptatt av at terskelen for saksanlegg heller ikke i saker med tvistesum av en viss verdi skal være for høy. Departementet uttalte at det kan være aktuelt med en ytterligere heving av grensen mellom småkravprosess og allmennprosess enn det økningen i konsumprisindeksen skulle tilsi.

5.3.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Som redegjort for ovenfor i punkt 5.1, innebærer reglene om småkravprosess en enklere og mer summarisk saksbehandling, men ivaretar samtidig hensynet til rettssikkerhet og er avveid mot hensynet til en forsvarlig saksbehandling for å nå fram til et materielt riktig resultat. I lys av dette er departementets syn at det som utgangspunkt er rom for å vurdere å øke beløpsgrensen selv om det vil innebære at også tvister av større økonomisk betydning vil bli underlagt en enklere saksbehandling enn ved allmennprosess.

Dersom man legger til grunn utviklingen av kroneverdien fra 2005 til mai 2018, med utgangspunkt i konsumprisindeksen, viser beregninger at 125 000 kroner i 2005 tilsvarte 163 730 kroner i mai 2018 (prisstigning 31 prosent). Departementet ser det slik at beløpsgrensen som et minimum bør heves til dette nivået.

Som nevnt i evalueringsrapporten, kan det også være grunn til å vurdere om virkeområdet for småkravprosess bør utvides utover hva økningen i konsumprisindeksen tilsier. En heving av beløpsgrensen vil kunne bidra til at flere saker kan bli behandlet på en forenklet måte og med en saksbehandling som står i forhold til sakens betydning.

På samme måte som ved vurderingene departementet gjorde i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 198–199, antas det at utviklingen i prisnivået på rettshjelpstjenester begrunner et behov for en enklere og raskere prosess også for saker med tvistesum over 125 000 kroner. Saker som i dag i beskjedne utstrekning overskrider dette beløpet, blir i all hovedsak behandlet etter allmennprosessens regler. Det antas at

behovet for en forenklet og proporsjonal saksbehandling kan gjøre seg gjeldende også for saker med tvistesum i størrelsesorden 200 000 kroner.

En utvidelse av virkeområdet for småkravprosess vil kunne øke antallet selvprosjederende parter i saker for domstolene. Den totale saksinngangen vil også kunne øke i tråd med at krav som ellers ikke ville ha blitt reist for domstolen, som følge av endringene vil bli brakt inn for domstolene.

Departementet antar at det er hensiktsmessig å heve beløpsgrensen også utover det nivået økningen i pengeverdien tilsier. Et forslag kan være at alle tvistesaker med tvistesum under kr 250 000 skal behandles etter reglene om småkravprosess. Som en følge av en eventuell endring av beløpsgrensen foreslår departementet å endre den øvre grensen for erstatning av sakskostnader, som etter tvisteloven § 10-5 andre ledd er fastsatt til 25 000 kroner. Beløpet uttrykker det høyeste beløp som kan kreves erstattet for retts hjelp og fagkyndige meddommere etter § 10-5 første ledd bokstav d, og er relatert til en maksimal tvistesum på 125 000 kroner og en prosentsats på 20. Med utgangspunkt i et tilsvarende forholdstall vil beløpsgrensen måtte settes til 50 000 kroner dersom tvistesummen foreslås endret til 250 000 kroner. Tilsvarende kan det være grunn til å heve minstebeløpet (2 500 kroner) som angis i § 10-5 annet ledd. Et forslag kan være å heve minstebeløpet til 5000 kroner.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 10-1 annet ledd slik:

«(1) Ved småkravprosess behandles

- a) alle saker hvor tvistesummen er under kr 250 000,
- b) saker med tvistesum på kr 250 000 eller mer dersom partene samtykker i behandling etter småkravprosess, og retten beslutter dette, og
- c) saker som ikke gjelder formuesverdier dersom retten finner at småkravprosessen vil være forsvarlig og hensiktsmessig, og ikke begge parter motsetter seg slik behandling.»

I tråd med endringsforslaget ovenfor kan tvisteloven § 10-5 annet ledd lyde slik:

«(2) Når det ses bort fra merverdiavgift, kan kostnader etter første ledd bokstav d bare erstattes med inntil 20 prosent av sakens tvistesum, likevel alltid inntil kr 5 000 og aldri mer enn kr 50 000. Merverdiavgift av kostnad som er erstattet etter første punktum, kan erstattes når ikke sakens rettsforhold hovedsakelig skriver seg fra virksomhet hos parten som er merverdiavgiftspliktig.»

Departementet har tradisjonelt sett det som hensiktsmessig at ankesummen angis som et kronebeløp. Se nærmere om dette ovenfor i punkt 5.4.2. Denne fremgangsmåten er lagt til grunn for forslaget til lovendring ovenfor. Det bes imidlertid om høringsinstansenes innspill til om beløpsgrensen bør fastsettes ved henvisning til grunnbeløpet, eller om den på samme måte som i dag bør angis som et kronebeløp.

6 Sakskostnadsreglene

6.1 Innledning

Kostnadene ved domstolsbehandling har en side til borgernes krav om å få fremmet sin rett, ved at den faktiske adgangen til domstolene ikke begrenses som følge av et for høyt nivå på sakskostnadene. Det var et formål ved tvisteloven å etablere prosessregler som kunne bidra til å gjøre domstolsbehandlingen av sivile saker mindre kostbare. Saksbehandlingsreglene og sakskostnadsreglene er sentrale i denne sammenhengen. Inntrykket fra evalueringen er at tvistelovens sakskostnadsregler ikke i nevneverdig grad har bidratt til en reduksjon i sakskostnadene i allmennprosessen. Det er blant annet vist til at tvisteloven § 20-5 om utmåling av sakskostnader i praksis ikke har medført noen nevneverdig reduksjon i nivået for tilkjente sakskostnader. Et representantforslag fra Stortinget, Dokument 8:152 S (2017–2018) om å styrke folks rettssikkerhet mv., omhandler blant annet behovet for å redusere høye sakskostnader ved konfliktløsning i domstolene, og det fremmes forslag om at regjeringen skal iverksette konkrete tiltak for å få ned sakskostnadene slik at risikoen for høye saksomkostninger for vanlige folk reduseres, heriblant legge til rette for en mer dommerstyrt prosess.

Departementet vurderer i det følgende enkelte forslag til endringer i tvisteloven kapittel 20 som kan bidra til å nå målsettingen om å dempe sakskostnadsnivået i sivile saker.

6.2 Kostnadsbegrensning i saker med lav tvistesum

6.2.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 20-5 gjelder utmåling av parters krav på erstatning for sakskostnader. Hovedregelen er at parten som tilkjennes sakskostnader, skal gis full erstatning for alle nødvendige kostnader ved saken. For saker i forlikrådet og saker som behandles etter reglene om småkravprosess gjelder egne utmålingsregler.

Saker hvor tvistesummen er under 125 000 kroner behandles etter reglene om småkravprosess, jf. tvisteloven § 10-1 annet ledd, og sakskostnader utmåles innenfor de rammene § 10-5 oppstiller. Etter § 10-5 annet ledd gjelder det et maksimumsnivå for erstatning av sakskostnader. De erstatningsbetingede postene, jf. § 10-5 første ledd, kan bare erstattes med inntil 20 prosent av sakens tvistesum, men likevel alltid inntil kroner 2500 og aldri mer enn kroner 25 000. Det følger av § 10-5 tredje ledd at i tilfeller der en part uten grunn har anlagt sak eller tatt til gjenmæle, eller forsømmelig har påført motparten kostnader, kan det likevel pålegges ansvar for sakskostnader uten en slik begrensning.

For saker som behandles etter allmennprosess er det ikke i tvisteloven kapittel 20 noen tilsvarende begrensning eller regler om maksimumsnivå for sakskostnader. Forutsatt at retten i den konkrete saken finner sakskostnadene nødvendige etter en vurdering av om det ut fra betydningen av saken har vært rimelig å pådra dem, jf. § 20-5 første ledd annet punktum, kan det tilkjennes full dekning av pådratte sakskostnader.

6.2.2 Vurderinger og forslag til mulig lovendring

Det fremgår av tvistelovens forarbeider at et gjennomgripende proporsjonalitetsprinsipp ligger til grunn for lovens utforming. Proporsjonalitetsprinsippet innebærer blant annet at det må være forholdsmessighet mellom tvistens betydning og hvilke kostnader saken utløser, og således at kostnadene med å føre en sak om mindre verdier skal begrenses. Prinsippet gjør seg særlig gjeldende i saker av mindre økonomisk omfang, hvor det lett kan bli slik at kostnadene ikke står i et rimelig forhold til tvistegjenstandens verdi. Ved tvisteloven ble det blant annet innført regler om begrensninger for erstatning av sakskostnader ved behandling i forliksrådet og ved småkravprosess. Det er et spørsmål om det kan være hensiktsmessig med en kostnadsbegrensningsregel også for saker som behandles etter allmennprosess, når tvistesummen er lav.

Begrunnelsen for en slik ordning vil være å forhindre at nivået på sakskostnadene blir uforholdsmessig høye i forhold til tvistegjenstandens verdi. Departementet peker på at det i saker med relativt begrensede økonomiske verdier som utgangspunkt bør foreligge spesielle omstendigheter for å tilkjenne betydelige sakskostnader sett i forhold til tvistesummen. Også advokatene bør ha et insentiv for ikke å nedlegge et arbeid av et slikt omfang at utgiftene til rettshjelp blir betydelige sett i relasjon til tvistens økonomiske verdi. På samme måte kan ikke advokatene regne med at man kan kreve dekket timepriser som står i et klart misforhold til sakens karakter.

Departementets foreløpige vurdering er at det kan være hensiktsmessig å innføre en øvre grense for erstatning for sakskostnader i saker etter allmennprosess i tilfeller der tvistesummen er relativt begrenset. Det synes imidlertid å være hensiktsmessig med regler som åpner for å gjøre unntak under henvisning til motpartens forhold.

Det kan ses hen til reglene i tvisteloven § 10-5 om utmåling i saker som blir behandlet etter reglene om småkravprosess, som i stor grad har virket kostnadsdempende, se evalueringsrapporten side 124.

Et mulig forslag kan være at det i saker hvor tvistesummen er under 500 000 kroner, ikke kan kreves sakskostnader som er høyere enn 40 prosent av tvistesummen. Det kan også være et alternativ å ta utgangspunkt i en høyere tvistesum, for eksempel 750 000 kroner eller 1 000 000 kroner.

På samme måte som etter tvisteloven § 10-5 bør det være adgang til å pålegge en part å erstatte sakskostnader som overstiger den øvre grensen når parten åpenbart uten grunn har anlagt søksmål eller tatt til gjenmæle. Det samme gjelder kostnader som parten ved forsømmelig forhold har påført motparten. Departementet antar at det kan være naturlig å gjøre adgangen til å fravike begrensningen noe videre enn i småkravprosessen. Det antas at det vil være formålstjenlig og i tråd med nødvendighets- og proporsjonalitetsprinsippet at det gis adgang til å få erstattet sakskostnader utover den øvre grensen når det foreligger omstendigheter som gjør dette rimelig, for eksempel ved klart prosessdrivende opptreden fra en part og eventuelt også i saker av stor prinsipiell betydning.

Det synes hensiktsmessig å plassere regelen om en øvre grense for krav om å få dekket sakskostnader i tvisteloven § 20-5, som i første ledd fastsetter hovedregelen om full erstatning for partens nødvendige kostnader, og som i andre ledd angir at

det gjelder begrensninger for saker i forlikrådet og under småkravprosess. Et alternativ kan være å ta inn et nytt tredje ledd i § 20-5, og dermed at de øvrige leddene forskyves tilsvarende. Et annet alternativ kan være å ta inn regelen i § 20-5 annet ledd, sammen med henvisningen til utmåling i forlikrådet og ved småkravprosess.

Et nytt tredje ledd i tvisteloven § 20-5 kan for eksempel lyde slik:

«(3) I saker hvor tvistesummen er under kr 500 000 [alternativt 750 000 eller 1 000 000], kan sakskostnader bare erstattes med inntil 40 prosent av sakens tvistesum når det ses bort fra merverdiavgift. Merverdiavgift av kostnad som er omfattet av første punktum, kan erstattes når ikke sakens rettsforhold hovedsakelig skriver seg fra virksomhet hos parten som er merverdiavgiftspliktig. Første punktum gjelder ikke dersom en part åpenbart uten grunn har anlagt sak eller tatt til gjenmæle. Det samme gjelder for kostnader parten ved forsømmelig forhold har påført motparten eller dersom andre tungtveiende grunner tilsier at begrensningen ikke bør gjelde.»

Et annet alternativ er å endre tvisteloven § 20-5 annet ledd slik:

«(2) I forlikrådet gis erstatning for sakskostnader bare innenfor rammen av § 6-13, og for saker behandlet etter reglene for småkravprosess bare innenfor rammen av § 10-5. Tredje til sjette ledd gjelder ikke for forlikrådet. I saker hvor tvistesummen er under kr 500 000 [alternativt 750 000 eller 1 000 000], kan sakskostnader bare erstattes med inntil 40 prosent av sakens tvistesum når det ses bort fra merverdiavgift. Merverdiavgift av kostnad som er erstattet etter første punktum, kan erstattes når ikke sakens rettsforhold hovedsakelig skriver seg fra virksomhet hos parten som er merverdiavgiftspliktig. Første punktum gjelder ikke dersom motparten klart uten grunn har anlagt sak eller tatt til gjenmæle. Det samme gjelder for kostnader parten ved forsømmelig forhold har påført motparten eller dersom andre tungtveiende grunner tilsier at begrensningen ikke bør gjelde.»

6.3 Rettens overprøving etter tvisteloven § 20-5 fjerde ledd

6.3.1 Gjeldende rett

Krav på sakskostnader avgjøres for hver instans i den avgjørelsen som avslutter saken i instansen, jf. tvisteloven § 20-8. Tvisteloven § 20-5 gjelder utmåling av erstatning for sakskostnader. Hovedregelen er som nevnt at parten som tilkjennes sakskostnader skal gis full erstatning for alle nødvendige kostnader ved saken. I § 20-5 tredje ledd er det gitt regler om at det skal inngis oppgave over sakskostnader som kreves erstattet (kostnadsoppgave).

Tvisteloven § 20-5 femte ledd første punktum fastsetter at retten også kan prøve poster i kostnadsoppgaven som motparten har godkjent. Det følger av § 20-5 femte ledd annet punktum at der motparten ikke har kommet med innsigelser, skal parten gis adgang til å uttale seg hvis retten vurderer å sette ned kostnadskravet. Unnlatelse av å gi partene anledning til å uttale seg før sakskostnadskravet nedsettes, anses som en saksbehandlingsfeil som lett vil føre til opphevelse fordi det er i strid med prinsippet om kontradiksjon, jf. Rt. 2010 side 1221 (avsnitt 12) og Rt. 2009 side 897. Det er lagt til grunn i rettspraksis at det ikke gjelder en slik

varslingsplikt dersom retten nedsetter salærkravet der det ikke er inngitt kostnadsoppgave etter § 20-5 fjerde ledd, se Rt. 2015 side 382.

6.3.2 Forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for regelen

Tvistemålsloven hadde i § 176 annet ledd en regel om at sakskostnadsoppgaven skulle tjene til «vegledning for retten», og med dette at retten hadde plikt til å vurdere hvilke kostnader parten hadde krav på å få tilkjent. Etter tvistemålsloven var oppfatningen at retten kunne prøve omkostningsoppgaven selv om motparten erklærte at han ikke hadde innvendinger mot den. I praksis var det sjelden at retten reduserte sakskostnadskravet av eget tiltak.

Tvistemålsutvalget foreslo at retten ikke skulle kunne prøve poster i oppgaven som motparten uttrykkelig hadde godkjent. Det ble blant annet vist til at sammenhengen mellom reglene om rettens forhold til partenes prosesshandlinger og en kontroll fra rettens side passet mindre godt i disse tilfellene, og at en overprøvingsadgang der oppgaven var uttrykkelig akseptert, ville gjøre ansvarsforholdet uklart. Tvistemålsutvalgets forslag var at retten skulle ha adgang til å prøve kostnadsoppgaven når den annen part ikke hadde tilkjennegitt noe standpunkt til oppgaven, og det ble foreslått en varslingsplikt for retten dersom den overveide å nedsette kravet uten innsigelse fra motparten, se NOU 2001: 32 B side 934.

Som begrunnelse for regelen i tvisteloven § 20-5 fjerde ledd om at retten kan overprøve en kostnadsoppgave som motparten har godkjent, ble det i proposisjonen til tvisteloven vist til at det er viktig at domstolene i langt større grad er med på å påvirke sakskostnadsnivået, og at en overprøvingsadgang i disse tilfellene vil være ett av flere virkemidler til det. Det ble fremhevet at Tvistemålsutvalgets forslag ville kunne åpne for en uthuling av den effekten man tilsikter at proporsjonalitetsbegrensningen skal få, ved at partens uttrykkelige aksept vil stenge for en overprøving fra rettens side. Det blir da «i realiteten [...] overlatt til denne parten – og ikke retten – å vurdere hvorvidt sakskostnadskravet er i samsvar med nødvendighets- og proporsjonalitetsbegrensningen», uttalte departementet. Departementet pekte på at mange advokater gjerne vil spørre hverandre om hvilket nivå motpartens salærkrav vil ligge på, og ha en viss egeninteresse i å godta motpartens oppgave. I tilfeller hvor advokaten ikke overholder sin selvstendige plikt til å protestere når sakskostnadskravet fra motparten synes å være for høyt, mente departementet at domstolen bør ha en adgang og en plikt til å foreta overprøving dersom for eksempel nødvendighets- og proporsjonalitetsbegrensningen tilsier det. Det vises til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 53–54.

Tvisteloven § 20-5 femte ledd annet punktum, om at partene skal gis anledning til å uttale seg dersom retten overveier å nedsette sakskostnadskravet uten innsigelse fra motparten, var ny ved tvisteloven og innebar en skjerping av kravene til saksbehandling ved rettens kostnadsavgjørelser.

6.3.3 Evalueringen

Det fremgår av evalueringsrapporten side 123 følgende at rettens praksis med overprøving av sakskostnadskravene neppe har endret seg særlig med tvisteloven, og at retten fortsatt i nokså liten grad nedsetter kravene.

I evalueringen mottok departementet tilbakemeldinger om at det er for tungvint å sette ned kostnadskrav der motparten ikke har innsigelser mot kravet. Flere dommere ga også uttrykk for at det i rettspraksis er utviklet for strenge krav for å nedsette sakskostnadskrav.

I evalueringen var det flere, herunder blant annet Domstoladministrasjonens regelutvalg, som tok til orde for at varslingsbestemmelsen i § 20-5 femte ledd annet punktum bør fjernes. I evalueringsrapporten er det vist til at en del dommere vegrer seg for å sette ned sakskostnadskrav, selv der dette antagelig ville vært det riktige å gjøre. I tilbakemeldingene er det blant annet fremhevet at det er tungvint og omstendelig å praktisere bestemmelsen, og at dommeren lett vil vurdere forholdsmessigheten i merarbeidet sammenholdt med størrelsen på det beløpet det er tale om å nedsette. Det er også vist til at saken gjerne er moden for avgjørelse på det tidspunktet «varslingsprosedyren» er aktuell, noe som vil innebære at avsigelse av dom må utsettes i påvente av partenes uttalelser. Kontradiksjonen vil dessuten gjerne medføre at retten må gjøre resultatet kjent før dom avsies. Dette har blitt fremhevet som uheldig fordi det er i strid med en grunnleggende praksis om ikke å gjøre resultatet kjent før dommen forkynnes. Det har imidlertid også kommet tilbakemeldinger om at det ikke er problematisk at resultatet eventuelt gjøres kjent på forhånd i denne forbindelse.

Departementet uttrykte i evalueringsrapporten at det ville bli vurdert om det er hensiktsmessig med regelendringer for å gjøre rettens overprøvingsadgang mer effektiv.

6.3.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Departementet ser det ikke som ønskelig å foreta endringer i rettens adgang til å prøve også poster motparten har godkjent, jf. § 20-5 femte ledd første punktum. Det vises til begrunnelsen for regelen i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 53–54, hvor det blant annet understrekes at domstolene bør være med å påvirke sakskostnadsnivået og være med å sikre at sakskostnadskravene er i samsvar med nødvendighets- og proporsjonalitetsbegrensningen i § 20-5.

Derimot ser departementet at det kan stilles spørsmål ved om varslingsregelen i § 20-5 femte ledd annet punktum bør endres eller fjernes. Innspillene i evalueringen gir grunn til å tro at varslingsbestemmelsen bidrar til å heve terskelen for at retten går inn og setter ned sakskostnadskravet i tilfeller hvor dette ville vært riktig anvendelse av § 20-5. Dette kan medføre at domstolene ikke i tilstrekkelig grad er med på å påvirke sakskostnadsnivået og å sikre at utmålingen skjer i tråd med nødvendighets- og proporsjonalitetsprinsippet, slik bestemmelsen i § 20-5 femte ledd er ment å sikre.

Tilbakemeldingene i evalueringen tyder på at overprøvingsadgangen som virkemiddel til å påvirke og dempe sakskostnadsnivået ikke har slått til, og at dette i noen grad kan skyldes at varslingsregelen i § 20-5 femte ledd annet punktum oppleves som et hinder. Departementet antar derfor at det kan være fornuftig å forenkle prosedyrene i de tilfeller retten vurderer å nedsette sakskostnadsoppgaven uten at motparten har protestert.

Utgangspunktet er at det skal være kontradiksjon overfor den part som risikerer reduksjon av oppgaven uten at det har blitt gitt indikasjoner om dette på forhånd. Uten protest fra motparten har parten ikke hatt oppfordring til å kommentere eller

begrunne postene kravet bygger på. Spørsmålet blir etter dette om det formålet som varslingsbestemmelsen fyller, kan ivaretas på en annen måte. En mulig løsning kan være å fjerne regelen i tvisteloven § 20-5 femte ledd annet punktum, og å innta en presisering i tredje ledd om at kravene skal begrunnes samtidig med at kostnadsoppgaven fremlegges. Dette vil bidra til at hensynet til kontradiksjon ivaretas overfor den part som kan få sitt sakskostnadskrav redusert, men på et tidligere stadium og på en annen måte enn etter dagens regel. Ved en slik løsning vil retten kunne foreta en eventuell overprøving uten å måtte gjennomføre en «varslingsprosedyre» på tidspunktet når saken er moden for avgjørelse. På den annen side kan det være at regelen vil bli praktisert ved «standardiserte» begrunnelser som likevel ikke vil være til stor hjelp for retten i den konkrete saken.

En annen løsning kan være å fjerne regelen om varsling i tvisteloven § 20-5 femte ledd annet punktum, uten å innta noen nærmere krav til begrunnelse i tredje ledd. Når det følger av loven at kostnadsoppgaven kan nedsettes selv om motparten har godkjent oppgaven, kan dette sies å gi partene en oppfordring til å begrunne sine krav når oppgaven inngis.

En mellomløsning kan være at retten ved behov skal ta opp sakskostnadskravene ved sakens avslutning, slik som allerede synes å være praksis i en del saker i dag. Dette kan løses ved at det inntas i tvisteloven § 20-5 tredje ledd at retten skal be om en begrunnelse for kravet dersom det er behov for det. Muntlig kontradiksjon om kravet vil normalt være å foretrekke. Retten vil da kunne være i stand til å ha en formening om kravene fremstår som høye, uavhengig av sakens utfall. Dersom oppgaven etter rettsmøtet suppleres i vesentlig grad, er det naturlig at et slikt tillegg begrunnes.

Med bakgrunn i et forslag om å fjerne regelen i § 20-5 femte ledd annet punktum, kan et mulig forslag kan være å endre tvisteloven § 20-5 tredje ledd fjerde punktum slik:

«(3) I saker som avgjøres etter muntlig forhandling, skal en part inngi oppgave over sakskostnader når de kreves erstattet. Oppgaven skal inngis ved rettsmøtets avslutning. Dersom størrelsen på noen av postene ikke er kjent, skal oppgaven suppleres innen den frist retten fastsetter. Utgiftspostene skal *[begrunnes og]* *[begrunnes i rettsmøtet og]* spesifiseres slik at retten har tilstrekkelig grunnlag for å foreta utmålingen. *[Dersom oppgaven over sakskostnadene suppleres etter tredje punktum i vesentlig grad, skal kostnadene begrunnes.]* For salærutgifter skal det alltid angis hvor store beløp og hvor mange timers arbeid som knytter seg til disse stadier av saken: [...]».

6.4 Rettens fastsetting av prosessfullmektigens godtgjøring

6.4.1 Gjeldende rett

Etter tvisteloven § 3-8 første ledd første punktum kan parten eller prosessfullmektigen be om at retten fastsetter prosessfullmektigens godtgjøring. Ved fastsettingen skal retten ta hensyn til «de kostnader det er rimelig å pådra parten ut fra prosessoppdraget, sakens betydning og forholdet mellom parten og

prosessfullmektigen», jf. første ledd annet punktum. Slik begjæring må fremsettes innen én måned etter dom er forkynt, jf. annet ledd.

6.4.2 Forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for regelen

Tvistemålsloven § 52 åpnet for at retten etter begjæring fra parten eller prosessfullmektigen kunne fastsette det salær og den utgiftsdekning en prosessfullmektig kunne kreve av sin part, med mindre annet var avtalt mellom parten og prosessfullmektigen. Tvistemålsutvalget foreslo å ikke videreføre tvistemålslovens regel. Det ble vist til at regelen i meget liten utstrekning ble brukt. Videre viste utvalget til at den etablerte kontroll- og klageordningen (Disiplinærnemnden og disiplinærutvalgene) var velfungerende og på mange måter ga et bedre grunnlag for overprøving enn det en domstol ville ha, se NOU 2001: 32 A side 538–539.

I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) ble ikke utvalgets forslag fulgt opp. Tvisteloven § 3-8 er en videreføring av tvistemålsloven § 52, med enkelte endringer. Departementet viste til at det harmonerer med formålet bak reglene i § 20-5 om utmåling av sakskostnader at domstolene skal kunne påvirke kostnadsnivået. Det ble også påpekt at en slik regel vi kunne ha prisdempende effekt på advokattjenester. Når det gjelder det etablerte klagesystemet, pekte departementet på at det kan være mer ressurskrevende og tidkrevende enn at retten direkte kan ta stilling til salærkravet. Det ble ikke lovfestet en plikt for retten til å gjøre partene oppmerksom på bestemmelsen, men departementet viste til at det bør fremgå av det informasjonsmaterialet retten rutinemessig sender partene at det er en slik adgang. Det vises til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 53.

6.4.3 Evalueringen

I evalueringen er det vist til at regelen i tvisteloven § 3-8 om rettens fastsetting av prosessfullmektigens godtgjøring, er svært lite brukt i praksis. Det er vist til at bestemmelsen formodentlig er lite kjent. Det ble i enkelte tilbakemeldinger påpekt at det kan være et problem at parten selv må ta kontakt og begjære fastsettelse for at domstolen skal treffe en beslutning om salærets størrelse.

6.4.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

At retten i større grad fastsetter prosessfullmektigens krav på godtgjøring fra egen klient, vil kunne bidra til en bedre styring av nivået for sakskostnader. Departementet vil derfor ikke foreslå endringer i rettens adgang til å fastsette prosessfullmektigens godtgjøring, og slutter seg til begrunnelsene i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 53. Bestemmelsen er lite brukt, formodentlig fordi den er lite kjent. Spørsmålet er om det kan foreslås endringer som kan bidra til at bestemmelsen blir mer synlig og mer brukt i praksis.

Et alternativ kan være å flytte bestemmelsen i tvisteloven § 3-8 til kapittel 20, som inneholder de generelle reglene om sakskostnader. Bestemmelsen vil da kunne bli mer synlig, og det er større mulighet for at aktørene vil bli mer oppmerksom på og påminnet om regelen i forbindelse med avgjørelse av og vurdering av krav om sakskostnader. Selv om § 3-8 gjelder forholdet mellom parten og prosessfullmektigen, og av den grunn er plassert i tvisteloven kapittel 3, gjelder bestemmelsen samtidig fastsetting av den mest sentrale sakskostnadsposten og har

sånn sett en naturlig sammenheng med vurderingene etter utmålingsregelen i § 20-5.

Departementets foreløpige vurdering er derfor at det kan være hensiktsmessig å flytte bestemmelsen i tvisteloven § 3-8 til kapittel 20.

Departementet antar at manglende kjennskap til regelen i § 3-8 hos parter er årsak til at det i praksis er få tilfeller hvor det begjæres fastsetting av godtgjørelse etter § 3-8. Dersom retten ikke gjør en part oppmerksom på regelen, vil parten i praksis ofte være prisgitt informasjon fra egen prosessfullmektig. Departementet er ikke kjent med at det er alminnelig å innta informasjon om tvisteloven § 3-8 i informasjonsmateriale som domstolene rutinemessig sender ut til partene. Et spørsmål er derfor om det bør foreslås en regel om at retten skal gjøre partene oppmerksom på adgangen til å be om fastsettelse av prosessfullmektigens godtgjøring. En slik ordning vil bidra til at partene blir kjent med adgangen, noe som vil kunne føre til at retten i flere tilfeller enn i dag fastsetter prosessfullmektigens godtgjøring. En slik regel vil imidlertid innebære at retten pålegges en ytterligere plikt under behandlingen av saken. All den tid dette vil være et effektivt virkemiddel, synes det imidlertid også å være et enkelt virkemiddel for å styrke domstolenes mulighet til å styre nivået på sakskostnadene slik at kostnadsnivået påvirkes i ønsket retning. Dersom plikten til å informere skal gjelde i alle saker, og ikke bare i de tilfeller dommeren finner grunn til å minne om bestemmelsen, vil det heller ikke være slik at det ved opplysning om bestemmelsen gis inntrykk av eller oppfattes å ligge noen føringer i at bestemmelsen trekkes frem.

Departementet antar at dommerens redegjørelse for adgangen til å be om fastsettelse av prosessfullmektigens godtgjøring kan gjøres kort, på samme måte som rettens plikt til å informere om når avgjørelsen vil bli avsagt. Det sentrale vil være at partene blir informert om at det eksisterer en adgang til å be retten fastsette prosessfullmektigens godtgjøring og at parten må fremsette begjæring til retten innen én måned etter sakens avgjørelse i instansen er forkynt.

Et mulig forslag er å innta en regel om at retten skal informere partene, og at dette gjøres i et nytt tredje ledd i bestemmelsen. I tråd med at bestemmelsen foreslås flyttet til kapittel 20, kan ny § 20-5 A i tvisteloven for eksempel lyde slik:

Ny § 20-5 A «Rettens fastsetting av prosessfullmektigens godtgjøring

(1) Parten eller prosessfullmektigen kan be om at retten fastsetter prosessfullmektigens godtgjøring. Ved fastsettingen tas det hensyn til de kostnader det er rimelig å pådra parten ut fra prosessoppdraget, sakens betydning og forholdet mellom parten og prosessfullmektigen.

(2) Begjæring etter første ledd må fremmes innen én måned etter forkynnelse av sakens avgjørelse i vedkommende instans.

(3) Retten skal ved hovedforhandlingens avslutning informere partene om adgangen til å begjære rettens fastsetting etter første ledd og om reglene for å fremsette begjæring etter annet ledd.»

6.5 Statens ansvar for partenes sakskostnader

6.5.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 20-12 regulerer statens ansvar for de sakskostnader som en eller flere parter påføres som følge av feil ved rettens behandling av saken. Vilkårene for erstatningsansvar følger av § 20-12 første ledd.

Tvisteloven § 20-12 tredje og fjerde ledd angir regler for hvordan erstatningskravet skal fremsettes. Etter tredje ledd første punktum må kravet fremsettes innen tre måneder etter at saken er rettskraftig avgjort. Etter § 20-12 tredje ledd tredje punktum kan det gis oppfriskning for oversittelsen av fristene. I § 20-12 tredje ledd fjerde punktum er det fastsatt at det er staten ved Domstoladministrasjonen som er motpart i sak som gjelder krav om erstatning etter denne bestemmelsen.

Tvisteloven § 20-12 fjerde ledd første punktum fastsetter at kravet skal settes fram for «den domstol som har saken til behandling, eller som traff avgjørelsen i siste instans». Dersom feilen er begått i denne domstolen, skal kravet settes fram for overprøvingsinstansen, jf. fjerde ledd andre punktum. Etter fjerde ledd tredje punktum kan Høyesterett «overlate avgjørelsen til Høyesteretts ankeutvalg». Etter § 20-12 femte ledd første punktum gis reglene om anke over kjennelser tilsvarende anvendelse for behandlingen av kravet. Dersom kravet fremmes mens saken verserer, kan behandlingen forenes med denne om det er hensiktsmessig, jf. femte ledd andre punktum.

Bestemmelsen om statens ansvar for partenes sakskostnader i § 20-12 var ny med tvisteloven.

6.5.2 Evalueringen

Domstoladministrasjonens regelutvalg har i evalueringen kommet med innspill knyttet til løsningen i § 20-12 med at det fremsettes erstatningskrav direkte for domstolene uten krav til forutgående varsling av kravet eller forsøk på minnelig løsning. Ifølge Domstoladministrasjonen er det sjelden tilfelle at kravet fremmes samtidig med anken over saksbehandlingsfeil. Det vises til at krav etter § 20-12 som regel fremmes i etterkant av at lagmannsretten har opphevet en avgjørelse fra tingretten på grunn av saksbehandlingsfeil, hvor Domstoladministrasjonen etter det opplyste i en del saker erkjenner ansvar og godtar kravets størrelse. Det er foreslått at departementet vurderer reglene knyttet til fremsettelse av krav etter tvisteloven § 20-12, herunder fristreglene og mulighetene for å innføre et krav om varsling.

6.5.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Domstoladministrasjonen har som nevnt opplyst at kravet som regel fremsettes etter at lagmannsretten har opphevet avgjørelsen fra tingretten. Regelen i § 20-12 fjerde ledd bygger på den forutsetning at erstatningskravet fremmes mens hovedsaken pågår, eventuelt samtidig med inngivelse av anke over saksbehandlingsfeil. Selv om det må tas høyde for at et erstatningskrav i noen tilfeller fremsettes mens hovedsaken verserer, vil det etter departementets syn være hensiktsmessig om bestemmelsen gir rom for at partene forsøker å oppnå en minnelig løsning før erstatningskravet fremsettes for domstolene. Slik § 20-12

lyder i dag, må kravet først reises for domstolen som skal behandle kravet i de tilfeller erstatningskravet ikke fremsettes i hovedsaken. Deretter sender domstolen pålegg med tilsvar til staten ved Domstoladministrasjonen. Departementet forstår det slik at Domstoladministrasjonen gjerne får kjennskap til erstatningskravet først etter at domstolen har igangsatt saksbehandlingen om kravet.

En hensiktsmessig løsning kan etter departementets syn være at krav etter tvisteloven § 20-12 settes fram for Domstoladministrasjonen. At kravet fremsettes for Domstoladministrasjonen bør i så fall også ha fristavbrytende virkning i relasjon til tremånedersfristen i § 20-12 tredje ledd første punktum.

Domstoladministrasjonen kan da igangsette saksbehandlingen av kravet og eventuelt inngå utenrettslig forlik om kravet, og dette kan da gjøres uten at domstolene involveres. Dersom enighet ikke oppnås, bør det være anledning for begge parter til å be om rettens behandling. Det kan også være aktuelt å foreslå en frist for å be om rettens behandling dersom enighet ikke er oppnådd. For å sikre at forslaget vil innebære en reell endring, kan det inntas et vilkår om at kravet ikke kan bringes inn for domstolene med mindre det først er fremsatt for Domstoladministrasjonen.

Tvisteloven § 20-12 fjerde ledd tredje punktum fastsetter at «Høyesterett kan overlate avgjørelsen til Høyesteretts ankeutvalg». Bestemmelsen kan oppfattes slik at loven legger primærkompetansen til Høyesterett i avdeling. Slik synes imidlertid ikke bestemmelsen å være forstått i praksis. Primærkompetansen ligger hos Høyesteretts ankeutvalg både i de tilfeller hvor hovedkravet er avgjort av lagmannsretten og ikke er behandlet av Høyesterett i avdeling, jf. Rt. 2008 side 1716, og i de tilfeller hvor erstatningskravet fremsettes etter at Høyesterett har behandlet hovedkravet i avdeling, jf. Rt. 2011 side 1492. Departementet foreslår derfor å klargjøre at primærkompetansen ligger hos Høyesteretts ankeutvalg for behandlingen av krav etter tvisteloven § 20-12. Dette kan gjøres ved å oppheve fjerde ledd tredje punktum. Med en slik endring vil det bli klargjort at det ved ankeutvalgets behandling av krav etter § 20-12 er de alminnelige regler om adgangen til å overføre saken til avdeling som gjelder, jf. domstoloven § 5 første ledd.

For krav på erstatning for feil begått i forliksrådet følger det av praksis at Staten ved Justisdepartementet er motpart i egenskap av departementets administrative og økonomiske ansvar for forliksrådene, jf. RG 2009 side 1146. Kravet settes fram for tingretten, jf. § 6-13 tredje ledd. Praksis synes å være at Domstoladministrasjonen i en del tilfeller mottar erstatningskrav også for feil begått av forliksrådene og videresender kravene til Justis- og beredskapsdepartementet. Slik unødig tidsspille bør unngås. Departementet finner at det derfor bør fremgå av loven at Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet er motpart ved feil begått i forliksrådet.

Departementet vil på denne bakgrunn foreslå enkelte endringer i tvisteloven § 20-12 tredje og fjerde ledd.

I tvisteloven § 20-12 tredje ledd foreslås det å ta inn et nytt femte punktum. Tvisteloven § 20-12 tredje ledd kan lyde slik:

«(3) Krav om erstatning etter første ledd må settes fram innen tre måneder etter at saken er rettskraftig avgjort. Er det avsagt dom i straffesak etter domstoloven § 200 tredje ledd bokstav c, løper fristen fra dommen er rettskraftig. Det kan

begjæres oppfriskning etter kapittel 16 III ved oversitting av fristen. Staten ved Domstoladministrasjonen er motpart. *Når parten er påført sakskostnader som følge av feil ved forliksrådets behandling av saken, er Staten ved Justisdepartementet motpart.»*

Tilsvarende foreslås det at tvisteloven § 6-13 tredje ledd endres slik:

«(3) Krav om erstatning fra staten etter § 20-12 for feil ved behandlingen i forliksrådet settes fram for *Staten ved Justisdepartementet.»*

I tvisteloven § 20-12 fjerde ledd foreslås det å oppheve tredje punktum, og for øvrig at fjerde punktum lyder slik:

«(4) Kravet settes fram for den *myndighet som nevnt i tredje ledd fjerde eller femte punktum. Fremsettelse av krav etter første punktum avbryter fristen etter tredje ledd. Hvis begge parter anmoder om rettens behandling av kravet eller det ikke er oppnådd enighet om kravet innen [45 dager] [to måneder] fra kravet er sendt rette myndighet som nevnt i tredje ledd fjerde eller femte punktum, kan kravet bringes inn for den domstol som har saken til behandling eller som traff avgjørelsen i siste instans. Når feilen anføres å være begått i den domstolen, bringes kravet inn for overprøvingsinstansen. Gjelder kravet feil begått av forliksrådet eller tingretten, kan Høyesterett eller ankeutvalget bestemme at kravet i stedet skal avgjøres av lagmannsretten. Kravet kan bare bringes inn for domstolene til avgjørelse dersom vilkårene i første og tredje punktum er oppfylt.»*

7 Regler om overprøving og om ankeinstansen

7.1 Innledning

Inntrykket fra evalueringen er at det kan være behov for tilpasninger for å gjøre saksbehandlingen i lagmannsretten mer effektiv. Endringer for å oppnå mer aktiv saksstyring og for å oppnå at saken konsentreres om de spørsmål som skal være gjenstand for ankebehandling, vil derfor bli vurdert nærmere nedenfor.

Det kan også være grunn til å vurdere om det bør gjøres endringer i reglene om begrensninger i adgangen til overprøving i lagmannsretten. Dette gjelder for det første spørsmålet om kravet til ankegjensstandens verdi bør heves. For det andre gjelder det spørsmålet om å gjøre endringer i regelen om at anken kan nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre frem.

7.2 Endringene i reglene om adgangen til overprøving ved innføringen av tvisteloven

Et hovedmål med tvisteloven var å oppnå rask og forsvarlig behandling av sakene, med et langt større gjennomslag for proporsjonalitetsprinsippet og med regler som skulle bidra til lavere kostnader for partene og domstolene. Som ledd i dette, var det ved innføring av tvisteloven et formål å begrense ressursbruken ved ankebehandlingen. Tvisteloven innebar flere endringer i reglene om anke.

Tvisteloven la opp til en kulturendring ved at en full omprøving i ankeomgangen ikke skal finne sted, og det ble gitt regler om at behandlingen skal konsentreres om

det spørsmålet som anken gjelder og som er omtvistet. Videre ble det gitt regler om aktiv saksstyring fra lagmannsretten.

Tvisteloven går dessuten lenger enn tvistemålsloven gjorde i å begrense adgangen til å få overprøvd en dom. Innskrenkning i muligheten til å få overprøvd tingrettens dom i lagmannsretten ble for det første gjort ved å heve kravet til ankegjensstandens verdi fra 50 000 kroner til 125 000 kroner. Bakgrunnen for dette var hensynet til at det skal være proporsjonalitet mellom sakens betydning og de ressurser partene og samfunnet bruker på saken. Fastsettelsen av ankesummen ble primært gjort ut fra at hensynet til at de samlede ekstrakostnadene i ankeinstansen ikke bør overstige ankegjensstandens verdi.

Videre ble det innført en ordning med innholdsmessig siling av anker som det er klart at ikke vil føre frem, noe som etter tvistemålsloven bare gjaldt for anker til Høyesterett. Bakgrunnen for ordningen med innholdsmessig siling i lagmannsretten var ønsket om å kunne stoppe videre behandling av utsiktsløse anker før partene og domstolene pådras ytterligere kostnader.

Det ble også innført begrensninger i adgangen til å kreve overprøving av prosessuelle avgjørelser.

7.3 Aktiv saksstyring og konsentrasjon i lagmannsretten

7.3.1 Gjeldende rett

Tvisteloven legger opp til en begrenset overprøving av førsteinstansens avgjørelse. Lovens system er at lagmannsretten ikke skal foreta en full omprøving av tingrettens avgjørelse. Dette fremgår blant annet av reglene om ankegrunner i tvisteloven § 29-3 og reglene i § 29-9 om hva en anke skal inneholde. Videre fastsetter § 29-14 første ledd annet punktum at retten skal sørge for at saksforberedelsen konsentreres om det som skal prøves etter anken, og som er omtvistet. Reglene om rettens aktive saksstyring gjelder fullt ut i ankeinstansen, jf. henvisningen fra § 29-14 tredje ledd til § 9-4 om rettens saksstyring og plan for den videre behandlingen.

7.3.2 Evalueringen

Evalueringen viste at tvistelovens intensjon om en kulturendring for saksbehandlingen og en mer effektiv gjennomføring av ankebehandlingen ikke har fått fullt gjennomslag. Departementet fikk blant annet flere tilbakemeldinger i møter med domstolene som tyder på at regelen i tvisteloven § 29-18 første ledd annet punktum, om at ankeforhandlingen skal konsentreres om det som er tatt opp i anken og er omtvistet, ikke benyttes som tiltenkt og at ankeforhandlingene i stedet fortsatt bærer preg av en full omprøving av tingrettens dom, det vil si at man starter tilnærmet på ny i lagmannsretten. Se evalueringsrapporten side 36.

På bakgrunn av evalueringen og øvrige innspill til departementet, kan det synes som om reglene om ankegrunner og ankens innhold er klare nok. Det vises til at det følger av § 29-9 fjerde ledd annet punktum at det i ankeerklæringen særlig skal «påpekes hva som bestrides i den påankede avgjørelsen, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis». Kravet om at anken utformes på denne måten skal bidra til avklaring av ankesakens tema og rammer, og dermed også til at ankebehandlingen kan konsentreres om de omtvistede deler av saken.

Ut fra evalueringen synes det imidlertid som at disse reglene ikke alltid følges i praksis. Det kan virke som om det i for stor grad legges opp til eller aksepteres «full omkamp» i lagmannsretten, eventuelt med et utvidet bevisstilbud på de punktene hvor den ankende part ikke har fått medhold i tingretten. I rapporten «Reformer i andre instans» fra 2015, avgitt av en arbeidsgruppe opprettet av Domstoladministrasjonen og som bestod av representanter fra hver av de seks lagmannsrettene (fire lagmenn og to lagdommere), én sorenskriver og to representanter fra Domstoladministrasjonen, ble det gitt uttrykk for at en hovedutfordring for lagmannsrettene er at det er for mange saker som undergis en for omfattende behandling, særlig i lys av de kostnader som knytter seg til behandlingen av sakene – både for samfunnet og for partene – og den betydningen saken har. Se rapporten side 11 og se nærmere om rapporten nedenfor i punkt 7.5.2.

7.3.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Som det fremgår ovenfor, er det gitt regler både om konsentrasjon av ankesaken og aktiv saksstyring fra lagmannsretten, og reglene er etter departementets syn hensiktsmessige. Naturlig nok tar det tid å innarbeide den kulturendringen tvisteloven legger opp til, men på bakgrunn av den tiden som har gått siden tvisteloven trådte i kraft og siden evalueringen, antar departementet at tiden nå er moden for å foreslå enkelte justeringer som kan bidra til å oppnå den kulturendringen man ved tvisteloven la opp til.

Det kan i denne forbindelse vurderes om reglene om saksstyring og konsentrasjon i ankebehandlingen bør fremgå med ytterligere klarhet i tvisteloven kapittel 29 om overprøving i lagmannsretten. Rettens styringsverktøy vil på denne måten stå enda klarere frem i loven, og det vil innebære at det gis et signal fra lovgiver om en forventning om en mer effektiv saksbehandling.

Etter departementets oppfatning kan det være særlig grunn til å fremheve at regelen i tvisteloven § 9-4 første ledd om at retten aktivt og planmessig skal «styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling», også gjelder for saksforberedelsen i ankeinstansen. Det kan også være av betydning å gjennomgå bevisstilbudet i lagmannsretten, jf. § 9-4 annet ledd bokstav f. Et forslag til overveielse kan være at bestemmelsen i tvisteloven § 9-4 gjentas helt eller delvis i tvisteloven § 29-14, som et nytt tredje eller fjerde ledd. Et annet alternativ er å innta reglene fra tvisteloven § 9-4 i en egen bestemmelse, for eksempel i en ny § 29-14 A. På denne måten vil også regelen om konsentrasjon i § 29-14 første ledd annet punktum kunne komme tydeligere frem.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 29-14 tredje ledd slik:

«(3) Ved anker over dommer skal retten aktivt og planmessig styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling. § 9-4 annet og tredje ledd, § 9-5 tredje og fjerde ledd og §§ 9-10 og 9-11 gjelder tilsvarende.»

Et annet alternativ kan være å erstatte § 29-14 tredje ledd med en ny § 29-14 A. Det må i så tilfelle også gjøres tekniske endringer i § 29-14 første ledd. Et forslag kan være å utforme ny § 29-14 A slik:

«§ 29-14 A Saksforberedelse ved anke over dommer. Videre behandling

(1) Retten skal aktivt og planmessig styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling.

(2) Straks anketilsvar er inngitt etter § 29-11, skal retten legge opp en plan for den videre behandlingen etter drøfting med partene om forhold av betydning for saksforberedelsen og herunder fastsette frister og treffe nødvendige beslutninger. Drøftingen med partene kan blant annet omfatte om det bør gjennomføres rettsmekling eller mekling, gjennomgåelse av bevisføringen, om det skal være fagkyndige eller alminnelige meddommere og berammelse av hovedforhandling, som bare hvis særlige grunner gjør det nødvendig kan settes til et tidspunkt senere enn seks måneder etter at anketilsvar ble inngitt i saken, og andre forhold som nevnt i § 9-4 annet ledd.

(3) § 9-4 tredje ledd, § 9-5 tredje og fjerde ledd og §§ 9-10 og 9-11 gjelder tilsvarende ved anke over dommer.»

7.4 Ankesummen

7.4.1 Gjeldende rett

Etter tvisteloven § 29-13 første ledd skal anke over dom i sak om formuesverdier fremmes for lagmannsretten dersom ankegenstandens verdi er 125 000 kroner eller høyere. Sak om formuesverdi der ankegenstandens verdi er lavere enn 125 000 kroner, kan bare fremmes for lagmannsretten dersom det gis samtykke.

Ved vurderingen av om det skal gis samtykke til å fremme anken, skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, de behov partene har for overprøving, og om det synes å være svakheter ved avgjørelsen eller ved behandlingen av saken, jf. tvisteloven § 29-13 første ledd annet punktum. Oppregningen er ikke uttømmende. Det er meningen at retten skal stå nokså fritt i vurderingen av om samtykke kan gis, og det var et siktemål med en slik ordning at den skal praktiseres med smidighet. Avgjørelse om samtykke treffes ved beslutning, jf. tvisteloven § 29-13 fjerde ledd.

Når anke over dom for den ankende part gjelder en sak om ideelle interesser, jf. § 17-1 tredje ledd, gjelder ikke begrensningen i § 29-13 første ledd, og anken skal fremmes for lagmannsretten. Gjelder saken både økonomiske verdier og ideelle interesser, anses saken å gjelde ideelle verdier etter tvisteloven § 17-1 tredje ledd dersom de ideelle interessene er betydelige. Det er redegjort nærmere for spørsmålet om en sak gjelder formuesverdier eller ideelle interesser i Schei mfl., Tvisteloven kommentarutgave, Bind I, 2. utgave, side 574 følgende. Her fremgår det at også der det ikke lar seg gjøre å fastslå om det er den økonomiske eller ideelle verdien som er den dominerende karakteren, anses saken å gjelde ideelle verdier etter § 17-1 tredje ledd. Videre vises det til at saker om betaling av erstatning eller oppreisning som utgangspunkt anses å gjelde formueskrav selv om grunnlaget for erstatningsansvaret oppfattes som infamerende, slik som ved erstatning for straffbare integritetskrenkelser etter skadeserstatningsloven § 3-5. Høyesteretts ankeutvalg vurderte nylig spørsmålet om en sak gjaldt ideelle interesser der den ankende part var blitt idømt oppreisningserstatning i en straffesak, slik at begrensningen som følge av ankesum etter § 29-13 første ledd ikke ville få anvendelse. Parten hadde blitt frifunnet for straff, og det ble anket

over bevisbedømmelsen. Ankeutvalget kom til at saken hadde sitt tyngdepunkt i ideelle interesser og ikke i økonomiske aspekter, og skulle ha vært behandlet etter tvisteloven § 29-13 annet ledd, se HR-2018-236-U.

Anker over saker som gjelder ideelle interesser kan imidlertid nektes fremmet etter § 29-13 annet ledd dersom retten finner det klart at anken ikke vil kunne føre frem. Tvisteloven § 29-13 annet ledd er nærmere omtalt i punkt 7.5.1.

7.4.2 Evalueringen

Departementet har mottatt innspill både under og etter evalueringen om at verdigrensen på 125 000 kroner i tvisteloven § 29-13 første ledd er for lav og at den bør heves, også utover en justering for konsumprisindeksen.

I et innspill fra Borgarting lagmannsrett til Justis- og beredskapsdepartementet 20. april 2018 foreslås det at ankesummen heves til 250 000 kroner. Forslaget begrunnes for det første med hensynet til de betydelige sakskostnadene ved å behandle sivile saker i lagmannsretten. Videre fremheves det at statistikk viser at et klart flertall av anker over sivile dommer ikke fører frem, og at de store ulemper adgangen til anke medfører for ankende parter som taper også i lagmannsretten, er et relevant moment ved vurderingen av hvor høy ankesummen bør være.

I innspillet gjør Borgarting lagmannsrett følgende vurdering:

«Etter vårt syn er ankesummen på 125 000 kroner uforholdsmessig lav. Særlig hensynet til de betydelige kostnadene ved å behandle sivile saker i lagmannsretten, taler for at ankesummen heves. Det forhold at de samlede sakskostnader for lagmannsretten sjelden vil ligge under 125 000 kroner, samtidig som det normalt vil ha påløpt minst 100 000 kroner i sakskostnader for tingrettsbehandlingen, taler for at ankesummen må heves mer enn bare ved justering for konsumprisindeksen. Det må understrekes at sakskostnadene oftest er høyere enn tallene som er angitt her.

Vi foreslår at ankesummen heves til 250 000 kroner.

Det er grunn til å tro at i flertallet av saker der tvistesummen er lavere enn 250 000 kroner, vil de samlede sakskostnadene for partene utgjøre et beløp som minst tilsvarer hovedkravet, dersom saken tillates behandlet i to instanser.

Ved vurderingen av om kravet til ankesum heves, må man ha in mente at saker som gjelder ideelle interesser, som f.eks. foreldretvister, saker om oppsigelse i arbeidsforhold og utlendingssaker, ikke berøres. Utgangspunktet er at disse - fortsatt - skal undergis ankebehandling.

Videre vil det være adgang til å gi samtykke til å fremme anker under ankesummen etter § 29-13 første ledd. Ved vurderingen vil det blant annet legges vekt på om saken reiser prinsipielle spørsmål, eller om tingrettens dom fremstår som uriktig. Denne hjemmelen vil bidra til å sikre at de sakene det er viktigst å få behandlet i flere instanser, blir fremmet. Det må samtidig ikke legges skjul på at en økning av ankesummen vil kunne medføre at enkelte saker som er avgjort uriktig i tingretten, ikke blir fremmet for lagmannsretten.

Departementet kan eventuelt vurdere om det bør settes ulik ankesum for ankende parter som er privatpersoner eller små foretak, enn for allmennaksjeselskap og f.eks. statsforetak. Den relative betydning av en tvistesak vil være større for privatpersoner enn for større foretak. Det store flertallet av ankende parter er privatpersoner eller små foretak, og etter vårt syn er det viktig med en vesentlig heving av ankesummen også for denne gruppen. Det er imidlertid mulig å tenke seg at ankesummen settes enda høyere hvor ankende part er et foretak av betydelig størrelse.»

7.4.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Vilkåret om en verdigrense for ankegjensstanden har tradisjon fra tvistemålsloven, men verdigrensen har variert. Kravet til ankesum ble hevet fra 20 000 kroner til 50 000 kroner ved endringslov 19. desember 2003 nr. 126. Ved tvistelovens ikrafttredelse ble ankesummen hevet fra 50 000 kroner til 125 000 kroner, ut fra en vurdering av det som ble betraktet som normalkostnadene ved en ankebehandling. Da Tvistemålsutvalget avga sin utredning var ankesummen fortsatt 20 000 kroner.

Departementet viser til Tvistemålsutvalgets uttalelser om regelen om et verdikrav og vurderingene av ankesummens størrelse i NOU 2001: 32 B punkt 11.2 side 776–777:

«Det er i dag et vilkår for anke til lagmannsretten i sak om formuesverdi, at ankegjensstandens verdi overstiger kr 20.000. Utvalget finner det klart at et verdikrav må opprettholdes. Men reglene formuleres på den måten at det også i saker med verdi under det fastsatte beløp, i prinsippet er en ankerett, men slik at en behandling av anken krever samtykke.

Beløpet på kr 20.000 har stått uendret siden 1. januar 1991. For saker som utelukkende eller i hovedsak gjelder økonomiske verdier, er en ankegrense på kr 20.000 for anke til lagmannsrett urealistisk lav. Et slikt beløp harmonerer ikke med det viktige hensynet til proporsjonalitet i prosessen, mellom behandling og betydingen av det som behandles.

Kr 20.000 er selvfølgelig et beløp av betydning for svært mange. Men ikke minst for dem kr 20.000 betyr mye for, vil også prosessutgiftene være av stor viktighet. I saker med langt høyere verdi enn kr 20.000, vil det være realistisk å regne med at prosessutgiftene bare for den ene part vil overstige verdien av det tvisten gjelder. Ved vurderingen av hvilket krav til ankesum som bør oppstilles, kommer også hensynet til fornuftig bruk av domstolsressursene inn med stor tyngde. Domstolsbehandling er ikke bare dyrt for partene, men også for samfunnet. Det må være et rimelig forhold mellom de ressurser partene og samfunnet bruker og betydningen av de tvistene ressursene brukes på. Utvalget finner ut fra dette det klart at det må stilles et krav om ankesum for rett til anke til lagmannsrett, og at dette kravet må være betydelig høyere enn de kr 20.000 som følger av dagens regler.

Det er, som allerede påpekt, viktig at verdigrensen for krav til samtykke ses i forhold til det som kan betraktes som normalkostnad ved ankebehandling. Det må være riktig, samfunnsmessig sett, å se hen til prosessutgiftene for begge parter samlet. Etter utvalgets mening bør verdigrensen for krav til samtykke ikke settes under kr 100.000. Settes den lavere, må man regne med som en normalsituasjon at ressursbruken ved en ankesak nærmer seg eller overstiger partenes økonomiske interesse i anken. Utvalget minner om at kravet til samtykke ikke får anvendelse dersom saken for den ankende part gjelder ideelle interesser, jf. § 14-1 (2). Gjelder saken både økonomiske verdier og ideelle interesser, er det tilstrekkelig til at det ikke kreves samtykke, at de ideelle interessene er betydelige. Det vises om dette til kommentarene til nevnte bestemmelse.

Det er viktig at verdigrensen for krav til samtykke justeres noenlunde i takt med endringer i pengeverdien og også fanger opp endringer i folks økonomiske evne. Utvalget er kommet til at det er bedre å knytte dette beløpet, og også andre beløpsgrenser - som grensen for saker som skal behandles etter reglene for småkravsprosess - til folketrygdens grunnbeløp, G, se § 14-5. Grensen for når det er nødvendig med samtykke for anke til lagmannsrett, bør da etter utvalgets mening settes til 2 G. Om beregningen vises til § 14-2 (1) annet punktum.

Det kan altså gis samtykke til anke hvor beløpskravet ikke er oppfylt. Det er utvalgets forutsetning at når ankesumsgrensen heves til 2 G, må det få den konsekvens at samtykke må gis i et større antall tilfeller enn med en grense som i dag på kr 20.000. Det må foretas en bred vurdering av om samtykke skal gis. Har saken prinsipiell interesse, vil det være et moment av vesentlig betydning for at samtykke gis. Et annet forhold som vil være viktig, vil være om saken for en av partene har en økonomisk betydning ut over den konkrete tvistegjensstanden,

se som eksempel Rt-1997-925. I en skjønnsmessig helhetsvurdering vil det også være naturlig å ta hensyn til om det er nærliggende at det foreligger realitetsfeil eller saksbehandlingsfeil ved avgjørelsen. Tilsvarende vil det være et moment mot samtykke dersom det fremtrer som rimelig klart at avgjørelsen er riktig. For krav behandlet etter småkravsprosessen, er det særlig viktig at det gjennom samtykke til anke åpnes for en kvalitetskontroll av saksbehandlingen i tingretten.

Utvalget vil understreke at det er viktig at lagmannsretten er seg bevisst den betydning det har at avgjørelser som det er reelt behov for blir overprøvd, faktisk også blir gjenstand for overprøving. I denne sammenheng hører det hjemme at om en anke til lagmannsretten nektes, vil det selvsagt også sette en stopper for muligheten for at saken kan bli prøvd i Høyesterett. Om dette skjer i saker av mer vidtrekkende prinsipiell betydning, vil det være uheldig. Når verdigrensen for krav til samtykke heves i forhold til dagens krav til ankesum, tilsier det at lagmannsretten i større grad enn tidligere gir samtykke.»

Tvistemålsutvalget gikk inn for å fastsette ankesummen etter folketrygdens grunnbeløp (G), for på den måten å kunne reflektere den jevnlige oppjusteringen av grunnbeløpet inn i ankesummen. I proposisjonen vurderte departementet det imidlertid som mer hensiktsmessig å angi ankesummen med et kronebeløp, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 23.4.4.2 og punkt 15.5.3. Ved vedtakelsen av tvisteloven stod G i 60 699 kroner, og 2 G utgjorde dermed 121 398 kroner. I proposisjonen ble det foreslått en ankesum på 125 000 kroner, med henvisning til at denne summen ville utgjøre omtrent det samme som 2 G ved ikraftsettelsen av loven.

Departementet slutter seg til de vurderinger av ankebeløpets størrelse, knyttet opp mot 2 G, som ble gjort i proposisjonen. Ut fra disse vurderingene bør ankesummens nå heves. Grunnbeløpet er per 1. mai 2018 96 883 kroner. Dersom man legger til grunn utviklingen av kroneverdien fra 2005 til mai 2018, med utgangspunkt i konsumprisindeksen, viser beregninger at 125 000 kroner i 2005 tilsvarte 163 730,26 kroner i mai 2018. En ankesum som tilsvarende 2 G utgjør 193 766 kroner. En avrunding til 200 000 kroner synes i så måte å være et naturlig utgangspunkt for den nærmere vurderingen av et endringsforslag.

Departementet har tradisjonelt sett det som hensiktsmessig at ankesummen angis som et kronebeløp. Det vises til begrunnelsene for dette i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 23.4.4.2, jf. punkt 15.5.3. Denne fremgangsmåten er lagt til grunn for det konkrete endringsforslaget i høringsnotatet. Det bes imidlertid om høringsinstansenes innspill til om ankesummen bør fastsettes ved henvisning til grunnbeløpet, eller om den på samme måte som i dag bør angis som et kronebeløp.

Departementet mener at det er grunn til å vurdere om ankesummen skal heves også utover det en justering etter grunnbeløpet tilsier. Hensynet til proporsjonalitet mellom sakens betydning og kostnadene ved saksbehandlingen tilsier at nivået for ankesummens bør fastsettes med utgangspunkt i en vurdering av hva som vil utgjøre de samlede sakskostnadene som påløper ved ankebehandlingen. Som det anslås i innspillet fra Borgarting lagmannsrett 20. april 2018, vil partenes samlede kostnader for lagmannsrettsbehandlingen sjelden ligge under 125 000–130 000 kroner i saker der formuesverdien er mellom 125 000 kroner og 250 000 kroner. Anslaget er basert på at ankeforhandlingen i slike saker avvikles på én dag, men det presiseres at dette langt fra alltid lar seg gjennomføre. Det påpekes i innspillet at det normalt vil ha påløpt minst 100 000 kroner i sakskostnader ved tingrettsbehandlingen. Det må tas høyde for at anslagene for sakskostnader vil kunne variere mellom Oslo-området og andre deler av landet, men det er grunn til

å tro at i mange av sakene der tvistesummen er lavere enn 250 000 kroner, vil det ved behandling i tingretten og lagmannsretten være slik at de samlede sakskostnadene utgjør et beløp som tilsvarer hovedkravet eller mer. På denne bakgrunn er det departementets foreløpige syn at ankesummen bør heves utover en justering etter grunnbeløpet. Departementet antar at det kan være hensiktsmessig å heve ankesummen til minst 250 000 kroner.

En heving av ankesummen vil kunne medføre at enkelte saker som er uriktig avgjort i tingretten, ikke blir fremmet for lagmannsretten. Departementet viser imidlertid til at det fortsatt vil være adgang til å gi samtykke til å fremme anker i saker hvor ankegjensstandens verdi er lavere enn ankesummen. Med et forslag som innebærer at ankesummen heves også utover en justering etter grunnbeløpet, er det etter departementets syn viktig å understreke og videreføre intensjonen som ble uttrykt i forarbeidene til tvisteloven når det gjelder terskelen for å gi samtykke etter § 29-13 første ledd. Det vises til Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 296, hvor det ble det uttalt en forutsetning om at «samtykkeregelen blir praktisert på en smidig måte, slik at det relativt oftere blir gitt samtykke når tvistesummen ligger i den øvre delen av virkeområdet». Det vises også til Tvistemålsutvalgets uttalelser i NOU 2001: 32 B side 777:

«Utvalget vil understreke at det er viktig at lagmannsretten er seg bevisst den betydning det har at avgjørelser som det er reelt behov for blir overprøvd, faktisk også blir gjenstand for overprøving. I denne sammenheng hører det hjemme at om en anke til lagmannsretten nektes, vil det selvsagt også sette en stopper for muligheten for at saken kan bli prøvd i Høyesterett. Om dette skjer i saker av mer vidtrekkende prinsipiell betydning, vil det være uheldig. Når verdigrensen for krav til samtykke heves i forhold til dagens krav til ankesum, tilsier det at lagmannsretten i større grad enn tidligere gir samtykke.»

For domstolene vil forslaget om å heve ankesummen kunne gi besparelser, ved at en heving av ankesummen må antas å medføre en nedgang i antall saker til behandling i lagmannsretten. Det vil også kunne bidra til å redusere saksbehandlingstiden i lagmannsrettene. Reduksjonen i antall saker vil for øvrig bero på i hvilket omfang det gis samtykke til å fremme saker hvor tvisteverdien er lavere enn ankesummen. Som det påpekes i innspillet fra Borgarting lagmannsrett 20. april 2018, kan det være grunn til å tro at prosentandelen vil kunne øke noe hvis ankesummen heves.

Departementets foreløpige syn er som nevnt at ankesummen minst bør heves til 250 000 kroner. Et forslag kan med dette være at tvisteloven § 29-13 første ledd lyder slik:

«(1) Anke over dom i en sak om formuesverdier kan ikke fremmes uten lagmannsrettens samtykke hvis ankegjensstandens verdi er mindre enn kr 250 000. Ved vurderingen av om samtykke skal gis, skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, de behov partene har for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelse som er anket, eller ved behandlingen av saken.»

7.5 Adgangen til å nekte anke fremmet etter tvisteloven § 29-13 annet ledd

7.5.1 Gjeldende rett

Lagmannsretten kan nekte anker fremmet etter tvisteloven § 29-13 annet ledd. Vilkåret er at retten finner det klart at anken ikke vil føre frem. Annet ledd annet punktum fastsetter at en nektelse kan begrenses til enkelte krav eller ankegrunner, noe som innebærer at det foreligger en klar hjemmel for delvis ankesiling med tilskjæring til bestemte krav eller påberopte ankegrunner. Nektelsesadgangen gjelder for alle anker foruten de som krever samtykke for å bli fremmet etter § 29-13 første ledd, og foruten anke over dom i sak om fylkesnemndas vedtak i etter barnevernloven, som reguleres i tvisteloven § 36-10 tredje ledd.

Etter § 29-13 fjerde ledd første punktum kan nektelse etter annet ledd ikke skje uten at parten er gitt varsel om at anken overveies nektet fremmet. I fjerde ledd annet punktum settes det frister for å gi varsel om at lagmannsretten vurderer å nekte anken fremmet. Slikt varsel kan bare gis inntil videre saksforberedelse tas opp med partene etter § 29-14 tredje ledd. Varsel må uansett gis senest innen én måned fra lagmannsretten mottok ankesaken. Etter at fristen for å gi varsel er løpt ut, kan anken ikke nektes fremmet etter § 29-13 annet ledd.

Etter § 29-13 femte ledd første punktum skal avgjørelse om nektelse etter annet ledd treffes ved beslutning. Beslutningen treffes etter skriftlig behandling. En avgjørelse om å nekte anke fremmet kan ikke tas av saksforberedende dommer alene, noe som følger av tvisteloven § 19-2 tredje ledd bokstav d og forutsetningsvis av § 29-13 femte ledd tredje punktum. Det følger av § 29-13 femte ledd tredje punktum at nektelse etter annet ledd krever enstemmighet og skal være begrunnet. Etter tvistelovens system er det ellers bare krav om begrunnelse for dommer og kjennelser, jf. tvisteloven § 19-6 fjerde ledd. Ved endringslov 10. desember 2010 nr. 76 ble det innført krav om begrunnelse ved lagmannsrettens beslutning om å nekte en anke fremmet, med henvisning til at en slik regel var utviklet i rettspraksis, jf. Rt. 2009 side 1118. Det følger av § 29-13 femte ledd fjerde punktum at beslutning om ankenektelse bare kan ankes på grunn av feil ved saksbehandlingen.

7.5.2 Evalueringen

Tall fra Domstoladministrasjonen viser at det i 2017 var 8,9 prosent av anker til lagmannsretten over dommer i sivile saker som ble nektet fremmet. Totalt ble 1488 saker avgjort i lagmannsretten, hvorav 132 anker ble nektet fremmet. Prosentandelen for anker som ble nektet fremmet varierte mellom lagmannsrettene, hvor Frostating lagmannsrett hadde 5,2, som var den laveste, mens Borgarting lagmannsrett hadde den høyeste prosentandelen, som var 10,1.

Under evalueringen ble det blant annet avholdt møter med Hålogaland lagmannsrett, Gulating lagmannsrett og Borgarting lagmannsrett, samt flere av tingrettene i disse lagdømmene. Her ble det uttrykt at ankesiling bør skje i større grad, og at prosessen med ankenektelse er tungvinn. Det ble vist til ordningen i Sverige, der det i betydelig større grad skjer en siling av anker til anneninstans. Det ble også stilt spørsmål ved om en silingsordning etter mønster fra tvisteloven § 36-10 kan være et hensiktsmessig alternativ.

En arbeidsgruppe opprettet av Domstoladministrasjonen høsten 2014, som bestod av representanter fra hver av de seks lagmannsrettene (fire lagmenn og to lagdommere), én sorenskriver og to representanter fra Domstoladministrasjonen, avga rapporten «Reformer i andre instans» 1. juli 2015. I rapporten fremgår det at arbeidsgruppas inntrykk er at lagmannsretten i liten grad bruker hjemmelen i § 29-13 annet ledd. Arbeidsgruppa mener at flere saker burde kunne nektes fremmet til ankeforhandling. Arbeidsgruppa gjør vurderinger av dette både i lys av nektingsadgangen innenfor gjeldende regelverk og knyttet til spørsmålet om å utvide nektingsadgangen (rapporten side 15–18). Det gis uttrykk for følgende i rapporten på side 15:

«Arbeidsgruppas oppfatning er at flere saker burde kunne nektes fremmet til ankeforhandling enn det som så lang har vært tilfellet. En økning av antall ankenektinger burde framstå som mindre betenkelig nå enn da tvisteloven ble vedtatt, i og med det krav som først Høyesterett, og senere lovgiverne, har satt til begrunnelse av nektingsbeslutningene. Kravet til begrunnelse innebærer at partene blir kjent med hvorfor lagmannsretten mener at anken klart ikke kan føre fram. I tillegg innebærer begrunnelseskravet at Høyesteretts ankeutvalget får et bedre grunnlag for å vurdere lagmannsrettens saksbehandling; overprøving av lagmannsrettens beslutning er begrenset til saksbehandlingen, jf. § 29-13 fjerde punktum.

På mange måter har begrunnelseskravet ført til at lagmannsrettsbehandlingen – der anken nektes fremmet – får mer preg av å være en forenklet (skriftlig) realitetsbehandling av saken, liknende den som gjelder for tingretten etter tvisteloven § 9-8. Paragraf 9-8 bruker betegnelsen 'forenklet domsbehandling'. Denne er på mange måter dekkende for lagmannsrettens behandlingsmåte, bortsett fra at lagmannsretten treffer avgjørelsen ved beslutning og ikke ved dom. Behandlingsmåten har også klare likhetstrekk med den behandlingsmåten som § 29-16 femte ledd legger opp til (dom på grunnlag av skriftlig behandling).

Arbeidsgruppa vil også peke på at dersom forslaget om lydopptak av hovedforhandlingen følges opp, vil betenkeligheten ved en utvidet bruk av ankenekting ytterligere reduseres. Lagmannsrettene vil da kunne høre de sentrale parts- og vitneforklaringer slik de ble avgitt for tingretten, og derved ha grunnlag for å vurdere ankenektingsspørsmålet».

Videre fremhever arbeidsgruppa at en økning av nektingsprosenten vil ha en reell effektiviseringsgevinst for lagmannsrettene, og at det for sakens parter alltid vil være kostnadsbesparende å slippe ankebehandling. Arbeidsgruppa mener at både hensynet til partene og retten tilsier at hjemmelen i § 29-13 annet ledd bør vurderes og benyttes når vilkårene er til stede, og at det bør være økt fokus på at nekting skal vurderes og at det organiseringsmessig bør legges bedre til rette for dette. Arbeidsgruppa viser til at nektingsprosenten bør kunne ligge opp mot 15–20 prosent av innkomne saker, men slår fast at det er vanskelig å komme opp i en slik nektingsprosent med dagens lovbestemmelse, jf. særlig det rettslige utgangspunktet som legges til grunn i Rt. 2015 side 506. Etter arbeidsgruppas syn bør nektingsadgangen utvides, og det bør gjøres ved en endring i tvisteloven. Et alternativ som nevnes, er å «dempe» dagens kvalifikasjonskrav, for eksempel slik at anken kan nektes fremmet dersom det er kvalifisert sannsynlighetsovervekt for at anken ikke fører fram. Et annet alternativ som nevnes, er å beholde dagens kvalifikasjonskrav, men å åpne for at anke kan nektes dersom lagmannsretten finner det lite sannsynlig at anken vil føre fram og at ankeprøvingen ikke vil stå i et rimelig forhold til sakens betydning.

For øvrig foreslår arbeidsgruppa blant annet at fristen i § 29-13 fjerde ledd for å varsle om at nektelse overveies, bør forlenges til to måneder (rapporten side 17–

18). Det vises til at fristen er knapp, at den løper i rettsferien og at lagmannsretten kan ha behov for å danne seg et bedre grunnlag for ankenektingen.

7.5.3 Vurdering

Retten til overprøving av dommer er et viktig element i en prosessordning som skal ivareta rettssikkerheten, og er av stor betydning for tillitten til rettssystemet. Overprøving bidrar dessuten til å sikre materielt riktige avgjørelser. Retten til overprøving må imidlertid avveies mot behovet for regler om å begrense overprøvingsadgangen. Hensynene bak adgang til ankesiling er proporsjonalitet i prosessen og effektivitet i rettspleien. En ubegrenset eller svært utstrakt rett til overprøving vil også kunne motvirke rettssikkerheten. Det er uheldig om en part på grunn av reglene om overprøving må vente lenge på å få avklart sin rettstilstand i tilfeller av utsiktsløse anker, eller at slike anker ikke stoppes før det påløper ytterligere kostnader – for begge partene og for domstolene.

Ordnningen med lagmannsrettens adgang til siling ut fra ankens utsikter til å føre frem, var ny med tvisteloven. Ankesilingsordningen synes å være akseptert som en hensiktsmessig ordning, men den har vært omdiskutert, se blant annet Skoghøy, Lov og Rett nr. 4 2007 side 195–216, Nordby, Andenæs og Høgetveit Berg i Lov og Rett nr. 1 2012 side 3–22 på side 11–12, med videre henvisninger og Staalesen, Lov og Rett nr. 6 2012 side 370–378. Innføringen av krav til begrunnelse ved nektelsesbeslutning, jf. § 29-13 femte ledd, har bidratt til at ankesilingsordningen anses som mer akseptabel, se blant annet Skoghøy, Tvisteløsning, 3. utgave, 2017 side 1154.

Departementet merker seg at det synes å være to forhold som særlig har vært gjenstand for diskusjon når det gjelder reglene om ankesiling. Det ene er spørsmålet om overprøvingskompetansen til Høyesterett ikke burde være begrenset til en prøving av saksbehandlingen, jf. § 29-13 femte ledd. Det andre er behovet for bevissikring fra tingrettsbehandlingen og tilgang til opptak fra parts- og vitneforklaringer i tingretten ved lagmannsrettens prøving under ankesilingen.

Som evalueringen viser, er inntrykket i lagmannsrettene og i domstolene for øvrig at ankesiling bør skje i større grad enn det gjeldende regler åpner for.

Departementet antar at dette bør vurderes, men vil ikke i dette høringsnotatet foreslå konkrete endringer i regelen om nektingsadgangen i § 29-13 annet ledd. Departementet ønsker et bedre grunnlag for å vurdere om nektingsadgangen bør utvides. Det pågår for tiden et arbeid i departementet med straffeprosesslovens regler om ankesiling, som ledd i oppfølgingen av NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. Dersom ankesilingsreglene i tvisteloven skal vurderes nærmere, antar departementet at det kan være hensiktsmessig å se dette i sammenheng med ankesilingsreglene i straffeprosessloven. Denne sammenhengen ble fremhevet av Høyesteretts ankeutvalg i kjennelsen inntatt i Rt. 2009 side 1118, hvor det ble vist til at man har å gjøre med to i utgangspunktet like regler for samme avgjørelsestype, og at lovgiver under lovforberedelsen hadde knyttet de rettssikkerhetsmessige avveiningene bak nektelsesregelen for sivile saker opp mot avveiningene i straffeprosessen (avsnitt 52–56).

Departementet vil også nevne at en eventuell utvidelse av adgangen til ankenektelse bør sees i sammenheng med muligheten for å kunne spille av opptak fra forklaringer i tingretten. Etter tvisteloven § 13-7 gjelder det en plikt til å ta opptak av forklaringer fra parter, vitner og sakkyndige under hovedforhandling i

sivile saker. I Prop. 63 L (2017–2018) Endringer i straffeprosessloven og tvisteloven (opptak og gjenbruk av forklaringer i retten mv.) ble det fremmet forslag om at opptak av parts- og vitneforklaringer skal inngå som en del av rettsboken. Stortinget vedtok 6. juni 2018 forslaget om endringer i tvisteloven § 13-7. Lov om endringer i straffeprosessloven og tvisteloven (opptak og gjenbruk av forklaringer i retten mv.) 22. juni 2018 nr. 79 er foreløpig ikke trådt i kraft. Når lovendringen trer i kraft, betyr dette at opptak av forklaringene skal inngå i materialet ankedomstolen har tilgjengelig under ankesilingen. Tilgangen til opptak av parts- og vitneforklaringer fra tingretten vil gi et bedre grunnlag for realitetsbehandlingen av spørsmålet om ankenektelse. I tillegg vil dette kunne bidra til at rettens vurderingen av om anken skal nektes i større grad vil bære preg av å være en overprøving av tingrettens dom og saksbehandling. I dag er det imidlertid slik at det bare er et fåtall av tingrettene som er teknisk utstyrt til å foreta lyd- og bildeopptak av forklaringene under hovedforhandlingen. Det begrenser foreløpig muligheten for gjenbruk av forklaringene i lagmannsretten.

I denne omgang ber departementet om høringsinstansenes syn på spørsmålet om ankesilingsadgangen etter tvisteloven § 29-13 annet ledd bør utvides. Dersom departementet finner grunn til det, vil spørsmålet bli vurdert nærmere. Departementet antar at man ved vurderingen av endringer i § 29-13 annet ledd kan ta utgangspunkt i forslagene som er fremkommet i evalueringen og i rapporten «Reformer i andre instans», se punkt 7.5.2 ovenfor.

7.5.4 Mulig forslag til endring i tvisteloven § 29-13 fjerde ledd

Departementet viser til forslaget til endring i tvisteloven § 29-13 fjerde ledd i rapporten «Reformer i andre instans» (side 17–18), som er omtalt i punkt 7.5.2 ovenfor. Forslaget går blant annet ut på at fristen i § 29-13 fjerde ledd for å varsle om at nektelse overveies, bør forlenges. Det vises til at fristen er knapp, at den løper i rettsferien og at lagmannsretten kan ha behov for å danne seg et bedre grunnlag for ankenektingen.

En forslag kan være å endre tvisteloven § 29-13 fjerde ledd slik:

«(4) Nektelse etter annet ledd kan ikke skje uten at parten er gitt varsel om at anken overveies nektet fremmet. Slikt varsel kan bare gis inntil den videre saksforberedelse er tatt opp med partene etter § 29-14 tredje ledd, og inntil *to måneder* etter at lagmannsretten mottok ankesaken.»

7.6 Meddommere i lagmannsretten

7.6.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 9-12 gjelder rettens sammensetning under hovedforhandlingen. Etter tvisteloven § 9-12 første ledd «settes retten under hovedforhandlingen med to meddommere dersom en av partene krever det eller retten finner det ønskelig». Annet og tredje ledd regulerer i hvilke tilfeller meddommerne skal være fagkyndige, og hvilken type fagkyndighet de skal besitte.

Det heter i tvisteloven § 29-17 første punktum at «[n]år anke over dom ikke skal avgjøres etter fullt ut skriftlig behandling, kan retten settes med to meddommere». I § 29-17 annet punktum fastsettes at § 9-12 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende. Det vises ikke til § 9-12 første ledd. Det fremgår derfor ikke på

samme måte av § 29-17 som i § 9-12 at partene kan kreve at det oppnevnes meddommere for lagmannsretten.

Det fremgår av Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) på side 211 at intensjonen var å videreføre adgangen for sakens parter til å kreve retten satt med meddommere for lagmannsretten. I rettspraksis er bestemmelsen blitt forstått slik at partene kan kreve at lagmannsretten blir satt med meddommere selv om retten ikke skulle finne dette nødvendig, jf. Rt. 2009 side 345, hvor det i avsnitt 25 uttales følgende:

«§ 29-17 viser ikke til § 9-12 første ledd. Det fremgår imidlertid av lovforarbeidene at bestemmelsen tar sikte på å videreføre tidligere gjeldende rett om at partene også for lagmannsretten kan kreve retten satt med meddommere, se Ot.prp.nr. 51 (2004–2005), side 211. Dersom en part begjærer meddommere, må han derfor ha krav på å få oppnevnt meddommere selv om retten ikke skulle anse dette nødvendig, jf. Tore Schei mfl., *Tvisteloven - kommentarutgave, Bind II, 2007, side 1325.*»

7.6.2 Vurdering og forslag til mulig lovendring

Departementet ser at det er behov for å gjøre en endring i tvisteloven § 29-17 slik at det kommer klart frem av ordlyden at partene på samme måte som etter § 9-12 første ledd kan kreve at retten settes med to meddommere under ankeforhandlingen. Det foreslås derfor å endre § 29-17 slik:

«Når anke over dom ikke skal avgjøres etter en fullt ut skriftlig behandling *settes retten under forhandling i ankesaker med to meddommere dersom en av partene krever det eller retten finner det ønskelig.* § 9-12 annet til tredje ledd gjelder tilsvarende.»

8 Behandling i forliksrådet

8.1 Verdigransen for saker som skal behandles av forliksrådet

8.1.1 Gjeldende rett

Utgangspunktet etter tvisteloven er at det er obligatorisk med behandling i forliksrådet før en sak om formuesverdier kan tas til behandling i tingretten. Det følger av tvisteloven § 6-2 annet ledd at dette gjelder for saker som faller inn under § 6-2 første ledd, som angir forliksrådets saklige kompetanse. I § 6-2 annet ledd bokstav a til d er det gjort unntak fra hovedregelen om obligatorisk forliksrådsbehandling. Unntaket i annet ledd bokstav a fastsetter at forliksrådsbehandling kan unnlates i saker om formuesverdier der tvistesummen er minst 125 000 kroner, og begge parter har vært bistått av advokat. I saker om formuesverdier der tvistesummen er under 125 000 kroner er det dermed nødvendig med forliksrådsbehandling for å få saken behandlet i tingretten.

Forliksrådet skal ved mekling forsøke å få tvisten løst i minnelighet, jf. § 6-8, jf. § 6-1 første ledd. Etter tvisteloven § 6-10 første ledd kan forliksrådet avsi dom hvis begge parter samtykker. Det følger av § 6-10 annet ledd at i saker som gjelder formuesverdier med tvistesum under 125 000 kroner, kan forliksrådet avsi dom når en av partene ber om det. Forliksrådet kan også avsi dom hvis vilkårene for fraværdom er oppfylt, eller hvis klagemotparten i sak om pengekrav ikke gjør

gjeldende annet enn manglende betalingsevne eller andre åpenbart uholdbare innsigelser, jf. § 6-10 tredje ledd.

8.1.2 Forholdet til tvistemålsloven og bakgrunnen for regelen

Etter tvistemålsloven § 272 var hovedregelen at motparten skulle innkalles til mekling i forliksrådet før søksmål kunne reises, men reglene om forliksrådets saklige kompetanse og om når mekling var nødvendig, jf. § 273 og § 274, gjorde at det var mange unntak fra hovedregelen om obligatorisk mekling.

Tvistemålsutvalgets forslag innebar at forliksrådsbehandling skulle være basert på frivillighet. Dette ble ikke fulgt opp i Ot.prp. nr. 52 (2004–2005). I tvisteloven ble regelen i § 6-2 annet ledd tilføyd, og det ble dermed fastsatt at hovedregelen for alle saker som kan behandles av forliksrådet er at det er nødvendig med forliksrådsbehandling for å få saken behandlet i tingretten. Videre ble beløpsbegrensningen for obligatorisk forliksbehandling i § 6-2 annet ledd bokstav a innført. Synspunktene i proposisjonen var at det bør stilles krav til mekling og avklaring for at saker kan bli brakt inn til behandling av tingretten som den ordinære førsteinstansen, med særlig henvisning til at en tingrettsbehandling er dyrt både for det offentlige og partene, og at en stor andel av sakene får sin endelige løsning som følge av forliksrådsbehandling.

Unntaket i tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav a er en videreføring av det tidligere «advokatunntaket» i tvistemålsloven § 274 første ledd nr. 1. I tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav a ble dette unntaket begrenset til å gjelde saker hvor tvistesummen er over 125 000 kroner. Som begrunnelse for beløpsgrensen på 125 000 kroner, viste departementet til at forliksrådets effektivitet som tvisteløser er lav for saker med de høyeste tvistebeløpene, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 96–97. Videre viste departementet til at det i saker om betydelige verdier er grunn til å respektere parter eventuelle ønske om å bruke mer ressurser på at tvisten blir meklet eller avgjort av personer med høyest mulig kompetanse i saksbehandling, bevisvurdering og rettsanvendelse.

Etter tvistemålsloven hadde forliksrådet alminnelig kompetanse til å avsi dom i formuessaker etter begjæring fra én av partene, uavhengig av tvistebeløpets størrelse. Tvistemålsutvalget foreslo at forliksrådet ikke skulle ha kompetanse til å avsi dom uten at begge parter samtykket. Dette forslaget ble ikke fulgt opp i proposisjonen. Løsningen i tvisteloven ble at forliksrådet er gitt en begrenset domsmyndighet etter begjæring fra én part, det vil si i saker med tvistesum under 125 000 kroner. Departementet viste i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) på side 97 til at dette kan effektivisere forliksrådets betydning for å løse mindre tvister og at domsmyndighet hos forliksrådet kan bidra til å påskynde den endelige avgjørelsen i mindre tvister uten at det er rettssikkerhetsmessig betenkelig. Departementet mente at for høyere beløp vil rettssikkerhetshensyn gjennomgående gjøre seg gjeldende i sterkere grad. Skjæringspunktet for domskompetanse uten samtykke fra begge parter ble satt til 125 000 kroner, da dette sammen med øvrige deler av lovforslaget ble ansett å sikre at alle saker som hovedregel kan bli pådømt i to instanser.

8.1.3 Evalueringen

I evalueringen har flere tatt til orde for at dagens beløpsgrense for obligatorisk forlikrådsbehandling, på 125 000 kroner, er for lav. Det er også kommet innspill om at dersom det skal være en beløpsgrense i tvisteloven, bør denne indeksreguleres.

Videre er det påpekt at begrensningen i domskompetanse om at det kreves kun samtykke fra begge parter ved tvistesum over 125 000 kroner, er for lav. Det er vist til at når en klager i sak med tvistesum over 125 000 kroner får saken innstilt som følge av at forlikrådet ikke har domskompetanse, kan det ofte være en høyere terskel for å ta saken videre til tingretten. Dermed vil beløpsgrensen i slike tilfeller kunne svekke rettssikkerheten. Det er kommet innspill om at dersom det fortsatt skal være en beløpsgrense for domskompetansen, bør denne være høyere og at grensen i alle fall bør reguleres etter som tiden går.

8.1.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Dersom man legger til grunn utviklingen av kroneverdien fra 2005 til mai 2018, med utgangspunkt i konsumprisindeksen, viser beregninger at 125 000 kroner i 2005 tilsvarte 163 730,26 kroner i mai 2018 (prisstigning 31 prosent).

Departementet ser det slik at beløpsgrensen i tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav a i alle fall bør heves til dette nivået.

Det kan også være grunn til å vurdere å heve beløpsgrensen for obligatorisk forlikrådsbehandling utover hva økningen i pengeverdien tilsier. En heving av beløpsgrensen vil bidra til at tingretten i større grad avlastes fra saker som involverer små eller mindre økonomiske verdier. Det vil være billigere både for partene og for samfunnet dersom flere saker kan løses i forlikrådet. Det vises for øvrig til Ot.prp. nr. 52 (2004–2005) side 93 følgende, hvor departementet fremhever fordeler ved at det stilles krav til mekling og avklaring for at saker kan bli brakt inn til behandling av tingretten. Departementet mener at det kan være gode grunner til å foreslå å øke beløpsgrensen til 200 000 kroner. Departementet antar at det også kan være grunn til å vurdere om verdigrensen kan økes til et nivå opp mot 250 000 kroner.

Departementet vurderer det slik at beløpsgrensen i regelen om forlikrådets adgang til å avsi dom i § 6-10 annet ledd bør være sammenfallende med grensen for obligatorisk forlikrådsbehandling i § 6-2 annet ledd bokstav a. Sammen med andre deler av loven vil dette sikre at alle saker som hovedregel kan bli pådømt i to instanser (forlikråd og tingrett for saker under beløpsgrensen, tingrett og lagmannsrett for saker over beløpsgrensen). Det vises for øvrig Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 97.

På denne bakgrunn kan det være et forslag å endre tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav a slik:

«(2) Før en sak om formuesverdier kan tas til behandling i tingretten, skal forlikrådet behandle saken når vilkårene i første ledd er oppfylt. Denne regelen gjelder likevel ikke når

a) tvistesummen er minst kr [200 000] [250 000], og begge parter har vært bistått av advokat,»

Et forslag er videre å endre tvisteloven § 6-10 annet ledd slik:

«(2) Gjelder saken formuesverdier med tvistesum under kr [200 000] [250 000], kan forlikrådet avsi dom når en av partene ber om det.»

Det bes for øvrig om høringsinstansenes innspill til at beløpsgrensen eventuelt fastsettes ut fra grunnbeløpet, og ikke ved et konkret pengebeløp i tvisteloven.

8.2 Avvisning ved klagers uteblivelse i forlikrådet

8.2.1 Gjeldende rett, bakgrunnen for reglene og senere endringer

Det følger av tvisteloven § 6-6 første ledd første punktum at en part med alminnelig verneting i kommunen eller nabokommunen har plikt til å møte personlig eller ved stedfortreder i forlikrådet hvis ikke parten har gyldig fravær.

Tvisteloven § 6-6 tredje ledd første punktum fastsetter at dersom klageren uteblir uten at det er grunn til å tro at det foreligger gyldig fravær, avvises saken. Dersom det er klagemotparten som uteblir, følger det av § 6-6 tredje ledd annet punktum at fraværdom avsies hvis vilkårene for dette er oppfylt. Dersom vilkårene for avvisning eller fraværdom ikke er oppfylt, følger det av § 6-6 tredje ledd tredje punktum at saken utsettes til nytt møte hvis ikke den møtende parten krever behandlingen innstilt.

Tvisteloven viderefører i all hovedsak reglene i tvistemålsloven om rettsvirkningene når klager og innklagede uteblir, som var henholdsvis avvisning og uteblivelsesdom, i tillegg til henvisning til retten og utsettelse av saken. Etter tvistemålslovens regler var det adgang til å oppfriske uteblivelsesdommer i forlikrådet. Dette ble ikke videreført ved innføringen av tvisteloven, noe som var i samsvar med Tvistemålsutvalgets forslag.

Utgangspunktet i tvisteloven er at rettsmiddelet mot forlikrådets avgjørelser skal være overprøving ved søksmål for tingretten. Et hovedsynspunkt var at det av prosessøkonomiske hensyn skulle være en mest mulig snever adgang til å bruke rettsmidler mot prosessuelle avgjørelser i forlikrådet. Det ble i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) på side 107 vist til at rettsmidler mot formalitetsavgjørelser er i strid med formålet om at forlikrådet skal bidra til en rask løsning uten ordinær retts sak. Det var et formål at rettsmiddelordningen skulle være enkel, slik at om saken må føres videre til tingretten, er det bedre at det skjer en realitetsprøving der enn at saken blir vist til tilbake til forlikrådet. I tvisteloven ble det derfor blant annet fastsatt i § 6-14 fjerde ledd at det ikke kan begjæres oppfriskning mot forsømmelser i forlikrådet. I proposisjonen ble det vist til at en oppfriskningsadgang ved fraværdommer i mange tilfeller bare ville representere en unødig forlenging og fordyring av prosessen, og at det vil kunne reises sak for tingretten uten at det pådras særlig høye kostnader, idet det stort sett vil dreie seg om saker som vil kunne føres etter småkravprosessen. Videre ble det uttalt at beslutninger om saksbehandlingen ikke bør kunne bringes inn for tingretten. Når det gjelder avvisning, ble det påpekt at om spørsmålet om avvisning blir brakt inn for tingretten bør også sakens realitet bli behandlet der dersom tingretten mener det er feil å avvise. Se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 108–109.

I Prop. 62 L (2017–2018) ble det foreslått å gi adgang til å begjære oppfriskning av fraværdommer for forlikrådet. Bakgrunnen for forslaget var det store antallet avsagte fraværdommer i forlikrådene og at det var nødvendig å styrke rettsikkerheten for parter som har fått en uriktig fraværdom avsagt mot seg, se

Prop. 62 L (2017–2018) side 36–37. Lovendringen ble vedtatt av Stortinget 6. juni 2018. Lov om endringer i domstolloven mv. (elektronisk kommunikasjon mv.) 22. juni 2018 nr. 80 har foreløpig ikke trådt i kraft. Etter endringsloven fastsetter tvisteloven § 6-14 at det ikke kan begjæres oppfriskning mot forsømmelser i forliksrådet for annet enn fraværssdom. Vilkårene for oppfriskning ved fraværssdom i forliksrådet fremgår av § 6-4 fjerde ledd, og de alminnelige reglene om oppfriskning i tvisteloven §§ 16-12 til 16-14 får ikke anvendelse. Etter endringsloven fremgår det også av § 6-14 fjerde ledd at det for øvrig ikke er oppfriskningsadgang for forliksrådet. Som nevnt ovenfor, fremgår det av NOU 2001: 32 side 314 og side 900 at formålet med fjerde ledd var å avgrense mot andre rettsmidler enn overprøving av saken ved søksmål for tingretten.

Et særlig spørsmål er om avvisning av saken i forliksrådet som følge av klagers uteblivelse, avskjærer adgangen til ny klage for forliksrådet eller stevning til tingretten. Lovavdelingen vurderte dette spørsmålet i en tolkningsuttalelse 24. mars 2010 (200902110-4 ES KOT/BI). Utgangspunktet for vurderingen er forholdet mellom særregelen i tvisteloven § 6-6 tredje ledd og de alminnelige reglene om avvisning ved fravær i tvistelovens fjerde del. Tvisteloven § 16-9 første ledd fastsetter at dersom saksøker har fravær i saken, og retten ikke gir oppfriskning, avvises saken. Annet ledd angir i hvilke tilfeller det kan reises ny sak om kravet selv om saksøker har fravær og saken blir avvist etter første ledd. Avvisning som følge av fravær fra rettsmøte omfattes ikke av annet ledd, og innebærer at det ikke kan reises ny sak om kravet i slike tilfeller. Det følger av tvisteloven § 6-1 annet ledd at reglene i lovens fjerde del gjelder for forliksrådet «så langt de passer og ikke annet er bestemt i dette kapittel». Tvisteloven § 6-6 tredje ledd første punktum, jf. § 6-14 fjerde ledd, innebærer en særregel om at saken avvises som følge av klagers uteblivelse og at det ikke kan begjæres oppfriskning for forliksrådet. Regelen gjelder i stedet for den alminnelige regelen i § 16-9 første ledd første punktum, som fastsetter at saken avvises og at det kan begjæres oppfriskning ved saksøkers fravær, herunder ved fravær i rettsmøte. I tolkningsuttalelsen ble det vurdert om særregelen i § 6-6 tredje ledd første punktum, jf. § 6-14 fjerde ledd, foruten å erstatte § 16-9 første ledd første punktum, også innebærer at heller ikke de øvrige bestemmelsene i § 16-9 får anvendelse ved avvisning i forliksrådet. På bakgrunn av forarbeidene, sammenhengen i loven og rimelighetshensyn kom man i tolkningsuttalelsen til at begrensningen i § 16-9 første ledd annet punktum ikke gjelder for forliksrådet. I uttalelsen ble det vist til at «[s]ærregelen i § 6-6 tredje ledd første punktum skyldes blant annet at tvisteloven ikke åpner for oppfriskning av forsømmelser i forliksrådet. Dette utelukker i og for seg ikke at nærmere bestemmelser om virkningen av avvisning i kapittel 16 kan komme til anvendelse». Det ble vist til at dette er i tråd med spesialmerkningene til Tvistemålsutvalgets forslag til § 22-5 (tilsvarende tvisteloven § 16-9), hvor det står: «[a]t klageren uteblir fra rettsmøte i forliksrådet, medfører avvisning i henhold til § 8-6 (3) første punktum. Det kan ikke begjæres oppfriskning mot denne forsømmelsen, men klageren kan bringe saken inn for retten. Begrensningen i annet punktum gjelder ikke her».

Når det gjelder formålet med bestemmelsen i § 6-14 fjerde ledd, ble det vist til at forarbeidene ikke gir holdepunkter for at bestemmelsen i fjerde ledd er ment å utelukke muligheten for å angripe en beslutning om avvisning som er begrunnet i saksøkers møtefravær, men bare innebærer at det eneste rettsmiddelet skal være overprøving av saken ved tingretten etter § 6-14 første ledd. Lovavdelingens

vurdering var at en avvisningsbeslutning fra forliksrådet ikke er til hinder for at det kan inngis ny forliksklage i samme sak.

8.2.2 Evalueringen

I evalueringen har det blant annet kommet innspill fra Advokatforeningen om at tvisteloven ikke gir noen anvisning på hva som skal skje videre i de tilfeller forliksrådet treffer beslutning om avvisning. I innspillet vises det til at det ved dom fra forliksrådet eller innstilling av saken fra forliksrådet kan tas ut stevning for tingretten. Det er vist til at § 6-14 fjerde ledd medfører at klager er avskåret fra å begjære oppfriskning når forliksrådet avviser saken, til forskjell fra bestemmelsene i § 16-9, jf. § 16-12 følgende, hvor det ligger en oppfriskningsadgang ved saksøktes fravær. Advokatforeningen anfører at det neppe kan ha vært meningen at fravær for saksøker ved behandling i møte i forliksrådet skal være mer katastrofalt enn ved hovedforhandling i retten, og foreslår en endring i tvisteloven § 6-14 som går ut på at saken skal kunne bringes i gang igjen ved ny forliksklage dersom saken avvises som følge av saksøkers fravær ved behandling i møte.

8.2.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Et spørsmål er om det bør gis nærmere regler om overprøvingsadgang eller handlingsalternativer etter at en sak avvises som følge av klagers fravær i forliksrådet.

Departementet legger til grunn at det etter gjeldende rett er slik at en avvisningsbeslutning fra forliksrådet ikke er til hinder for at det kan inngis ny forliksklage i samme sak. At forliksrådets avgjørelser om avvisning ved klagers uteblivelse ikke får samme virkning som ved saksøkers uteblivelse etter tvisteloven § 16-9, bygger blant annet på at forliksrådets avgjørelser om avvisning ikke kan begjæres oppfrisket. Det kan også nevnes at det til forskjell fra avvisningskjennelser fra tingretten, ikke kreves noen begrunnelse fra forliksrådet ved avvisningsbeslutning. Det er tilstrekkelig at det i beslutningen henvises til den lovbestemmelsen avgjørelsen er truffet etter, jf. § 6-12 fjerde ledd. På bakgrunn av innspill i evalueringen og tidligere anmodning om tolkningsuttalelse om spørsmålet, antar departementet at det er hensiktsmessig å innta en presisering i loven om at det ved avvisningsbeslutning mot klager er anledning til å inngi ny forliksklage.

For å forhindre en situasjon der klager trenerer en sak ved gjentatte ganger å inngi forliksklage, for deretter å utebli, kan det vurderes om det er hensiktsmessig med en regel om at det ikke er adgang til å inngi ny forliksklage etter avvisning mer enn én gang i samme sak.

Et annet spørsmål er om det bør foreslås å gi adgang til å begjære oppfriskning i forliksrådet ved beslutning om avvisning som følge av klagers fravær, på samme måte som det nå er innført en slik adgang for fraværdom mot innklagede. Det følger som nevnt av tvisteloven § 6-14 fjerde ledd at det for øvrig ikke kan begjæres oppfriskning mot forsømmelser i forliksrådet. Departementet viser til at utgangspunktet ved innføringen av tvisteloven var at det skulle være en snever adgang til å bruke rettsmidler mot prosessuelle spørsmål. Som det fremgår av Prop. 62 L (2017–2018) på side 37, er forslaget om å innføre oppfriskningsadgang ved fraværdom blant annet begrunnet med det store omfanget av fraværdommer mot innklagede, og at det er nødvendig å styrke rettssikkerheten for parter som har

fått en uriktig fraværdsdom avsagt mot seg. Dette må ses i sammenheng med at det ikke ble foreslått å gjøre noen endring i reglene om at det ikke er krav om mottakskvittering ved forkynnelse av fraværdsdom. Departementets foreløpige vurdering er at det ikke foreligger hensyn som tilsier at oppfriskingsadgangen for forliksrådet bør utvides til også å omfatte avvisningsbeslutninger.

Et forslag kan etter dette være at tvisteloven § 6-6 tredje ledd lyder slik:

«(3) Uteblir klageren uten at det er grunn til å tro at det foreligger gyldig fravær, avvises saken. Er det klagemotparten som uteblir, avsies fraværdsdom hvis vilkårene er oppfylt. Er vilkårene for avvisning eller fraværdsdom ikke oppfylt, utsettes saken til nytt møte hvis ikke den møtende part krever behandlingen innstilt. *Er saken avvist etter første punktum, kan klager inngi ny forliksklage. Fristen er én måned fra avgjørelsen om avvisning ble forkynt. Fjerde ledd gjelder likevel ikke dersom det tidligere har vært inngitt ny forliksklage etter denne bestemmelsen.*»

Et annet alternativ kan være å ta inn presiseringen i et nytt fjerde ledd i tvisteloven § 6-6:

«(4) *Er saken avvist som følge av klagers uteblivelse etter tredje ledd første punktum, kan det inngis ny forliksklage. Fristen er én måned fra avgjørelsen om avvisning ble forkynt. Første ledd gjelder likevel ikke dersom det tidligere har vært inngitt ny forliksklage etter denne bestemmelsen.*»

8.3 Adgangen til å bringe inn nye krav eller nye parter i stevningen til tingretten

8.3.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 6-2 første ledd bestemmer at forliksrådet kan behandle saker som kan anlegges ved stevning til tingretten etter reglene for allmennprosess eller småkravprosess, med mindre det gjelder en sakstype som oppregnet i første ledd bokstav a til f. De sakstyper som unntas er blant annet familiesaker (unntatt saker om økonomisk oppgjør), saker mot offentlig myndighet og saker om patenter. Tvisteloven § 6-2 annet ledd fastsetter at forliksrådet *skal* behandle en sak om formuesverdier før den kan tas til behandling i tingretten, dersom vilkårene i første ledd er oppfylt. Unntak er angitt i § 6-2 annet ledd bokstav a til d. Etter bokstav d foreligger det ikke plikt til forliksrådsbehandling før stevning dersom det etter reglene i § 15-1 til § 15-3 bringes inn et nytt krav eller en ny part etter at stevning i saken er forkynt.

Tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d viderefører unntakene i tvistemålsloven § 274 nr. 4 og 5.

Høyesteretts ankeutvalg kom i Rt. 2011 side 1345 til at unntaket i tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d også kommer til anvendelse når krav kumuleres i stevningen, det vil si ved såkalt opprinnelig kumulasjon. I avsnitt 15 uttaler ankeutvalget følgende:

«Tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d oppstiller unntak fra kravet om forliksrådsbehandling når 'det etter reglene i §§ 15-1 til 15-3 bringes inn et nytt krav eller

en ny part etter at stevning i saken er forkynt'. Etter ordlyden gjelder unntaket kun 'etter at stevning i saken er forkynt', altså ved etterfølgende subjektiv kumulasjon. Tilsvarende må imidlertid gjelde også når en ny part - som her - bringes inn allerede i stevningen, såkalt opprinnelig subjektiv kumulasjon. Det vises til Skoghøy, Tvisteløsning side 429 og 435.»

8.3.2 Evalueringen

I evalueringen har det fra Domstoladministrasjonens regelutvalg kommet innspill knyttet til regelen om at kumulasjon etter ordlyden i tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d bare kan gjøres etter at stevning er forkynt. Det er vist til at dersom et nytt krav tas med allerede i stevningen, skal kravet avvises. Det har blitt opplyst at det er praksis i Oslo tingrett at nye krav som tas med allerede i stevningen aksepteres, forutsatt at vilkårene i kapittel 15 er oppfylt, fordi dette i de fleste saker innebærer den beste løsningen både for partene og domstolen. Fra Domstoladministrasjonens regelutvalg foreslås det at tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d endres i samsvar med denne praksisen.

8.3.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Departementet er enig i at gode grunner tilsier at det tidspunkt stevning har blitt forkynt, ikke bør tillegges avgjørende betydning for kumulasjonsadgangen. Høyesteretts ankeutvalg uttaler i Rt. 2011 side 1345 avsnitt 17 at kumulasjonsadgangen bør bero på hvordan saken står til enhver tid og at det avgjørende må være at parten er trukket inn i saken før en eventuell avvisning. Schei mfl., Tvisteloven kommentarutgave, 2. utgave, side 208–209 viser til at kjennelsen i Rt. 2011 side 1345 gjelder direkte subjektiv kumulasjon, men at løsningen må bli den samme for objektiv kumulasjon, og at det har klare prosessøkonomiske fordeler. Departementet foreslår å endre ordlyden i tvisteloven § 6-6 annet ledd bokstav f i samsvar med dette.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 6-2 annet ledd bokstav d slik:

«(2) Før en sak om formuesverdier kan tas til behandling i tingretten, skal forliksrådet behandle saken når vilkårene i første ledd er oppfylt. Denne regelen gjelder likevel ikke når

[...], eller

d) det etter reglene i §§ 15-1 til 15-3 bringes inn et nytt krav eller en ny part *i saken.*»

8.4 Innstilling av en sak i forliksrådet der saken er brakt inn for en nemnd

8.4.1 Gjeldende rett

I tvisteloven § 6-2 første ledd bokstav a til f angis sakstyper som det ikke er adgang til å behandle i forliksrådet. Etter første ledd bokstav e kan ikke forliksrådet behandle «saker avgjort av en nemnd når det er bestemt ved lov at nemndas vedtak er bindende for partene hvis saken ikke bringes inn for domstolene».

Det følger av § 6-2 annet ledd at saker om formuesverdier som faller inn under forliksrådets kompetanse etter første ledd, skal behandles av forliksrådet med

mindre de ikke omfattes av unntakene som er listet opp i annet ledd bokstav a til d. I § 6-2 annet ledd bokstav c gjøres det unntak fra plikten til forlikradsbehandling dersom «tvisten er blitt realitetsbehandlet i klage- eller reklamasjonsnemnd etter samtykke fra den annen part eller i en slik nemnd som er offentlig godkjent etter særskilt lovbestemmelse».

Tvisteloven § 6-11 gir regler om innstilling av saken i forlikrådet. I tilfeller hvor en sak er brakt inn for forlikrådet, er det frem til én uke før rettsmøtet i forlikrådet adgang til å kreve saken innstilt dersom saken er brakt inn for en tvisteløsningsnemnd. Dette følger av tvisteloven § 6-11 annet ledd, hvor det etter ordlyden oppstilles vilkår om at klagemotparten har brakt saken inn for «en nemnd som er nevnt i § 6-2 annet ledd bokstav c».

8.4.2 Bakgrunnen for regelen

Tvistemålsloven hadde i § 273 nr. 7 og nr. 8 regler om at saker avgjort ved vedtak i henholdsvis Forbrukertvistutvalget og Husleietvistutvalget ikke skulle være gjenstand for forlikradsbehandling. Vedtak fra disse organene var i medhold av lov tillagt bindende virkning dersom saken ikke bringes inn for domstolene.

I Tvistemålsutvalgets forslag hadde bestemmelsen om «saker som behandles av forlikrådet» (§ 8-2 i lovforslaget i NOU 2001: 32) et annet innhold enn bestemmelsen i tvisteloven § 6-2. Det er i hovedsak samsvar mellom utvalgets lovforslag § 8-2 og tvisteloven § 6-2 første ledd om forlikrådets saklige virkeområde, herunder henvisningen til at det ikke er adgang til å behandle saker avgjort av nemnd som i medhold av lov kan avsi vedtak med bindende virkning dersom vedtaket ikke bringes inn for domstolene, jf. § 6-2 annet ledd bokstav e. I tvisteloven ble det imidlertid tilføyd et annet ledd i § 6-2, om at forlikradsbehandling er obligatorisk for saker om formuesverdier, og med en opplysning av unntak fra denne plikten. Ett av unntakene gjelder som nevnt når tvisten er blitt realitetsbehandlet av nemnd med grunnlag i avtale mellom partene eller en nemnd som er offentlig godkjent i lov, jf. § 6-2 annet ledd bokstav c. Når Tvistemålsutvalget drøfter forholdet mellom forlikradsbehandling og behandling ved nemnder og tvisteløsningsorganer, gjelder dette spørsmålet om unntak fra forlikrådets saklige virkeområde, og ikke om det skal unntas fra plikten til obligatorisk forlikradsbehandling.

Tvistemålsutvalget foreslo en regel om innstilling av saken i forlikrådet i tilfeller hvor klagemotparten etter at saken er brakt inn, krever saken behandlet i nemnd som kan treffe bindende vedtak. For andre nemnder enn de som kan treffe bindende vedtak, og som ikke ble unntatt fra forlikrådets saklige virkeområde, viste utvalget til at det i tilfeller hvor klagemotparten har brakt saken inn for en klagenemnd, vil være anledning til innstilling av saken med hjemmel i forlikrådets skjønnsmessige adgang til å innstille saken når den ikke egner seg for forlikradsbehandling. Se NOU 2001: 32 A side 293–294, og videre side 298, hvor utvalget uttaler følgende: «Utenfor området for bindende nemndsordninger er det ikke foreslått at avsluttet nemndsbehandling skal stenge for å bringe saken inn for forlikrådet, og det er da mindre naturlig å gi en regel om innstilling i tilfelle hvor en part ønsker saken overført til nemnda. Innstilling og henvisning vil imidlertid også i et slikt tilfelle kunne besluttes etter den alminnelige unntaksregelen som foreslås».

Som nevnt var forslaget i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) at det ikke skal være adgang til forliksrådsbehandling av saker avgjort av nemnder som kan treffe avgjørelser som får tvangskraft, noe som var i tråd med Tvistemålsutvalgets forslag. Videre ble det foreslått at tvister som var realitetsbehandlet i nemnder med grunnlag i avtale eller offentlig godkjennelse etter lov, kunne unntas fra plikten til forliksrådsbehandling. Når det gjelder forliksrådets adgang til å innstille en sak, uttalte departementet på side 96 at «[e]r en sak der nemndsbehandling er unødvendig, allerede brakt inn for forliksrådet, bør det etter departementets syn være adgang til å krave behandlingen i forliksrådet innstilt [...]. Departementet mener at denne regelen bør gjelde for alle tvistenemder der en realitetsbehandling av tvisten gir parten rett til å bringe den direkte inn for tingretten».

I spesialmerknadene til § 6-11 annet ledd på side 384 i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005), uttales følgende om adgangen til å innstille en sak som følge av at den er brakt inn for en nemnd: «Annet ledd gir klagemotparten rett til å kreve saken innstilt når saken er brakt inn for visse tvisteløsningsnemnder. Det gjelder de nemnder hvor behandlingen kan gi rett til å kreve saken direkte inn for tingretten. Det dekker både tilfellene omhandlet i § 6-2 annet ledd bokstav c og i § 6-2 første ledd bokstav d.» Forslaget til § 6-2 første ledd bokstav d tilsvarer tvisteloven § 6-2 første ledd bokstav e.

8.4.3 Evalueringen

I evalueringen har det kommet innspill om at henvisning til «en nemnd som er nevnt i § 6-2 annet ledd bokstav c» i tvisteloven § 6-11 annet ledd, ikke er presis. Det er i innspillene blant annet vist til Schei mfl., Tvisteloven kommentarutgave, 2. utgave, side 237–238, hvor det fremgår følgende:

«Vilkåret er at klagemotparten har innbrakt saken for en nemnd av den typen som er omhandlet i § 6-2 annet ledd bokstav c. Denne henvisningen er bare tilsynelatende presis. Bestemmelsen fikk sin endelige utforming i proposisjonen, se side 384. Der ble det forutsatt at bestemmelsen vil komme til anvendelse på de nemnder hvor behandlingen kan gi rett til å kreve saken direkte inn for tingretten. Det dekker de nemndene som er omhandlet i § 6-2 første ledd bokstav e. Det er Forbrukertvistutvalget og de nemndene som kan treffe vedtak som er bindende dersom saken ikke bringes inn for tingretten, jf. note 2 til § 6-2. Tvistemålslovutvalgets utkast til en tilsvarende regel i NOU § 8-8 annet ledd bokstav a var begrenset til å omfatte disse siste nemndene, se NOU A side 298 (punkt 10.10.10.4) og NOU B side 741. Proposisjonen innebærer derfor ved henvisningen til § 6-2 annet ledd bokstav c en betydelig utvidelse av regelen om innstilling på grunn av nemndsbehandling. Flere viktige nemnder som Bankklagenemnda og Forsikringsskadenemnda omfattes. Loven bør tolkes i samsvar med forutsetningene i proposisjonen, slik at begge kategorier nemnder omfattes.»

I innspillene i evalueringen foreslås det at tvisteloven § 6-11 annet ledd endres slik at den omfatter begge grupper av nemnder, det vil si også de nemnder som nevnt i § 6-2 første ledd bokstav e.

8.4.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Departementet forstår det slik at bestemmelsen om rett til å kreve behandlingen innstilt i forliksrådet som følge av at saken er brakt inn for en nemnd, skulle gjelde for behandling i nemnder som gir rett til å bringe saken direkte inn for tingretten, jf. uttalelsen i Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 96 og 384. Etter lovforslaget i proposisjonen og etter tvisteloven § 6-2, vil både nemndsbehandling som skjer i

stedet for forliksrådsbehandling, som følge av at det ikke er adgang til forliksrådsbehandling, jf. første ledd bokstav e, og nemndsbehandling som skjer i stedet for forliksrådsbehandling, som følge av unntaket fra plikten til forliksrådsbehandling i annet ledd bokstav c, gi rett til å bringe saken direkte inn for tingretten.

Departementet slutter seg til vurderingene og begrunnelsen i proposisjonen på side 96–97, og foreslår at det gjøres en endring i tvisteloven § 6-11 annet ledd som er i tråd med formålet om det skal kunne kreves innstilling av saken i forliksrådet når den behandles i nemnd som gir rett til å bringe saken direkte inn for tingretten.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 6-11 annet ledd slik:

«(2) Inntil én uke før rettsmøtet kan klagemotparten kreve behandlingen innstilt dersom saken er brakt inn for en nemnd som nevnt i § 6-2 første ledd bokstav e eller § 6-2 annet ledd bokstav c. Dette gjelder likevel ikke dersom saken tidligere har vært innstilt etter denne bestemmelsen.»

8.5 Litispendens ved innstilling av sak i forliksrådet

8.5.1 Gjeldende rett

Etter tvisteloven § 6-11 kan forliksrådet innstille saken. Forliksrådets beslutning om å innstille saken kan ikke angripes med rettsmidler. En beslutning om innstilling anses derfor å være rettskraftig straks den er avsagt, jf. tvisteloven § 19-14 første ledd første punktum.

Tvisteloven kapittel 18 regulerer virkninger av søksmål, og § 18-1 regulerer når et saksanlegg er til hinder for ny sak (litispendens). Dersom det reises ny sak mellom samme parter om et krav som allerede er tvistegjenstand, skal saken avvises, jf. § 18-1 første punktum. Litispendensvirkning inntreer når forliksklage er innkommet forliksrådet eller når stevning er innkommet til retten, jf. § 18-2 første ledd første punktum. Virkningen av saksanlegg opphører når saken er rettskraftig avgjort, jf. § 18-2 andre ledd.

I saker for forliksrådet innebærer dette at når det treffes beslutning om innstilling av saken, inntreer rettskraften straks, og litispendensvirkningen etter § 18-2 opphører.

Spørsmålet om tvistelovens regulering av litispendensvirkningen ved innstilling av en sak i forliksrådet har vært behandlet i rettspraksis. I Rt. 2012 side 1404 la Høyesteretts ankeutvalg til grunn at litispendensvirkningen opphører når forliksrådet innstiller saken etter tvisteloven § 6-11, se nærmere om dette nedenfor.

8.5.2 Forholdet til tvistemålsloven og nærmere om reglene

Innstilling av saken er en ny avgjørelsestype som kom inn ved tvisteloven. Innstilling av saken er ment å avløse det som i tvistemålsloven het «henvisning til retten»

Det fulgte av tvistemålsloven § 63 første ledd, jf. § 64, at man ved inngivelse av forliksklage hadde et krav som var tvistegjenstand med litispendensvirkning. Tvistemålsloven § 63 tredje ledd fastsatte at når et krav er henvist fra forliksrådet

til retten, opphører det å være tvistegjenstand dersom stevning ikke er sendt til retten innen ett år fra henvisningsdagen.

Tvistemålsutvalget foreslo at rettsvirkningen som fulgte av tvistemålsloven § 63 ikke skulle videreføres. Det ble vist til at når forlikrårsbehandlingen er avsluttet uten en rettskraftig avgjørelse ved dom eller forlik, bør det ikke gjelde noe prosessuelt hinder for annen behandling av saken, for eksempel ved Forbrukertvistutvalget, jf. NOU 2001: 32 A side 291. Forslaget må ses i sammenheng med at utvalget gikk inn for at forlikrårsbehandling ikke skulle være obligatorisk i noen saker, til forskjell fra ordningen under tvistemålsloven og tvisteloven.

Etter forslaget i proposisjonen og tvisteloven § 6-2 annet ledd er hovedregelen at forlikrårsbehandling er obligatorisk for tvister om formuesverdier. Regelen om litispensvirkning i tvistemålsloven § 63 tredje ledd, som gjaldt ved forlikrårsrådets «henvisning til retten», ble likevel ikke videreført for saker som innstilles av forlikrårsrådet. I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 384 viste departementet til at saken da ikke lenger utgjør noen tvistegjenstand, jf. § 18-1. Departementet pekte på at innstilling ikke vil bringe til opphør den virkning av forliksklagen som går ut på at foreldelse avbrytes i henhold til foreldelsesloven § 15, og at den virkningen vedvarer i ett år fra innstillingen jf. § 18-3 annet ledd.

Etter tvistemålsloven § 274 første ledd nr. 2 var det gjort unntak fra obligatorisk forlikrårsbehandling når saksøkte eller dennes prosessfullmektig ikke hadde kjent bopel, arbeidssted eller forretningssted i Norge. Unntaket ble ikke videreført i tvisteloven. Plikten til forlikrårsbehandling etter tvisteloven § 6-2 annet ledd gjelder derfor også når saksøkte er utenlandsk. Dette innebærer at tvistelovens regler om litispens ved innstilling av saken i forlikrårsrådet også får virkning i internasjonale tvister. Under tvistemålsloven var det ikke en plikt til forlikrårsbehandling når saksøkte hadde tilhold i Norge, og for øvrig var det slik at litispensvirkningen gjaldt i ett år dersom stevning ikke var inngitt til tingretten.

8.5.3 Evalueringen

I evalueringen har det kommet innspill fra Advokatforeningen om at det synes å være en utilsiktet følge ved vedtakelsen av tvisteloven at tvisteloven § 18-2 medfører at saksøker «mister» litispensvirkningen når forlikrårsrådet avsier innstillingsavgjørelse. Innspillet gjelder at dette i praksis først og fremst får konsekvenser ved søksmål mot utlendinger. Med henvisning til rettspraksis er det gjort rede for at opphør av litispensvirkningene av forliksklage kan ha en uheldig konsekvens i sivilrettslige tvister med utenlandsk motpart, og at innstillingen kan medføre at den norske parten må gjennomføre rettsprosessen utenfor Norge, til tross for at søksmål ble reist i Norge først.

Rt. 2012 side 1404 gjaldt et slikt tilfelle som beskrevet ovenfor. Her la Høyesteretts ankeutvalg til grunn at litispensvirkningen av en forliksklage opphører når forlikrårsrådet innstiller saksbehandlingen etter tvisteloven § 6-11, og det er vist til at det må bli opp til lovgiver å vurdere hvorvidt dette er en god ordning (avsnitt 29). I Borgarting lagmannsretts kjennelse 11. september 2013 (LB-2013-76568), som gjelder en noe tilsvarende sak, vises det til at forholdet til internasjonale tvister ikke er vurdert i forarbeidene, og at det kan stilles spørsmål ved om resultatet innebærer en god ordning. Lagmannsretten fant at det i lys av de

klare uttalelsene i forarbeidene, som Høyesterett har vurdert, var lite tvilsomt at Høyesteretts tolkning at litispendensreglene fortsatt burde følges.

I Lov og Rett nr. 10 2017 side 590–608 «Forlikradsfellen i internasjonale tvister», Josefin N. Engström, behandles vernetingsproblematikk knyttet til litispendensvirkningens opphør ved innstilling i forlikrådet. Det tas utgangspunkt i de tilfeller der en norsk saksøker i henhold til tvisteloven må anlegge søksmålet for forlikrådet, og gjør dette, men hvor den utenlandske motparten parallelt, eller like etter at forlikrådet innstiller behandlingen av saken, anlegger søksmål om samme tvistegjenstand i et annet land. Forfatteren peker på at «forlikradsfellen» i slike tilfeller kan medføre en prosessforflytning fra Norge og forrang av utenlandsk vernetting. I artikkelen skisseres det to løsninger på problemet. Den ene er å supplere tvisteloven med en bestemmelse som opprettholder litispendensvirkningen ved forlikrådets innstilling. Den andre er å gjeninnføre regelen om at forlikrådsbehandling ikke er obligatorisk i de tilfeller hvor bare én av partene har alminnelig vernetting i Norge.

8.5.4 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

Avgjørelsen om litispendensvirkning etter innstilling i forlikrådet i Rt. 2012 side 1404 gjaldt et søksmål fra Aftenposten mot en tysk privatperson, med krav om fastsettelsesdom for at det ikke forelå erstatningsansvar for selskapet. Bakgrunnen var et forutgående erstatningskrav fra vedkommende knyttet til ærekrenkende beskyldninger. Aftenposten innga forliksklage til Oslo forlikråd 3. mai 2011. Den tyske privatpersonen reiste søksmål 12. juni 2011 for en tysk domstol. Forlikrådet innstilte saken 10. november 2011, og den 17. november 2011 innga Aftenposten stevning til Oslo tingrett. Søksmålet for Oslo tingrett ble 8. februar 2012 besluttet stanset inntil det ble endelig avgjort om den tyske domstolen er kompetent til å behandle søksmålet mot Aftenposten. Etter anke fra Aftenposten ble tingrettens kjennelse opprettholdt både av lagmannsrett og Høyesteretts ankeutvalg.

Høyesteretts ankeutvalg viste til at Lugano-konvensjonen artikkel 27 nr. 1 inneholder en regel om litispendens forutsatt at det gjelder søksmål med samme tvistegjenstand som hviler på samme grunnlag og reises mellom de samme parter. Ankeutvalget la til grunn at den nærmere fastlegging av når litispendensvirkningen inntreffer, skal fastlegges på grunnlag av norsk rett. Ankeutvalget viste til tvistelovens regler om litispendens i § 18-1 flg. og regelen i § 18-2 annet ledd om at virkningen av saksanlegg opphører når saken er rettskraftig avgjort, og la til grunn at litispendensvirkningen av en forliksklage opphører når saksbehandlingen blir innstilt etter § 6-11. Ankeutvalget viste til at lovgiver bevisst har valgt å ikke videreføre tvistemålsloven § 63 tredje ledd, og uttalte at det må bli opp til lovgiver å vurdere hvorvidt dette er en god ordning (avsnitt 29).

Innspillene i evalueringen, rettspraksis og juridisk teori viser at tvistelovens regler om litispendensvirkningen ved innstilling i forlikrådet, der man ikke videreførte litispendensvirkningen med ett års varighet (jf. tvistemålsloven § 63 tredje ledd), kan få konsekvenser for tvister med vernetting i flere land ved at saksøkeren risikerer å måtte forholde seg til utenlandske domstoler til tross for at det er reist søksmål ved en norsk domstol. Dette illustreres i avgjørelsen i Rt. 2012 side 1404. I proposisjonen ble ikke disse konsekvensene drøftet. I tvisteloven er heller ikke unntaket fra plikten til forlikrådsbehandling ved søksmål mot utenlandske motpart (jf. tvistemålsloven § 274 første ledd nr. 2) videreført. Departementet ser

at et slikt system som dermed følger av tvisteloven, setter saksøkte i en vesentlig annen stilling enn etter tvistemålslovens system i tvister der saksøkte er fra et annet land og verneting kan være utenfor Norge. Det kan derfor være grunn til å vurdere å gjøre endringer for å unngå slike konsekvenser som er påpekt i evalueringen.

Utgangspunktet er at regelsettene om litispens og rettskraft skal gi et samlet vern mot ny sak mellom samme parter om samme tvistegjenstand. Det følger av tvistelovens system, jf. punkt 8.5.1 ovenfor, at en beslutning om innstilling anses å være rettskraftig straks den er avsagt, jf. § 19-14 første ledd første punktum, og at virkningen av saksanlegg opphører når saken er rettskraftig avgjort, jf. § 18-2 annet ledd. Departementet merker seg at spørsmålet om opphør av litispensvirkninger etter innstilling av saken i forliksrådet utløser spørsmål knyttet til rettskraftvirkningen når situasjonen er at sakens materielle sider ikke er avgjort. For å ivareta formålet om at regelsettene om litispens og rettskraft skal gi et samlet vern mot ny sak mellom samme parter om samme tvistegjenstand, antar departementet at det bør være slik at litispensvirkningen av at saken er brakt inn for forliksrådet vedvarer når saken blir brakt inn for tingretten.

Departementet ser at det for parten vil være slik at rettsstillingen avhenger av om forliksrådet velger å avsi dom eller å innstille saken. Når dette ses i sammenheng med hovedregelen om obligatorisk forliksrådsbehandling og de konsekvensene som er beskrevet i evalueringen, er det etter departementet syn gode grunner for å foreslå endringer i reglene om opphør av litispensvirkninger ved innstilling av sak i forliksrådet.

Et forslag kan være å innføre en regel etter mønster fra tvistemålsloven § 63 tredje ledd, som fastsatte at når et krav ble henvist fra forliksrådet til retten, opphører det å være tvistegjenstand om stevning ikke er sendt retten innen ett år.

Departementets foreløpige syn er at det ikke nødvendigvis er grunn til å la fristen løpe så lenge som ett år. Det bør ikke etableres et unødig prosessuelt hinder for annen behandling av saken.

På denne bakgrunn kan et forslag være å endre tvisteloven § 18-2 annet ledd slik:

«(2) Virkningen av saksanlegg etter § 18-1 opphører når saken er rettskraftig avgjort. *Når en sak er innstilt i forliksrådet etter § 6-11, opphører virkningen som nevnt i første ledd dersom stevning ikke er sendt til retten innen seks måneder etter at forliksrådet innstilte behandlingen av saken.*»

9 Diverse spørsmål

9.1 Saksanlegg ved Oslo tingrett og Oslo byfogdembete

9.1.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 4-7 gir regler for behandling av vernetings spørsmål og når saken skal overføres til en annen domstol. Det følger av § 4-7 første ledd at dersom søksmål er reist ved en domstol som ikke har stedlig domsmyndighet, skal domstolen henvise saken til en stedlig kompetent domstol. Dersom det er flere stedlig kompetente domstoler, kan saksøkeren velge hvilken domstol saken skal

henvises til. Dersom ingen norske domstoler har stedlig domsmyndighet, følger det av § 4-7 tredje ledd at saken skal avvises.

Etter domstoloven § 36 første ledd plikter den domstol en sak er brakt inn for av eget tiltak å vurdere om saken er reist ved riktig domstol. Reglene i § 4-7 om at retten skal henvide saken til rett stedlig kompetent domstol, var ny med tvisteloven. Tidligere var spørsmålet om overføring til annen domstol overlatt til dommerens skjønn, jf. domstoloven § 38. I Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) side 164 ble det vist til at domstolen allerede har en plikt til å gi veiledning om hvor søksmål skal innledes, og at det vil være en enkel og effektiv fremgangsmåte for partene og domstoler om domstolen kan foreta en direkte henvisning til kompetent domstol, i stedet for å avvise saken med etterfølgende ny innsending av stevning eller forliksklage til rett verneting. I tvisteloven § 4-7 annet ledd ble det tatt inn en uttrykkelig henvisning til domstoloven § 38 for å understreke rettens ansvar for å vurdere om saken bør overføres etter domstoloven § 38 annet ledd.

9.1.2 Evalueringen

I evalueringen har Advokatforeningen i sitt innspill vist til at det ikke er hjemmel for overføring mellom Oslo tingrett og Oslo byfogdembete i de tilfeller en sak skulle ha vært reist for Oslo tingrett, eller omvendt. Det er vist til at det i praksis varierer hvorvidt saken i slike tilfeller avvises eller om den henvises til riktig domstol. Advokatforeningen har derfor kommet med innspill om at et forslag kan være å innta en regel om at saker reist for feil tingrett i Oslo, skal overføres til riktig domstol.

9.1.3 Vurdering og forslag til mulige lovendringer

På samme måte som i de tilfeller stevning er reist for feil stedlig domsmyndighet, kan det være gode grunner for at domstolene bør gis adgang til å henvide en sak som er reist for feil saklig domstol. Departementet viser til at hensynene bak henvisningsadgangen i tvisteloven § 4-7, jf. Ot prp. nr. 51 (2004–2005) side 164 også vil gjøre seg gjeldende i de tilfeller søksmål for eksempel er feilaktig reist for Oslo tingrett når saken hører under Oslo byfogdembete. Det er uheldig med en praksis som innebærer en ulik behandling av slike tilfeller. Det kan derfor være hensiktsmessig med en ordning der domstolene på samme måte som etter tvisteloven § 4-7 skal henvide saken til kompetent domstol også i tilfeller hvor saken er reist for feil saklig kompetent domstol. Et forslag kan være ta inn en slik regel i ny § 4-2 A i tvisteloven. Et alternativ kan også være å ta inn et nytt annet ledd i tvisteloven § 4-2, og å endre overskriften til bestemmelsen slik at det fremgår at den også gjelder overføring av sak fra tingretten til rett stedlig kompetent tingrett.

Ny § 4-2 A i tvisteloven kan for eksempel lyde slik:

«Er søksmål reist ved en tingrett som ikke har saklig domsmyndighet, skal domstolen henvide saken til en saklig kompetent [domstol] [tingrett]. For overføring av sak gjelder domstoloven § 38.»

Alternativt kan et forslag til nytt annet ledd i tvisteloven § 4-2 kan for eksempel lyde slik:

«(2) Er søksmål reist ved en tingrett som ikke har saklig domsmyndighet, skal domstolen henvide saken til en saklig kompetent [domstol] [tingrett]. For overføring av sak gjelder domstoloven § 38.»

9.2 Verneting

9.2.1 Gjeldende rett

Twisteloven § 4-4 gir regler om alminnelig verneting. Tredje ledd første punktum lyder slik: «Virksomheter registrert i Foretaksregisteret har alminnelig verneting på det sted virksomhetens hovedkontor ifølge registreringen ligger.»

I bestemmelsen vises det til stedet for den formelle registreringen av hovedkontoret som alminnelig verneting. Det er foretaksregisterloven § 2-1 og § 2-2 som angir hvilke foretak som kan eller skal registreres i Foretaksregisteret. I foretaksregisterloven brukes begrepet «forretningskommune» i bestemmelsene som angir at registre eller vedtekter skal inneholde opplysninger om foretakets eller selskapets adresse og kommunetilhørighet. Foretaksregisterloven benytter ikke begrepet «hovedkontor».

I aksjeloven brukes begrepet «forretningskontor», jf. blant annet § 2-2 første ledd nr. 2, hvor det oppstilles krav om at aksjeselskapets vedtekter skal angi «den kommune i riket hvor selskapet skal ha sitt forretningskontor». Tilsvarende formulering er også benyttet i blant annet samvirke-lova § 10 første ledd nr. 2 og i burettslagslova § 2-2 første ledd nr. 2. I Rt. 1991 side 943 ble spørsmålet om forholdet mellom vedtektsbestemt forretningskontor etter aksjeloven § 2-2 og stedet for selskapets hovedadministrasjon, behandlet. Det ble lagt til grunn at loven ikke var til hinder for at selskapet har sin hovedadministrasjon i en annen kommune enn der forretningskontoret er registrert. Det ble uttalt at bestemmelsen i aksjeloven § 2-2 første ledd nr. 2 om at vedtektene skal angi stedet for selskapets forretningskontor, er begrunnet i behovet for å gjøre selskapet tilgjengelig for aksjonærene, for andre private interesser og for offentlige myndigheter, og at begrepet forretningskontor i aksjeloven § 2-2 første ledd nr. 2 må forstås slik at det skal etableres en virksomhet som oppfyller de krav disse interessene tilsier. Videre ble det på side 946–947 i dommen uttalt følgende:

«Jeg kan ikke se at den forståelse jeg legger til grunn harmonerer dårlig med andre lovbestemmelser som benytter seg av identiske eller likeartede begreper. Innholdet i disse lovregler må fastlegges på selvstendig grunnlag, ut fra de formål som begrunner reglene. Enkelte av de bestemmelser som er trukket frem i saken må for øvrig antas å ha samme innhold som aksjeloven § 2-2 første ledd nr. 2. Dette gjelder begrepet 'Selskapets forretningskommune' i lov om registrering av foretak § 3-1 nr. 3. Etter tvistemålsloven § 21 vil selskapet ha hjemting der det etter aksjeloven har sitt forretningskontor, jfr. Tore Schei: Tvistemålsloven med kommentarer side 51 hvor det gis uttrykk for at den formelle registrering er avgjørende selv om det 'faktiske hovedkontor' ligger et annet sted.»

9.2.2 Vurdering og forslag til mulig lovendring

Twisteloven § 4-4 viser til virksomhetens registrering av «hovedkontor» i foretaksregisteret. Som nevnt ovenfor, benyttes ikke begrepet «hovedkontor» i foretaksregisterloven, og heller ikke i blant annet aksjeloven, samvirke-lova eller burettslagslova. Virksomheten kan også ha sitt faktiske hovedkontor eller sin hovedadministrasjon et annet sted enn det vedtektsbestemte forretningskontoret.

For å være på linje med begrepsbruken i de lovene som regulerer virksomheter som skal registreres i foretaksregisterloven, og for å klargjøre rettstilstanden når det gjelder forholdet mellom faktisk hovedkontor og vedtektsbestemt forretningskontor, kan det være hensiktsmessig å endre tvisteloven § 4-4 ved å erstatte «hovedkontor» med «forretningskontor».

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 4-4 tredje ledd første punktum slik:

«(3) Virksomheter registrert i Foretaksregisteret har alminnelig verneting på det sted virksomhetens *forretningskontor* ifølge registreringen ligger.»

9.3 Stansing av sak etter tvisteloven § 16-6 tredje ledd bokstav c

9.3.1 Gjeldende rett

Tvisteloven § 16-16 regulerer tilfeller av stansing av en sak etter den er brakt inn for retten, men før den er avsluttet i instansen. Det følger av tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c at en sak stanser fra det tidspunkt «saksøkerens bo blir tatt under konkursbehandling, dersom tvistegjenstanden inngår i bomassen».

Bestemmelsen innebærer at saken uten videre stanses i tilfeller der saksøkeren går konkurs, dersom tvistegjenstanden inngår i bomassen. For tilfeller hvor saksøkte går konkurs, gjelder ingen tilsvarende regel. Her vil utgangspunktet være at saken fortsetter, med den opprinnelig saksøkte (ikke konkursboet) som part. Stansing av saken må da eventuelt skje etter avtale mellom partene, jf. § 16-17, eller ved kjennelse fra retten i medhold av § 16-18 annet ledd, der vilkåret er at tungtveiende grunner taler for stansing. Begrunnelsen for at § 16-16 første ledd bokstav c ikke gjelder ved konkurs hos saksøkte, er at en dom mot saksøkte ikke vil være bindende for saksøktes konkursbo, jf. NOU 2001: 32 Bind B s. 867 med videre henvisning til Rt. 1997 s. 2029.

Begrepene «saksøker» og «saksøkt» er i tvisteloven gjennomgående benyttet som betegnelser på partene i en sak for tingretten. I ankeomgangene benyttes betegnelsene «ankende part» og «ankemotpart». Tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c omhandler etter ordlyden «saksøkerens bo». Det fremgår ikke av loven om det ved anke er den opprinnelige partsstillingen eller den ankende part som skal legges til grunn. I forarbeidene forutsettes det imidlertid at bestemmelsen skal forstås slik at «det [er] partsstillingen ved saksanlegget som er avgjørende», jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 429. Dette er i tråd med rettstilstanden under tvistemålsloven § 103, jf. § 102, jf. Rt. 1997 s. 2029 og Rt. 1998 s. 102.

For behandlingen i forlikrådet benytter tvisteloven betegnelsene «klager» og «klagemotparten» om partene i saken. Rettsmiddelet mot dommer av forlikrådet er anke til tingretten. Den av partene som (først) bringer saken inn for tingretten, vil få status som «saksøker». Dette kan medføre at den som opprinnelig var klagemotpart for forlikrådet blir å anse som saksøker når saken behandles i tingretten. Bestemmelsen i tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c vil etter sin ordlyd rette seg mot denne parten dersom det er denne parten som har gått konkurs.

Tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c var ment å videreføre tvistemålsloven § 103, jf. NOU 2001: 32 Bind B s. 867. Når det gjelder rettstilstanden under tvistemålsloven, kom Høyesteretts kjæremålsutvalgs i kjennelsen i Rt. 1997 s. 2029 til at det er partskonstellasjonen ved det opprinnelige saksanlegget som er

avgjørende. Til støtte for denne tolkningen viste utvalget blant annet til de hensyn som lå til grunn for bestemmelsen i tvistemålsloven § 103. Disse hensynene gjør seg gjeldende også for regelen i tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c.

Det er også lagt til grunn i juridisk teori at § 16-16 første ledd bokstav c omhandler den parten som brakte saken inn for forlikrådet, se Skoghøy, *Tvisteløsning*, 3. utgave, side 306:

«Hvis konkurs inntreer under ankebehandling, er det avgjørende for om saken skal stanse, om konkursen rammer den som var *saksøker i første instans*. Med ‘saksøkeren’ mener § 16-16 bokstav c den opprinnelige saksøker. I tilfeller hvor det er avsagt dom i forlikrådet, og forlikrådets dom blir overprøvd ved søksmål ved tingretten, må det være den som stod som klager for forlikrådet, som anses som saksøker i relasjon til § 16-16 første ledd bokstav c. I forarbeidene til tvisteloven [NOU 2001: 32, Bind B, s. 867] er det uttalt at bestemmelsen i § 16-16 første ledd bokstav c på dette punkt skal ‘tolkes likt med tvistemålsloven § 103 slik at partsstillingen ved saksanlegget er avgjørende.»

9.3.2 Evalueringen

Domstoladministrasjonens regelutvalg har i evalueringen kommet med innspill om at ordlyden i tvisteloven § 16-6 første ledd bokstav c bør presiseres slik at det ikke oppstår uklarheter når det gjelder partskonstellasjonen etter at en sak har vært behandlet i forlikrådet.

9.3.3 Vurdering og forslag til mulig lovendring

Hensynene bak bestemmelsen i tvisteloven § 16-16 første ledd bokstav c tilsier at regelen bare bør komme til anvendelse i tilfeller *hvor den part som har anlagt saken* går konkurs, forutsatt at tvistegjenstanden inngår i konkursboet, slik det er lagt til grunn i rettspraksis og juridisk teori, jf. punkt 9.3.1 ovenfor. Departementet ser at det er grunn til å foreslå en endring i tvisteloven § 16-6 første ledd bokstav c for å gjøre bestemmelsen tilstrekkelig klar.

Et forslag kan være å endre tvisteloven § 16-6 første ledd bokstav c slik:

«(1) Saken stanser fra det tidspunkt

[...]

(c) *den part som har anlagt saken for domstolene* blir tatt under konkursbehandling, dersom tvistegjenstanden inngår i bomassen.»

9.4 Domsavsigelse ved sirkulasjon

9.4.1 Gjeldende rett

Det følger av tvisteloven § 19-4 første ledd at en rettslig avgjørelse er bindende for retten når den er avsagt. Annet ledd angir formkravene for å avsi en avgjørelse skriftlig, og lyder slik: «Avgjørelsen er avsagt skriftlig når alle rettens medlemmer har undertegnet den. Rettens leder, eller en fagdommer denne utpeker, undertegner til slutt.»

Det er presisert i forarbeidene at det ikke er nødvendig at rettens medlemmer samles for å undertegne og at det ikke er nødvendig at det skjer samtidig, jf.

Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 435. Det er ikke et formkrav at undertegningen skal skje i et møte, og det er adgang til sirkulasjonsbehandling.

Som det fremgår av § 19-4 annet ledd siste punktum, skal rettens leder, eventuelt en fagdommer som utpekes, undertegne til slutt. Dette innebærer at avgjørelsen er endelig og bindende når rettens leder har undertegnet til slutt. Den som undertegner til slutt, har ansvaret for at avgjørelsen fullt ut stemmer med det som er vedtatt ved rådslagningen av avstemningen etter § 19-3, se NOU 2001: 32 side 888.

Departementet har i Prop. 62 L (2017–2018) foreslått å likestille underskrift med elektronisk signatur der det med hjemmel i lov kreves underskrift på rettens skriftlige avgjørelser. Ved bruk av digitale løsninger som tilfredsstillers lovens krav, vil det ikke være behov for at rettens medlemmer undertegner avgjørelsen fysisk.

9.4.2 Evalueringen

Domstoladministrasjonens regelutvalg har i evalueringsrunden spilt inn forslag om at domsavsigelse skal kunne skje ved sirkulasjon av likelydende eksemplarer av avgjørelsen, eller av siden med domsslutningen, altså slik at det ikke skal være et krav etter tvisteloven § 19-4 annet ledd at underskriftene på den rettslige avgjørelsen foreligger på ett og samme eksemplar. Regelutvalget viser til at tungtveiende praktiske hensyn taler for at domsavsigelse kan skje ved sirkulasjon av likelydende eksemplarer av avgjørelsen, blant annet fordi det er utfordringer med logistikken når ett og samme dokument skal sirkuleres blant hele syv medlemmer.

9.4.3 Vurdering og forslag til mulig lovendring

Det som fremgår av ordlyden i § 19-4 annet ledd er at «avgjørelsen er avsagt skriftlig når alle rettens medlemmer har undertegnet *den*» (departementets utheving). Det er ikke angitt noe nærmere i forarbeidene om at det stilles krav om at det må være samme dokument, men dette fremgår forutsetningsvis, se NOU 2001: 32 B side 889, antagelig på bakgrunn av at dagens ordning er at ett og samme dokument sirkuleres og sendes i posten ved behov.

Det må legges til grunn at brorparten av domstolenes fremtidige skriftlige avgjørelser vil bli signert digitalt når elektronisk signatur likestilles med underskrift i prosesslovgivningen. For de tilfellene hvor avgjørelsen likevel skal undertegnes fysisk vil det imidlertid være en hensiktsmessig løsning at dagens ordning med sirkulasjon ikke begrenses til å gjelde sirkulasjon av ett og samme dokument, men at det ved behov løses på en slik måte at det kan underskrives på flere likelydende dokumenter, eventuelt på den siden som inneholder domsslutningen. Det vises til at utgangspunktet er at ordningen etter § 19-4 annet ledd innebærer at det ikke er nødvendig at rettens medlemmer samles for å undertegne, og at det ikke er nødvendig at det skjer samtidig. Som nevnt ovenfor er det slik at en rettslig avgjørelse først vil være endelig og bindende når rettens leder har undertegnet til slutt og at rettens leder har ansvaret for at teksten fullt ut svarer til det som har blitt resultatet i rådslagningen og avstemningen etter § 19-3. Med en ordning der flere likelydende eksemplarer er sirkulert, vil det fungere som en sikkerhetsventil at rettens leder har ansvaret for at underskriftene fra de øvrige medlemmene foreligger på et dokument som svarer til det som har blitt resultatet i

rådslagning og avstemning. Departementet foreslår på denne bakgrunn en justering av ordlyden i § 19-4 annet ledd, som kan lyde slik:

«(2) Avgjørelsen er avsagt skriftlig når alle rettens medlemmer har undertegnet på den *eller på et likelydende dokument*. Rettens leder, eller en fagdommer denne utpeker, undertegner til slutt.»

10 Økonomiske og administrative konsekvenser

Høringsnotatet inneholder en rekke endringer i reglene for domstolens behandling av sivile tvister. Gjennom disse endringene legges det til rette for å gjøre domstolenes arbeid mer effektivt og kvalitativt bedre, slik at dagens ressurser utnyttes bedre. Det er i flere tilfeller tale om å bringe lovens ordlyd bedre i samsvar med praksis. Forslagene til endringer i saksbehandlingsreglene kan ikke ses å medføre økonomiske eller administrative kostnader av betydning for domstolene, og håndteres innenfor gjeldende budsjettammer.

Twisteloven oppstiller beløpsmessig grenser for forliksrådets, tingrettens og lagmannsrettens kompetanse til å behandle sivile saker. Grensen er i dag på 125 000 kroner i alle nevnte relasjoner. Verdigrensene foreslås hevet til 250 000 kroner (alternativt til 200 000 kroner for obligatorisk forliksrådsbehandling). For behandlingen i forliksrådet (verdigrensen for obligatorisk forliksrådsbehandling) omtales dette i punkt 8.1, for tingrettens vedkommende (verdigrensen for krav om behandling under småkravprosess) i punkt 5.4 og for lagmannsretten (ankesum) i punkt 7.4.

Heving av verdigrensen for småkravprosess vil for tingrettens vedkommende føre til forenklet behandling av flere saker, noe som vil være ressursbesparende.

For lagmannsrettens vedkommende vil endringen av verdigrensen for ankesummen innebære at anker i saker om formuesverdier med tvistesum under 250 000 kroner ikke kan fremmes uten lagmannsrettens samtykke. Ankesummen kan dermed i større utstrekning utøve skjønnsmessig vurdering ved ankeprøvingen, som formodentlig vil medføre redusert saksinngang. Dette vil kunne medføre at flere tvister hvor ankegjensstandens verdi er under 250 000 kr får sin endelige avgjørelse i tingrettene. Lagmannsrettene vil dermed kunne få noen færre saker til behandling.

Hevingen av verdigrensen for obligatorisk forliksrådsbehandling vil medføre at sakstilfanget i forliksrådene øker. Siden mange saker finner sin endelige løsning i forliksrådet, vil forslaget føre til en mer effektiv utnyttelse av domstolens samlede ressurser. For forliksrådene isolert, vil imidlertid forslaget føre til økt ressursbruk. Den merkostnad forliksrådene påføres, må sammenholdes med den besparelsen endringen samlet sett innebærer for i første rekke tingrettene. At flere saker avgjøres endelig i forliksrådet er klart kostnadseffektivt ønskelig både for samfunnet og partene, sammenholdt med behandling i de alminnelige domstoler. Tingrettene og Oslo byfogdembete mottok 15 537 tvistesaker i 2017, hvorav 43 prosent var alminnelige tvistesaker. Dette blir 6 680 saker på landsbasis, og omfatter alle slags saker med alt fra lave til betydelige økonomiske verdier. Departementet vil anta at kun en mindre andel av de 6 680 sakene har en tvistesum på mellom 125 000-250 000 kroner, som etter forslaget *må* starte sin behandling i forliksrådet i stedet for tingretten. Den økte saksinngangen vil dessuten bli fordelt på alle landets forliksråd. I tillegg er det slik at forliksrådene også i dag behandler

tvister med tvistesum over 125 000 kroner (250 000 kroner etter en eventuell lovendring). Dette gjelder selv om forlikrådet i disse tilfellene som hovedregel bare kan avsi dom om begge parter samtykker, jf. tvisteloven § 6-10 første ledd.